

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Julie Kavalírová

Vývoj klimatických žalob v evropském kontextu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. BcA. Tereza Fabšíková, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 3. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 166 138 znaků včetně mezer.

V Praze dne 1. března 2023

Julie Kavalírová, v.r.

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce JUDr. BcA. Tereze Fabšíkové, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Dále bych ráda poděkovala svým blízkým za podporu během studia.

Úvod	1
1. Vznik, původ a vývoj klimatických žalob	5
1.1. Základní definice a členění klimatických žalob – vymezení pojmů.....	5
1.1.1. Základní definice klimatických žalob	5
1.1.2. Členění klimatických žalob.....	6
1.2. Vznik a vývoj klimatické litigace	16
1.2.1. První vlna klimatické litigace	16
1.2.2. Druhá vlna klimatické litigace	17
1.2.3. Třetí vlna klimatické litigace	20
2. Klimatické žaloby v jurisdikci evropských soudů	26
2.1. Urgenda Foundation proti Nizozemsku	26
2.1.1. Fakta a pozadí případu	27
2.1.2. Procesní stránka případu.....	28
2.1.3. Výsledek a dopady případu.....	34
2.2. Neubauer a další proti Německu.....	35
2.2.1. Fakta a pozadí případu	35
2.2.2. Procesní stránka případu.....	35
2.3. Notre Affaire à Tous proti Francii	38
2.3.1. Fakta a pozadí případu	38
2.3.2. Procesní stránka případu.....	39
2.4. VZW Klimaatzaak proti Belgickému království a dalším.....	41
2.4.1. Procesní stránka případu.....	41
2.5. Milieudefensie a další proti Royal Dutch Shell PLC.....	43
2.5.1. Fakta a pozadí případu	44
2.5.2. Procesní stránka případu	45
2.5.3. Výsledek a dopady případu.....	47
3. Vybrané právní otázky evropské klimatické litigace	48
3.1. Vztah mezi soudy a zákonodárci v rámci klimatické normotvorby	48
3.2. Lidskoprávní aspekt klimatických žalob dle evropských soudů.....	50

3.2.1. Článek 2 a článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve vybraných klimatických žalobách	50
3.3. Aktivní žalobní legitimace v evropské klimatické litigaci	56
3.3.1. Nizozemí.....	56
3.3.2. Francie.....	57
3.3.3. Německo	57
3.3.4. Belgie	58
Závěr.....	59
Vývoj klimatických žalob v evropském kontextu, abstrakt	62
Evolution of climate litigation in European context, abstract	63
Seznam zkratk	64
Použité zdroje	65
Použitá soudní rozhodnutí.....	76

Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá vývojem klimatických žalob, se zaměřením na evropský kontext.

V důsledku ničivých povodní, vln veder, zvyšování hladin oceánů, snižování biodiverzity a extrémních teplot, vstupují projevy globální změny klimatu stále více do pozornosti veřejnosti. Obavy z jejích dopadů se propisují na politické, ekonomické a společenské mapy světa a vzbuzují zájem o okamžitou klimatickou akci. Není možné konstatovat, že by se mezinárodní společenství klimatickou změnou doposavad nezabývalo. Od počátku 90. let minulého století lze sledovat snahy o zmírnění změn klimatu. V roce 1992 byla v Riu de Janeiru podepsána Rámcová úmluva OSN o změně klimatu, kterou ratifikovaly téměř všechny státy světa. Ta vytyčila cíle stabilizovat množství skleníkových plynů v atmosféře tak, aby nedošlo k nebezpečným důsledkům lidské činnosti na klimatický systém Země. Na snahy bylo navázáno o 5 let později Kjótským protokolem, ve kterém se průmyslové země zavázaly snížit emise skleníkových plynů o 5,2 %. Kjótský protokol ovšem nebyl příliš úspěšný a k jeho ratifikaci došlo až o 7 let později. Dosavadním zlomem pro oblast klimatického práva se stal rok 2015, který se nesl ve znamení vyjednání a přijetí Pařížské dohody o změně klimatu. Dohoda v čl. 4 vytyčuje dlouhodobý cíl *„udržení nárůstu průměrné globální teploty výrazně pod hranicí 2 °C v porovnání s obdobím před průmyslovou revolucí a usilování o to, aby nárůst teploty nepřekročil hranici 1,5 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí“*. Spolu s přijetím Pařížské dohody také došlo ke změně přístupu při stanovování závazků jednotlivých zemí. Na rozdíl od Kjótského protokolu vyplývá z Pařížské dohody povinnost snižovat emise skleníkových plynů pro všechny ratifikující země. Rozdílný je i způsob, jakým jsou závazky pro jednotlivé země stanoveny. Země samy oznámily své „vnitrostátně stanovené příspěvky“, na místo konkrétních hodnot určených Kjótským protokolem. Přijetí Pařížské dohody bývá hodnoceno jako úspěšný krok směrem k ochraně klimatu. V kontextu náročného boje, který mezinárodní společenství ve snaze zabránit klimatickým změnám čeká, je ale třeba Pařížskou dohodu pro její nepřesné závazky a obecný jazyk, vnímat spíše jako počátek této cesty než její vyvrcholení.

Globální povaha klimatické změny je jednou z příčin náročného hledání účinných nástrojů, které by vedly k naplnění vytyčených cílů. Lidská činnost emitující skleníkové plyny je ze své podstaty lokálního původu. Její vliv se ale může projevit na zcela odlišném místě v důsledku propojení klimatického systému Země. Dochází tak k jevům, kdy se lokalita s velmi nízkým podílem na světových emisích skleníkových plynů potýká s častějšími nebo extrémnějšími projevy klimatické změny. Nepřímá úměra mezi příčinami změny klimatu a jejich efektem, je

jedním z důvodů, proč je třeba dosáhnout globálního systému, který by byl účinným prostředkem obrany proti nebezpečnému narušení klimatického systému Země.

Další rovinou této komplexní problematiky je otázka dodržování klimatických politik mezinárodním společenstvím. Pařížská dohoda je právně závazným dokumentem. Stejně jako jiné mezinárodní právní nástroje je ale závislá na vůli jednotlivých smluvních stran. V právním uspořádání dnešního světa neexistuje autorita, která by mohla její dodržování vymáhat. Úsilí smluvních stran tak závisí na úspěšném zahrnutí závazků plynoucích z Pařížské dohody do národních právních systémů. Jen ony totiž disponují závaznými a vynutitelnými právními nástroji.

Historicky se jako hlavní aktéři na ochraně klimatu podílely zejména politické instituce a vlády jednotlivých států. Politické instituce v roli vyjednače mezinárodních úmluv a protokolů, vlády potom jako subjekt přijímající navazující opatření. Orgány moci soudní neměly na poli mezinárodního práva životního prostředí zásadní roli, a to i přes některé systémy řešení sporů z mezinárodních dohod.

V posledních cca 15 letech dochází k vydělování klimatického práva z práva životního prostředí jako samostatného právního oboru, se samostatnými právními nástroji a cíli. Za jeho hlavní cíl lze považovat „ochranu lidstva a planety před negativními dopady antropogenního globálního oteplování“, za cíle dílčí potom klimatickou *mitigaci* spočívající ve snižování emisí skleníkových plynů a *adaptaci*, spočívající v přizpůsobení společnosti a životního prostředí na důsledky klimatické změny.¹ Škála mitigačních a adaptačních nástrojů je široká a lze je dělit z několika hledisek. Mezi přímé nástroje patří mimo jiné klimatické politiky a koncepce, administrativně-právní nástroje v podobě stanovení limitů pro určité činnosti nebo stavebních povolení. Informační nástroje zase hrají důležitou roli ve styku s veřejností, její informovanost o významu změn klimatu a sběr dat, stejně jako nástroje monitoringu a reportingu pro jejich vyhodnocování. Nástroje s nepřímým působením doplňují ty přímé v oblastech, kde je nejefektivnější využití ekonomických opatření. Řadíme mezi ně daně, dotace, subvence nebo obchodování s emisními povolenkami na emise skleníkových plynů.

Nástroj, který se v posledních letech dostává do popředí je klimatická litigace neboli klimatické soudní řízení. Jeho úlohou je podpoření adaptačních a mitigačních opatření soudní cestou. Ochránci životního prostředí po celém světě v klimatické litigaci spatřují možnost, jak posílit klimatickou akci tam, kde vlády a politické instituce nedostávají svým klimatickým závazkům, nepřijímají dostatečné kroky a nástroje mezinárodního klimatického režimu nejsou dostačující k potřebnému snižování emisí.

¹ MÜLLEROVÁ, H. a kol. *Klimatické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 143. ISBN 978-80-7676-580-1

Ve společnosti čelící neradostné perspektivě globálního vývoje klimatické změny jsou klimatické žaloby stále užívanějším nástrojem klimatického práva.

Pro výše uvedené, je hlavním cílem této diplomové práce zmapování, definování a popsání institutu klimatické litigace jako celku a následná podrobná analýza pěti vůdčích případů klimatické litigace v jurisdikci evropských soudů. Cílem analýzy je popsat stránku procesní, použité právní argumenty případů a konkrétní dopady soudních řízení. V závěrečné části je cílem práce komparace všech případů z hlediska klíčových právních otázek pojících se s klimatickou litigací.

Kromě úvodu a závěru je tato práce rozdělena do tří kapitol, které se dále dělí na podkapitoly.

První kapitola se bude zabývat vznikem, původem a vývojem klimatických žalob. Nejprve se zaměří na definování této oblasti práva jako celku a popíše dělení klimatické litigace z několika dílčích hledisek. Následně objasní vývoj klimatické litigace ve světovém a evropském kontextu rozdělením do tří časových období neboli *vln*. Pro lepší ilustraci dílčích druhů a vývoje klimatické litigace, jsou v práci uvedené odkazy na jednotlivé klimaticko-litigační případy. Z důvodu rozličnosti rozhodujících soudů a dalších rozhodujících orgánů není možné zcela sjednotit způsob jejich citace. Pro přehlednost a snadnou identifikaci dílčích případů slouží označení obvykle používanou formou, nejčastěji dle jména žalobce,² nebo dle jména žalovaného.³

Druhá kapitola mapuje a představuje klíčové případy klimatické litigace v Evropě. Jedná se o případy, které spadají do třetí vlny klimatické litigace, tedy do období po přijetí Pařížské dohody. Případy *Urgenda Foundation proti Nizozemí*, *Neubauer a další proti Německu*, *Notre Affaire à Tous proti Francii*, *VZZ Klimaatzaak proti Belgickému království a dalším*, a případ *Milieudéfensie a další proti Royal Dutch Shell PLC* byly vybrány pro jejich vzájemnou provázanost a vliv na další klimaticko-litigační činnost v Evropě. Kapitola mapuje pozadí a fakta jednotlivých případů, procesní stránku, zabývá se právní argumentací stran případů, rozhodnutími soudů a také dopadům žalob nebo stížností na klimatickou akci v konkrétní zemi.

Ve třetí kapitole budou rozebrány tři právní otázky spojené s klimatickou litigací. První část se věnuje vztahu mezi mocí soudní, legislativní a exekutivní v rámci klimatické litigace. Komparací teoretických východisek a rozhodnutí dílčích soudů ve zkoumaných případech bude zkoumán přesah moci soudní do zbylých dvou složek státní moci a princip dělby moci v kontextu tohoto právního institutu.

² Například případy *Neubauer*, *Urgenda*, *Miliedéfensie* ad.

³ Nejčastěji v případech žalovaných soukromých společností: *Shell*, *Enea* ad.

Část druhá zkoumá užití práva lidských práv v klimaticko-litigačních případech se zaměřením na lidskoprávní argumentaci opřenu o Úmluvu o ochraně lidských práv a svobod, konkrétně čl. 2 – práva na život a čl. 8 – práva na respektování rodinného a soukromého života v judikatuře evropských soudů. Porovnává, jak se s lidskoprávní argumentací vypořádaly jednotlivé soudy v popsáných případech.

Závěr třetí kapitoly se krátce věnuje problematice aktivní žalobní legitimace subjektů klimatických žalob. Vzájemnou komparací zkoumá, jak o aktivní legitimaci jednotlivé soudy rozhodly a jaké procesní postavení přiznali environmentálním spolkům, individuálním žalobcům a skupinám mladých občanů.

Nakonec budou shrnuty veškeré hlavní zjištění a poznatky, kterých bylo docíleno důslednou analýzou a komparací jednotlivých případů klimatické litigace.

Tato diplomová práce se zabývá vývojem klimatických žalob v jurisdikci evropských soudů. Představené případy klimatické litigace tvoří ucelený a na sebe navazující soubor nejvýznamnějších soudních řízení, kterými žalobci prošlapali cestu dalším případům v jiných státech Evropy. Mezi ně patří i žaloba spolku *Klimatická žaloba ČR* podána na vládu České republiky a její ministerstva v roce 2021. Rozsudek Městského soudu v Praze z června 2022, ve kterém soud dovodil povinnost státu přijmout nezbytná opatření pro zpomalení klimatické změny, byl v českém právním prostoru již hojně komentován a analyzován, například v rámci činnosti Centra pro klimatické právo a udržitelnost působící na Ústavu státu a práva AV ČR. Vzhledem k výše uvedenému není případ Klimatické žaloby ČR, včetně rozhodnutí Nejvyššího správního soudu o kasační stížnosti z února 2023, zařazen do této diplomové práce.

Převážná část zdrojů, ze kterých tato diplomová práce čerpala, byla dostupná pouze v anglickém nebo jiném jazyce. V takových případech jsou vlastní překlady volným překladem autorky s odkazem na příslušný zdroj.

1. Vznik, původ a vývoj klimatických žalob

V této kapitole se budu zabývat vznikem, původem a vývojem klimatických žalob. Nejprve se zaměřím na definování této oblasti práva, objasnění jejího vývoje ve světovém a následně v evropském kontextu.

1.1. Základní definice a členění klimatických žalob – vymezení pojmů

1.1.1. Základní definice klimatických žalob

Pro účel dalšího zkoumání klimatických žalob je nezbytné klimatickou litigaci nejprve definovat. Sabin centrum pro klimatické právo na Kolumbijské univerzitě (*Sabin Center for Climate Change Law at Columbia Law School*) spravující Globální databázi klimatických žalob (CCC)⁴ vymezuje klimatické žaloby následujícím způsobem: „*Jedná se o spory, ve kterých se soudní, správní nebo rozhodčí orgán vyjadřuje k otázce adaptace na klimatickou změnu, snižování jejích následků, nebo jiné vědecké či právní otázky spojené se změnou klimatu.*“⁵ S touto definicí pracuje i Zpráva OSN o globální klimatické litigaci z roku 2020 (*Global Climate Litigation Report 2020 – Status review*). Granthamův vědecký institut pro změnu klimatu, LSE (*Grantham Research Institute on Climate Change and the Environmental Center, LSE*) spravující provázanou databázi klimatických žalob (CCLW) stanovuje dvě klíčová kritéria pro zanesení případu do databáze: „*Musí se jednat o spor, ve kterém rozhoduje soudní orgán, popřípadě se může jednat o spor, který rozhoduje jiný správní či vyšetřovací orgán. Orgán musí v daném případě přímo a výslovně rozhodovat o právní nebo faktické otázce týkající se podstaty příčin a dopadů změn klimatu.*“ V databázi tedy nenalezneme spory, kde otázka změny klimatu není hlavním předmětem řízení a orgán se k ní vyjadřují pouze nepřímo.⁶ Výše představené a obecně uznávané definice jsou poměrně široké. Lze se setkat s definicí klimatické litigace, která je zužuje na rozhodnutí soudu, správního nebo mezinárodního orgánu. Při zúžení dojde k vyřazení sporů řešených před rozhodčími orgány obchodní povahy a sporů, kde změna klimatu není hlavním předmětem řízení, ale jeho výsledek může mít na změnu klimatu vliv. Eva Balounová jako definici klimatických žalob uvádí: „*Jedná se o správní nebo soudní spor, ve kterém se rozhodnutí přímo nebo výslovně týká faktické nebo právní otázky související s podstatou nebo politikou příčiny a dopadů změn*

⁴ Databáze Sabin centra pro klimatické právo na Kolumbijské univerzitě [online]. New York, 2023 [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/climate-change-litigation/about/>.

⁵ BURGER, Michael, METZGER, Daniel J. Global Climate Change Litigation Report 2020: Status Review, *United Nations Environment Program*, 2020, Columbia Public Law Research Paper. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/34818/GCLR.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

⁶ Databáze Grantham Research Institute on Climate Change and the Environmental Center, Economics and Policy, London School of Economics and Political Science vychází z této zúžené definice. Dostupné z: <https://climate-laws.org/methodology-litigation>

klimatu.“ Navazuje konstatováním, že se jedná o definici, která nezahrnuje obchodní spory a arbitráže.⁷

1.1.2. Členění klimatických žalob

Klimatické žaloby jsou oblastí práva, u které lze od konce 80. let 20. století sledovat nárůst od jednotek případů k více než dvě tisícům zaznamenaných případů v roce 2022. Jak jsem nastínila v předchozím textu, definice klimatických žalob je poměrně široká a v další části se pokusím klimatické žaloby rozdělit dle několika kritérií. V kontextu tohoto dělení bude možné lépe zmapovat vývoj klimatické litigace ve světě i s regionálním zaměřením na Evropu.

a) Dělení dle účastníků řízení

Prvním kritériem, podle kterého lze klimatické žaloby dělit, je kritérium účastníků řízení, tedy žalobců a žalovaných. Mezi nejtýpicetější subjekty figurující na straně žalobců řadíme nestátní neziskové organizace, individuálně vystupující fyzické osoby, případně skupiny fyzických osob. Při bližším zkoumání toho, kdo jsou jednotlivci vystupující na straně žalobců, lze vysledovat, že se jedná o rozmanitou skupinu osob. Jedná o se osoby, které jsou, nebo by s vysokou pravděpodobností mohly být ovlivněni klimatickou změnou. Zmíněné subjekty většinou žalují za účelem posílení klimatické akce. Naopak s cílem omezit nebo oslabit přijatá opatření na ochranu klimatu se na stranu žaloby často staví soukromé společnosti, jejichž zájmy jsou klimatickými opatřeními ohroženy. Takovými opatřeními mohou být normy směřující ke zpřísnění emisních norem, omezování nebo zpoždění vydávání nových licencí a povolení pro nové činnosti a konkrétní sektory. Dále se může jednat o zrychlení adaptačních opatření, případně zpřísnění a nárůst povinností soukromých společností v souvislosti s reportingem a zveřejňováním informací o jejich činnosti.⁸ Mezi žalujícími subjekty se v několika případech objevily vlády jednotlivých států, které se soudní cestou také bránily proti opatřením na ochranu klimatu.

Na straně žalovaných se potom klimatická litigace dělí na případy, kdy je žaloba vznesena proti soukromým společnostem a na případy, kdy jsou žalovány vlády jednotlivých států. Žaloby vznesené proti vládním klimatickým politikám, zákonům a opatřením patří k dnešnímu datu mezi nejčastější druh klimatických žalob. Z analýzy dat vyplývá, že v USA je to kolem 80 %⁹ všech

⁷ BALOUNOVÁ, Eva. Úvod do klimatické litigace: globální přehled. České právo životního prostředí. 2020, č. 3 (57), s. 13. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_57.pdf.

⁸ GOLNARAGHI, Myriam, SETZER, Joana, BROOKE, Nigel, LAWRENCE, Wynne, WILLIMAS, Lucia. Climate Change Litigation – Insights into the evolving global landscape [online]. *The Geneva Association*, Duben 2021, s. 20. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://www.genevaassociation.org/publication/climate-change-and-environment/climate-change-litigation-insights-evolving-global>.

⁹ ESKANDER, Shaikh, SETZER, Joanna, FANKHAUSER, Sam. Global Lessons from Climate Change Legislation and Litigation [online]. *Environmental and Energy Policy and the Economy*, volume 2, 2021. s. 51. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z:

klimatických žalob a ve zbytku světa se jedná o 75 %.¹⁰ V zemích EU data hovoří o 421 z 576 žalob,¹¹ kdy nestátní neziskové organizace nebo soukromé společnosti žalují vlády v souvislosti s jejich klimatickými kroky. Příklad *Neubauer a další proti Německu*,¹² o kterém rozhodoval německý Spolkový ústavní soud v roce 2021, zase poukazuje na nový trend v klimatické litigaci, kdy žalobce kromě vlády žaloval také jednotlivé spolkové republiky s odůvodněním, že v souladu se zásadou subsidiarity mají i vnitrostátní orgány odpovědnost přijímat adekvátní opatření proti změně klimatu. V návaznosti na zmiňovaný případ z dubna 2021 Spolkový ústavní soud rozhodoval o dalších 13 případech, kdy mezi žalovanými subjekty figurovaly vlády jednotlivých spolkových zemí, pro jejich selhání či nečinnost v přijímání dostatečných opatření pro snížení emisí skleníkových plynů. Navzdory skutečnosti, že většina těchto žalob byla Spolkovým ústavním soudem rozhodnuta v neprospěch žalobců, poukazují tyto případy na propojení vyšších a nižších orgánů veřejné správy a subsidiaritu v otázkách ochrany před změnou klimatu.¹³

Mezi žalobami podanými proti vládním politikám, opatřením a zákonům lze najít různé žalobní nároky. Jedním z nejčastějších žalobních nároků je požadavek na urychlení přijímání klimatických politik. Rozhodovaly o něm soudy napříč EU, USA, ale i v Peru nebo Pákistánu. Příkladem akcelerační litigace v Evropě je případ *Friends of the Irish Environment proti Irsku*, o kterém irské soudy rozhodovaly mezi lety 2015 a 2020. V žalobě zájmová skupina Friends of the Irish Environment („FIE“) argumentovala, že schválení Národního mitigačního plánu (*National Mitigation plan*, „Národní plán“) z roku 2017, bylo v rozporu se Zákonem o opatření v oblasti klimatu a nízkouhlíkovém rozvoji (*Climate Action and Low Carbon Development Act*, „Klimatický zákon“) z roku 2015. Žaloba byla dále opřena o porušení ústavních norem a povinností vyplývajících z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně čl. 2 a čl. 8. FIE v žalobě namítala, že nízkouhlíková opatření k roku 2050 nejsou v souladu s Klimatickým zákonem ani lidskoprávními závazky, jelikož neobsahují dostatečná

https://www.researchgate.net/publication/348667760_Global_Lessons_from_Climate_Change_Legislation_and_Litigation.

¹⁰ GOLNARAGHI, M., SETZER, J., BROOKE, N., LAWRENCE, W., WILLIAMS, L. Climate Change Litigation – Insights into the evolving global landscape, *The Geneva Association*, April 2021, s. 19. Op. cit. [online]

¹¹ SETZER, Joanna, HIGHAM, Catherin. Global Trends in Climate Change Litigation: 2022 snapshot. [online] *Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment and Centre for Climate Change Economics and Policy*, LSE, 2022, s.19. [cit. 2022-10-29]. Dostupné z: <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2022/08/Global-trends-in-climate-change-litigation-2022-snapshot.pdf>.

¹² V této práci je používán populární název *Neubauer a další proti Německu*, jedná se ale o rozhodnutí prvního senátu Spolkového ústavního soudu ze dne 24. března 2021, ohledně stížností 1 BvR 2656/18, 1 BvR 78/20, 1 BvR 96/20 a 1 BvR 288/20 shodně se zabývající klimatickou změnou. Dostupné zde:

https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2021/03/rs20210324_1bvr265618en.html;jsessionid=C9FB0EDB5304CDBF7B04EEE5462F68CF.1_cid329.

¹³ SETZER, J., HIGHAM, C. Global Trends in Climate Change Litigation: 2022 snapshot, s.12. Op. cit.

emisní omezení v krátkodobém horizontu. V petitu žalobce žádal soud o zrušení rozhodnutí vlády o schválení Národního plánu a nařízení povinnosti vypracovat plán nový.¹⁴

Další případy, kde žalující požadovali urychlení vládní politiky, jsou případy *Urgenda proti Nizozemí* nebo *VZW Klimaatzaak proti Belgie & další*, kterým se bude podrobně věnovat druhá kapitola této práce. Případ *Juliana proti USA* je příkladem akcelerační litigace vně jurisdikce evropských soudů. Žalobu proti prezidentovi a federálním úřadům USA zde podalo 21 mladých občanů společně s organizací na ochranu životního prostředí a „zástupcem budoucích generací“. Argumentovali v ní, že i přes známá negativa spojená s užíváním fosilních paliv, ústřední orgány dlouhodobě schvalují, povolují a dotují fosilní průmysl. Ten měl dle žalujících poškodit jejich zájmy. Zájmy spočívají v poškození majetku, zhoršení zdravotního stavu, narušení rekreačních zájmů nebo způsobení psychologické újmy. Dle žalobců došlo k porušení jejich hmotných práv založených Pátým dodatkem Ústavy USA, který zaručuje právo na spravedlivé a řádné soudní řízení a právo na ochranu před zákonem. Dále namítali narušení principu veřejné důvěry (*public trust doctrine*). Žalobci žádali soud o uložení soudního příkazu, který by vládě nařídil přijetí plánu na „postupné ukončení užívání fosilních paliv a odčerpání přebytečného oxidu uhličitého z atmosféry“.¹⁵

Mezi další žalobní nároky v protivládní litigaci patří žaloby na přezkum vysoce emisních projektů. Takovým byl britský případ *Friends of the Earth and Others proti Ministerstvu dopravy* z roku 2018, ve kterém se jednalo o rozšíření londýnského letiště Heathrow,¹⁶ a dále také žaloby namítající nedostatečná vládní adaptační opatření.

Druhým nejčastějším typem žalovaných subjektů jsou soukromé společnosti. Zejména v oblasti strategické litigace jsou to největší producenti fosilních paliv – *Carbon Majors*,¹⁷ vůči kterým míří žaloby na ochranu klimatu. V nich žalující strany argumentují značným podílem několika největších producentů uhlíku na klimatické změně. Richard Heede ve výzkumu z roku 2020 uvádí, že *Carbon Majors* (20 největších producentů ropy, uhlí a zemního plynu)¹⁸ jsou v důsledku své činnosti odpovědní za 35 % všech emisí fosilních paliv a cementu od roku 1965

¹⁴ Rozsudek Supreme Court ze dne 31. července 2020, [2020], IESC 49.

¹⁵ Rozhodnutí okresního soudu v Oregonu dne 10. listopadu 2016, 5:15-cv-01517-TC.

¹⁶ Rozsudek Divisional Court ze dne 27. února 2020, [2020] EWCA Civ 214

¹⁷ Definice převzatá ze stránky Climate Accountability Institute. Dostupná z: <https://climateaccountability.org/carbonmajors.html>

¹⁸ HEEDE, Richard. Tracing anthropogenic carbon dioxide and methane emissions to fossil fuel and cement producers, 1854–2010 [online]. *Climatic Change*. (2014). [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/259634408_Tracing_anthropogenic_carbon_dioxide_and_methane_emissions_to_fossil_fuel_and_cement_producers_1854-2010.

do roku 2018. Zejména spalování fosilních paliv v rámci jejich činnosti mělo za následek vyprodukování 493 miliard tun oxidu uhličitého a metanu.¹⁹

Stejně jako u protivládních klimatických žalob, i žaloby směřující proti soukromým společnostem lze rozlišit dle různých žalobních nároků. V případě *Milieudefensie a dalších proti Royal Dutch Shell plc*, kterému se bude podrobně věnovat druhá kapitola, argumentují žalobci významnou rolí a vlivem korporace Royal Dutch Shell plc., ze kterého společnosti plyne povinnost péče (*duty to care*) a lidskoprávní povinnost chránit (*duty to protect*). Německé soudy v Essenu zase mezi lety 2016 a 2018 rozhodovaly o případě Luciano Lliuva proti RWE AG,²⁰ kdy peruánský farmář pocházející z okolí města Huaraz, žaloval za podpory nestátní neziskové organizace Germanwatch největšího německého výrobce elektřiny, společnost RWE AG („RWE“). Žaloba tvrdila, že společnost RWE je částečně odpovědná za tání ledovců poblíž města Huaraz jelikož vědomě přispívá k emisi značného množství skleníkových plynů. Žaloba předložila několik právních argumentů podporujících tvrzení, že emise RWE mohly přispět k tání ledovců, následnému zvýšení hladiny jezera Palcacocha a vzniku nákladů, které musel žalobce vynaložit na zmírnění negativních dopadů na jeho činnost. Žalobce soud žádal, aby RWE nařídil kompenzovat náklady vzniklé jemu a místním úřadům v souvislosti se zřizováním protipovodňové ochrany. Požadovaná částka odpovídala procentu, kterým se RWE a jeho předchůdci od roku 1751 podílelo na globálních emisích skleníkových plynů.²¹ Žaloby opřené o příčinnou souvislost mezi činností korporace a klimatickou změnou nalezneme i v dalších státech, jako je Nizozemí, Francie nebo USA.²²

Posledním druhem žalobního nároku proti soukromým společnostem, který zde bude popsán, je žalobní nárok směřující proti samotné společnosti, jejím manažerům nebo zmocněncům kvůli špatné komunikaci, případně špatnému řízení společnosti ve věcech klimatických rizik. V roce 2019 podala britská environmentální skupina ClientEarth stížnost proti společnosti British Petroleum z důvodů porušení pokynů OECD,²³ konkrétně pokynů týkajících se klamavé reklamy

¹⁹ HEEDE, Richard. Update of Carbon Majors 1965-2018, Press release – 9 December 2020. [online]. *Climate Accountability Institute*. [cit. 2022-11-29]. Dostupné z:

<https://climateaccountability.org/pdf/CAI%20PressRelease%20Dec20.pdf>

²⁰ Lliuva v RWE AG. In *climatecasechart.com*. [online]. [cit. 24. 10. 2022]. Dostupné z:

http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2016/20161215_Case-No.-2-O-28515-Essen-Regional-Court_decision-1.pdf

²¹ Rozsudek Essen Regional Court ze dne 23. listopadu 2015, 2 0 285/15

²² GOLNARAGHI, M., SETZER, J., BROOKE, N., LAWRENCE, W., WILLIAMS, L. Climate Change Litigation – Insights into the evolving global landscape, *The Geneva Association*, April 2021, s. 22. Op. cit.

²³ Stížnost ClientEarth na BP p.l.c. k UK National Contact Point for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises ze dne 16. června 2020. [online] [cit. 24. 10. 2022]. Dostupné z:

<https://www.gov.uk/government/publications/client-earth-complaint-to-the-uk-ncp-about-bp/initial-assessment-clientearth-complaint-to-the-uk-ncp-about-bp>.

a hospodářské soutěže. Skupina namítala, že reklamní kampaň energetické společnosti obsahovala zavádějící informace a mylně informovala veřejnost o jejích nízkouhlíkových aktivitách. Reklamní strategie s hesly „Stále kupředu“ (*Keep Advancing*) a „Možnosti jsou všude“ (*Possibilities everywhere*) nebyla dle stěžovatelů v souladu s pokyny OECD, dle kterých mají být informace mezinárodních organizací jednoznačné, stručné, upřímné a přesné. Reklamní kampaň však dle environmentální skupiny mohla vyvolat mylný dojem mezi spotřebiteli o množství nízkouhlíkových aktivit a využívání obnovitelných zdrojů energie v rámci celého spektra aktivit společnosti. Ve stížnosti podané u Národního kontaktního centra pro Spojené království pro Směrnici OECD pro nadnárodní firmy (*UK National Contact Point for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises*) stěžovatelé požadovali stáhnutí zavádějících informací z kampaně a nápravu mylných informací. Požadovali také veřejné vysvětlení daných kroků. Společnost v návaznosti na stížnost ClientEarth reklamní kampaň stáhla a zavázala se přeměřovat investice z reklamních kampaní do opatření směřujících k uhlíkové neutralitě.²⁴

b) Dělení dle předmětu sporu

Dalším parametrem, podle kterého můžeme dělit klimatické žaloby, je otázka předmětu sporu. Tím jsou nejčastěji adaptace nebo mitigace. V případě mitigace jde o snahu zpomalit, předcházet a zmírňovat změny klimatu.²⁵ Příkladem mitigační klimatické žaloby je výše popsaný případ *Friends of the Irish Environment proti Irsku*, kdy žaloba argumentovala tím, že přijatá opatření nejsou dostatečná pro zpomalení změny klimatu a v petitu požadovala přijetí nového, efektivnějšího plánu.

V případech, kde je předmětem adaptace, se žaloby týkají otázek spojených s přizpůsobením se na změnu klimatu, na ní navázanou migrací a lidskoprávních otázek s klimatickou změnou spojených. Žalobci adaptačních žalob jsou typicky jednotlivé fyzické osoby, které následky klimatické změny samy pocítují, jako v případě *Luciano Lliuva proti RWE AG*. V některých žalobách potom nalezneme kombinaci obou předmětů. Žalobci v nich vznášejí jak mitigační, tak adaptační požadavky. Pokud bychom měli porovnat, který z předmětů sporu je

²⁴ ClientEarth na BP p.l.c. k UK NPC. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2022-11-27]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/complaint-against-bp-in-respect-of-violations-of-the-oecd-guidelines/>.

²⁵ MÜLLEROVÁ, Hana. Několik poznámek k formování klimatického práva, In *Vplyv klimatickej zmeny a právny poriadok*. Bratislavské právnické fórum 2020. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie 6.-7. februára 2020*. Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta. 2020. s 12-20. ISBN 978-80-7160-565-2. Dostupné z: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/BPF/2020/ZBORNIK_K_BPF_Z_IVOTKO_2020_-_final.pdf.

častější, tak by převládala mitigační žalobní činnost (např. snižování emisí skleníkových plynů). Z dat vyplývá, že se jedná o přibližně 80 % všech klimatických žalob.²⁶

c) Dělení dle orgánu rozhodujícího o klimatické žalobě

Jedno z procesních hledisek, podle kterých můžeme klimatické žaloby dělit, je rozlišení dle orgánu, ke kterému byla žaloba podána. Nejčastěji jsou žaloby podávány u vnitrostátních soudů, dále mezinárodních soudů nebo mimosoudních orgánů. Mezi nejpodstatnější mezinárodní soudní orgány patří Evropský soud pro lidská práva a Soudní dvůr Evropské unie. Obě tyto instituce jsou významnými hybateli evropské klimatické litigace. Ačkoliv převažuje vnitrostátní klimatická litigace, na významu přibývají i případy podané k mezinárodním orgánům, například Výboru OSN pro lidská práva nebo Výboru OSN pro práva dítěte. Výbor OSN pro lidská práva („Výbor“) v září 2022 vydal dlouho čekávané rozhodnutí ve věci Daniel Billy a další proti Austrálii (tzv. případ obyvatel Ostrovů Torresova průlivu).²⁷ V rozhodnutí Výbor konstatuje, že Austrálie v důsledku neprovedení včasných adaptačních opatření porušuje Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a porušuje tak lidská práva obyvatelů Ostrovů Torresova průlivu. Konkrétně se jedná o porušení práva na ochranu před svévolným zasahováním do soukromí, rodiny a domova a právo na kulturu.²⁸ Jedná se o první rozhodnutí, kdy Výbor rozhodoval o porušování lidských práv v souvislosti s globálním oteplováním a je to také první případ australské lidskoprávní klimatické litigace.²⁹ Další mezinárodní orgán, Mezinárodní soudní tribunál, se objevuje v úvahách a iniciativách žalobců od roku 2002, kdy zástupci ostrovního státu Tuvalu uvažovali o podání žaloby proti USA a Austrálii. Na jejich aktivitu navázaly iniciativy států Palau a Vanuatu, které v rámci snahy o právní ochranu před fosilním průmyslem navrhli Valnému shromáždění OSN, aby požádalo o poradní stanovisko Mezinárodního soudního tribunálu týkající se odpovědnosti států za vypouštění skleníkových plynů v mezích

²⁶ SETZER, Joanna, BYRNES, Rebecca. Global Trends in Climate Change Litigation: 2019 snapshot. [online] Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment and Centre for Climate Change Economics and Policy, LSE, 2020, s. 5. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2019/07/GRI_Global-trends-in-climate-change-litigation-2019-snapshot-2.pdf

²⁷ Tzv. případ obyvatel Torresova průlivu. Rozhodnutí Výboru OSN pro práva lidská práva ze dne 22. září 2022 CCPR/C/135/D/3624/2019

²⁸ Blíže viz BALOUNOVÁ, Kamila. Výbor OSN pro lidská práva přitvrzuje: Neprovedením včasných adaptačních opatření na změnu klimatu byla porušena lidská práva [online] *Centrum pro lidské právo a udržitelnost: Komentujeme*. 11. listopadu 2022. [cit. 2023-10-1]. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/>

²⁹ VOIGT, Christina. UNHRC is Turning up the Heat: Human Rights Violations Due to Inadequate Adaptation Action to Climate Change [online], *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of the International Law*. 26. září 2022. [cit. 2023-11-1]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/unhrc-is-turning-up-the-heat-human-rights-violations-due-to-inadequate-adaptation-action-to-climate-change/>

mezinárodního práva.³⁰ Od zmíněných iniciativ bylo ale pro nedostatek podpory upuštěno a Mezinárodní soudní tribunál tak doposavad nerozhodoval o žádné klimatické žalobě.

³⁰ STEPHENS, Tim. Low-Lying Pacific Islands Sue Over Climate Change, *The Maritime Executive* [online], 30. října 2019. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://maritime-executive.com/editorials/low-lying-pacific-islands-sue-over-climate-change>.

d) Dělení dle oblasti práva

Předchozí odstavec se zabýval rozlišením orgánů, které o klimatické litigaci rozhodují. Tento naváže dělením podle práva, které je žalobním základem. Otázkou zde je, o jakou právní oblast a jaký druh odpovědnosti žalobci opírají své procesní kroky. Volba bývá ovlivněna právní úpravou jednotlivých států. Zatímco nizozemský občanský zákoník obsahuje obecné normy o náležité péči, o které se opírá přelomové rozhodnutí Urgenda, v USA se využívá správních řízení a občanských žalob na ochranu veřejného zájmu.

Klimatické žaloby mají buď veřejnoprávní nebo soukromoprávní povahu. Na základě porušení norem občanského a obchodního práva lze podat žalobu na odpovědnost za škodu. Porušení lidských práv, ústavy, mezinárodních závazků potom vede k veřejnoprávním povinnostem či trestněprávní odpovědnosti.

e) Dělení na hlavní, vedlejší a náhodný aspekt klimatické otázky

Z definice klimatické litigace vyplývá, že se jedná o žalobu, kde soud rozhoduje „k otázce adaptace na klimatickou změnu, snižování jejích následků, nebo jiné vědecké či právní otázky spojené se změnou klimatu“. Rozdíl mezi jednotlivými klimatickými žalobami ale může být v tom, zda je klimatická otázka hlavní, vedlejší nebo náhodný aspekt dané žaloby. Toto dělení má význam z hlediska monitorování, zkoumání a charakterizaci klimatické litigace. Ve studii z roku 2020 Setzer a Byrnes uvádí, že ve 41 % případů byla klimatická změna jejich hlavním aspektem. U zbývajících 59 % případů se jednalo o vedlejší nebo náhodný prvek. Tyto případy byly založeny na jiném právním základu, jako např. znečištění ovzduší v případě *ClientEarth proti Polska Grupa Energetyczna* nebo obchodování s emisními povolenkami v případě *INEOS Köln GmbH proti SRN*. Význam dělení aspektů na hlavní a vedlejší spočívá v práci s databází CCLW, kam Granthamův vědecký institut pro změnu klimatu s určitými výjimkami zahrnuje pouze případy, kde je otázka změny klimatu jádrem případu. V databázi tedy nenalezneme případy ostatní, kde je sice hlavní právní otázka odlišná, ale soud se v rámci své činnosti ke změně klimatu vyjadřuje. Jako důvod pro vznik takových žalob Setzer a Byrnes uvádí možnou strategii žalobců, kteří se snaží vyhnout přímým odkazům na problematiku změnu klimatu. Strategii vedlejšího či náhodného aspektu můžeme sledovat například v klimatické litigaci v rozvojových zemích globálního Jihu.³¹ V Evropském prostředí potom k dané problematice Balounová uvádí případ *ClientEarth proti Enea*. ClientEarth v něm žalovala rozhodnutí o výstavbě nové elektrárny na

³¹ PEEL, Jaqueline, LIN, Jolene. Transnational Climate Litigation: The Contribution of the Global South, [online] *American Journal of International Law, University of Melbourne Legal Studies Research Paper No. 843*, 28. dubna 2019. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3379155>

základě obchodněprávních předpisů, konkrétně zpochybňovala finanční životaschopnost projektu. Sekundárně se ale organizaci podařilo zamezit emisím skleníkových plynů a zvýšilo se povědomí o klimatické odpovědnosti soukromých společností.³²

Ve studii z roku 2022 Setzer a Byrnes navazují na předchozí analýzu a konstatují, že převažujícím trendem klimatické litigace jsou žaloby, kde je klimatická změna hlavním aspektem.³³

f) Dělení na strategické a rutinní případy

Dělení případů na ty, kde je klimatická změna hlavním, vedlejším nebo náhodným aspektem navazuje na další hledisko, dle kterého rozlišujeme klimatickou litigaci. Je to dělení případů na strategické a rutinní případy. Rutinní případy literatura pojmenovává také jako „případy se soukromým zájmem“. V těchto rutinních případech jsou to nejčastěji jednotlivci, kteří se obrací na soud se stížností týkající se konkrétního právního sporu a otázka klimatu je spíše vedlejším aspektem. Žaloba by v nich obstála i bez klimatické otázky. V České republice můžeme jako rutinní označit případ rozšíření pražského letiště,³⁴ ve kterém se navrhovatelé domáhali přezkoumání a zrušení opatření obecné povahy, jehož předmětem byla aktualizace zásad územního rozvoje hl. m. Prahy, s cílem postavit novou vzletovou a přistávací dráhu letiště. Hlavním aspektem zde bylo přezkoumání zásad územního rozvoje. Za strategické potom můžeme považovat žaloby, které mají za cíl změnit státní politiky ochrany klimatu, upozornit na klimatické otázky veřejnost, nebo jinak docílit pozitivní klimatické akce. Jestliže se v rutinních případech nejčastěji jedná o jednotlivce snažící se ochránit soukromý zájem, ve strategických případech se většinou jedná o pečlivě vybrané žalobce, kteří ve spolupráci s neziskovými organizacemi podávají žaloby ke konkrétním soudům a v konkrétních jurisdikcích volí předmět žaloby. Mezi strategické můžeme zařadit případ *Urgenda proti Nizozemí* nebo *Milieudefensie a další proti Royal Dutch Shell plc*. Tyto případy ukazují, že strategické žaloby mohou být namířeny jak proti vládním politikám za účelem přijetí efektivnějších plánů, tak proti soukromým společnostem, které se výrazně podílejí na emisi skleníkových plynů.³⁵

g) Dělení dle cíle klimatické žaloby

Většina výše zmíněných případů klimatických žalob jsou klimatické žaloby s cílem posílit klimatickou akci. Klimatickou akci definuje Oxfordský slovník jako „činnost snažící se o snížení

³² BALOUNOVÁ, Eva. Úvod do klimatické litigace: globální přehled. s. 13. Op. Cit.

³³ SETZER, J., HIGHAM, C. Global Trends in Climate Change Litigation: 2022 snapshot. Op. Cit.

³⁴ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. února 2016, 9A 208/2015 - 292

³⁵ BALOUNOVÁ, Eva. Úvod do klimatické litigace: globální přehled. s. 17. Op. Cit.

nebo zastavení změny klimatu a zabránění trvalému poškození životního prostředí³⁶ a spadá do ní široká škála aktivit, mechanismů, politických nástrojů – adaptačních i mitigačních, finančních a dalších. Mezi klimatické žaloby ale zahraniční literatura řadí i případy, které mají za cíl klimatickou akci oslabit. Změna klimatu je zde předmětem soudního či jiného sporu, kdy se žalobci snaží zamezit aktivitám, které by vedly ke snížení a zpomalení změny klimatu. Na straně žalobců se pak nejčastěji ocitají vlády a soukromé společnosti, které se brání požadavkům na navýšení jejich klimatických závazků a aktivit, nebo přímo omezují činnosti společností, které vedou k emisím skleníkových plynů apod.

h) Spory s klimatickými aktivisty

Specifickým druhem klimatické litigace jsou spory s klimatickými aktivisty. Klimatickým aktivismem dle serveru EcoWatch rozumíme tlak na národní a obchodní lídry, aby podnikali kroky k zajištění životaschopné budoucnosti.³⁷

Mezinárodní panel pro změnu klimatu („IPCC“) uvedl, že jelikož je klimatická krize historicky bezprecedentní proces, vyžaduje rychlé sociální a ekonomické změny vedoucí k zastavení odlesňování a přechodu od fosilních paliv v energetice a dopravě. V rámci klimatického aktivismu se na tlaku mohou společně podílet jednotlivci, skupiny a komunity, které svým konáním poukazují na problémy související s klimatem. V roce 2019 francouzské soudy rozhodovaly o případu klimatických aktivistů z hnutí ANV COP21 (*Action non-violante COP21*), ve kterém se jednalo o akt občanské neposlušnosti spočívající v sundání a odnesení portrétu prezidenta Emmanuela Macrona ze zdi Lyonské radnice. Protestující se tímto aktem snažili poukázat na nedostatečné dodržování klimatických závazků a roli prezidenta Macrona, který i přes své mezinárodní vystupování jako ochránce klimatu v této oblasti nepodniká dostatečné kroky. V rozsudku dal soud za pravdu klimatickým aktivistům s tím, že se jedná o přípustnou formu protestu a dialogu s vládou. Soud dále argumentoval, že se „možnosti občanů na vyjádření v demokratických státech nesmí zmenšit jen na hlasování ve volbách, ale musí existovat i další formy“.³⁸ Souvisejícím případem je žaloba ADP Group („Aéroports de Paris“) proti klimatickým aktivistům, ve které se skupina sdružující pařížská letiště obrátila na soud kvůli domnělé občanské neposlušnosti aktivistů, kteří protestovali proti rozšíření letiště Charles de Gaulle. Judikatura francouzských a dalších soudů v podobných případech posuzuje míru „nutnosti“, či „nezbytnosti“

³⁶ Definice „*climate action*“ převzatá z Oxfordského slovníku. [online] [cit. 2022-10-27] Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/climate-action>

³⁷ ROSANE, Olivia. How to Save the World: Everything You Need to Know About Climate Activism. [online], *EcoWatch*, 22. listopadu 2021. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.ecowatch.com/climate-activism-guide-2655772029.html>

³⁸ Stát proti Delahalle a Goinvic. Rozsudek Cour d'Appel ze dne 17. září 2019, 19168000015

jednat ve světle závažnosti klimatické změny a nedostatečného jednání politických a dalších struktur. V případě pařížských letišť soudy judikovaly v souladu s případem prezidentského portrétu v Lyonu. Dle soudů byla forma občanského aktivismu spočívající v protestu na letišti Charles de Gaulle proporční s cílem zvýšit povědomí veřejnosti o plánovaném rozšíření letiště a s ním spojených dopadech na klima. Právě proporcionalita mezi kroky aktivistů a mírou „nezbytnosti“ je otázka, kterou se soudy v posledních letech zabývají. Proti odpovědnosti za akty občanské neposlušnosti stojí argumenty občanů, kteří tvrdí, že právě takové jednání je jedním z mála účinných způsobů, jak zvednout povědomí o důležitosti a naléhavosti jednat a je tím pádem nezbytné.³⁹

1.2. Vznik a vývoj klimatické litigace

Předchozí část této kapitoly se zabývala dělením jednotlivých druhů klimatické litigace. Část navazující se zaměří na stručné zmapování vývoje klimatické litigace a počátků tohoto právního institutu. Tato práce je zaměřená na evropské klimatické žaloby. Pro porozumění jejich geneze je ale třeba nahlédnout i za hranice Evropy, jelikož jejich počátek můžeme vysledovat ve Spojených státech amerických na konci 80. let minulého století.

1.2.1. První vlna klimatické litigace

Období mezi lety 1986–2007 nazýváme tzv. „první vlnou“ klimatické litigace, která se odehrávala převážně v USA a Austrálii. Pro tuto vlnu byly typické správní žaloby, ve kterých se žalobci zasazovali o posílení klimatické akce navýšením závazků k ochraně životního prostředí. Tyto žaloby byly nejčastěji namířeny proti veřejným institucím. Příkladem je žaloba z roku 1986, kdy skupina žalobců, mezi nimiž figurovala města Los Angeles a New York, žalovala Americký Národní úřad pro bezpečnost silničního provozu (*National Highway Traffic Safety Administration*). Žalobci napadli rozhodnutí správního orgánu nevypracovat environmentální posudek týkající se spotřeby paliva při další výstavbě. Soud však ve svém rozhodnutí nedovodil povinnost posudek vypracovat, jelikož nebyla prokázána příčinná souvislost.

V první vlně se jednalo o pouhé jednotky případů. Nárůst případů klimatické litigace lze vysledovat v návaznosti na ratifikaci Kyotského protokolu v roce 1997, kdy se zvedl zájem veřejnosti o klimatickou změnu, stejně jako počet klimatických žalob.

Případem, který se stal předzvěstí další klimaticko-litigační vlny, byl případ *Massachusetts proti Environmental Protection Agency*. Stát Massachusetts se v něm společně s několika dalšími americkými státy obrátil na soud s žalobou proti Agentuře pro ochranu životního prostředí

³⁹ SETZER, J., HIGHAM, C. Global Trends in Climate Change Litigation: 2022 snapshot. Op. Cit.

(*Environmental Protection Agency*, „EPA“). Soudnímu sporu předcházela žádost z roku 1999, ve které zmíněné státy požadovaly, aby EPA regulovala emise oxidu uhličitého a dalších plynů, které způsobují globální oteplování u nově vyráběných motorových vozidel. Základ této žádosti stát Massachusetts opíral o Zákon o čistém ovzduší (*Clean Air Act*, „CAA“), který uvádí, že Kongres musí regulovat „jakékoliv látky znečišťující ovzduší“, u nichž lze „přiměřeně předpokládat, že ohrozí veřejné zdraví nebo blahobyt“. EPA zaujala zamítavý postoj, který zdůvodnila tak, že CAA nezmocňuje agenturu k regulaci emisí skleníkových plynů. Dále tvrdila, že pro další rozhodnutí musí být prozkoumány „příčiny, rozsah a význam změny klimatu a možnosti, jak ji řešit“. Státy proti rozhodnutí podaly žalobu k odvolacímu soudu, ve které porota rozhodla ve prospěch EPA. Na základě žádostí o přezkum rozhodoval v roce 2007 o případu Nejvyšší soud USA, který nejprve shledal, že stát Massachusetts má právo usilovat o přezkum zamítnutí žádosti. A to ve světle škod, které by mu globální oteplování mohlo způsobit. Jednalo se zejména o ohrožení pobřežního státního majetku kvůli zvyšování hladiny oceánů. Dále shledal, že znění CAA opravňuje EPA regulovat skleníkové plyny jako „látky znečišťující ovzduší“. Zamítnutí žádosti Nejvyšší soud zrušil pro její nedostatečné odůvodnění. Případem *Massachusetts proti Environmental Protection Agency* Nejvyšší soud utvrdil státy a města v možnosti volat po odpovědnosti vůči federální vládě a jejím orgánům.⁴⁰

1.2.2. Druhá vlna klimatické litigace

Mezi lety 2007–2015 hovoříme o tzv. „druhé vlně“ klimatické litigace. V tomto období lze sledovat nárůst případů napříč kontinenty. V Evropě se začínají objevovat první soudní spory týkající se klimatu v jurisdikci Evropského soudního dvora. Celosvětově byl trend nárůstu klimatických žalob ovlivněn i politickou atmosférou. Přijetí Kjótského protokolu vedlo ke zvýšení zájmu a zapojení veřejnosti do ochrany klimatu, které přetrvalo i po neúspěšné konferenci OSN o změně klimatu v Kodani v roce 2009. Neúspěch a nedostatek efektivních mezinárodních opatření vedl k nárůstu klimatických žalob, které se se uplatnily namísto místo jiných účinných ochranných opatření.⁴¹ Pro toto období jsou charakteristické žaloby, ve kterých žalobci argumentují kauzálním nexem mezi činností soukromých společností a změnou klimatu. Významným případem tohoto typu se stal spor mezi aljašskou komunitou *Kivalina (Native village of Kivalina) proti ExxonMobil*. V roce 2008 podala komunita a město Kivalina žalobu proti ExxonMobil Corporation a 23 dalším ropným a energetickým společnostem. Komunita namítala, že činnost společností má vliv na

⁴⁰ BALOUNOVÁ, E. Úvod do klimatické litigace: globální přehled. Op. Cit.

⁴¹ PEEL, Jacqueline, OSOFSKY, Hari M. Climate Change Litigation: Regulatory Pathways to Cleaner Energy. [online] *Cambridge University Press*. 2015. [online] [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/books/climate-change-litigation/DB1A948D69FE080EBFFB938EE2D58545>

změnu klimatu, v jejímž důsledku došlo k úbytku arktického mořského ledu. Ten chránil pobřeží Kivaliny před bouřemi, erozí a záplavami. Zmíněné přírodní jevy způsobily komunitě škody vyčíslené armádou do výše v rozmezí 95 a 400 miliony dolarů. Snahou žalobců bylo získat finanční prostředky nahrazující způsobenou škodu a zároveň poukázat na souvislosti mezi činnostmi ropných a energetických společností a klimatickou změnou. Federální soud případ odmítnul pro nedostatek věcné příslušnosti soudu. Argumentoval, že otázka, jak nejlépe řešit změnu klimatu není otázka pro federální soud, nýbrž se jedná o otázku politickou. Soud zároveň judikoval, že prokázání příčinné souvislosti mezi činnostmi společností a způsobenou újmou Kivaliny nebylo dostatečné. Žalobci se obrátili k odvolacímu soudu, který ale v souhlasném stanovisku potvrdil zamítavý rozsudek nižšího soudu. Odvolací soud zároveň judikoval, že žaloba nemůže být vystavena na teorii rušení veřejného pořádku (*public nuisance*), jelikož byla nahrazena CAA, jehož porušení žaloba nenamítala. V roce 2013 se případ dostal k Nejvyššímu soudu USA, kde aljašská komunita žádala o přezkoumání žaloby na náhradu škody. Nejvyšší soud žádost o přezkum bez dalšího komentáře zamítl.⁴² Výsledek soudního sporu byl zásahem do snahy použít prostředky federálního deliktního práva k řešení problémů souvisejících se skleníkovými plyny, emisemi a změnou klimatu. Navázal tak na rozhodnutí *American Electric Power Co. proti Connecticutu* z roku 2011. V obou případech Nejvyšší soud rozhodl, že deliktní odpovědnost nelze nadále vyvodit z federálního systému *common law*, ale musela by být prokázána na základě CAA. CAA obsahuje metodu, dle které je třeba odpovědnost za klimatické škody prokázat a není možné paralelně zvolit cestu *common law* na federální úrovni. Rozhodnutí ve věci Kivalina tak pro další roky stanovilo překážku pro budoucí žalobce, kteří by se snažili problémy související se změnou klimatu řešit cestou náhrady škody prostřednictvím federálního deliktního práva spíše než cestou legislativní a regulační.⁴³

Do druhé vlny klimatické litigace patří i případy, kdy žalobci vznášejí nároky vůči členům představenstva, ředitelům a managementu za nepřizpůsobení investiční strategie klimatické změně.⁴⁴ Jedním z nich je případ *Harvard Climate Justice Coalition proti President & Fellows of Harvard College*, ve kterém se jednalo o spor studentů a spolku Harvard Climate Justice Coalition se členy Harvard College a Harvard Management Company, Inc., tedy společností dohlížející na

⁴² Rozsudek Supreme Court ze dne 21. září 2012, 696 F.3d 849, 2012 WL 4215921(9th Cir. 2012)

⁴³ SORENSON, Quin M. Native Village of Kivalina v. ExxonMobil Corp.: The end of “climate change” tort litigation? [online], The American Bar Association. 1. ledna 2013. [cit. 2022-10-12]. Dostupné z: https://www.americanbar.org/groups/environment_energy_resources/publications/trends/2012_13/january_february/native_village_kivalina_v_exxonmobil_corp_end_climate_change_tort_litigation/

⁴⁴ GOLNARAGHI, M., SETZER, J., BROOKE, N., LAWRENCE, W., WILLIAMS, L. Climate Change Litigation – Insights into the evolving global landscape, *The Geneva Association*, April 2021, s. 14. Op. cit. [online]

investice nadačního fondu Harvardské univerzity. Harvard Climate Justice Coalition společně s několika studenty Harvardu podali žalobu jak svým jménem, tak jménem „budoucích generací, jednotlivců, kteří se ještě nenarodili nebo jsou příliš mladí na to, aby uplatnili svá práva, ale jejichž budoucí zdraví, bezpečnost a blaho závisí na současné snaze zpomalit tempo klimatické změny. “⁴⁵ Snahou žalobců bylo dosáhnout upuštění od investic do společností vyrábějících fosilní paliva. Ve stížnosti uvedli příklady špatného hospodaření s charitativními fondy a mimořádně nebezpečných investic. Hlavním apelem žalobců ale bylo domnělé porušování svěřeneckých a charitativních povinností, které nadační fond jako veřejná charitativní a nezisková organizace má, a které nejsou v souladu s investováním do společností, jejichž činnost přispívá ke klimatické změně. Žaloba dále namítala, že v důsledku klimatické změny došlo k poškození areálu univerzity. Strany nejprve předstoupily před Vrchní soud státu Massachusetts, který žalobu zamítl. U jednotlivých žalujících studentů neshledal aktivní žalobní legitimaci pro tvrzení nevhodného zacházení s charitativním majetkem, jelikož jejich studentská práva byla „široce sdílena“ s dalším studentstvem a nebyla dostatečně „konkrétní“ a „osobní“, aby se porušení jich konkrétně týkalo. Soud dále zamítl argument žalujících, že investice do ropných a energetických společností snižují úroveň jejich vzdělání v oborech jako je právo životního prostředí, protože utlumují akademickou debatu a zamezují možnosti spolupráce s „obdobně smýšlejícími kolegy“. Soud odmítl, že by investiční strategie měla dostatečně osobní dopad na práva žalujících studentů, jelikož jí bylo ovlivněno celé studenstvo a obvinění shledal příliš spekulativní. Z hlediska procesního práva soud deklaroval jednak, že „budoucí generace“ nedisponují dostatečnou aktivní legitimací a zároveň zaujal negativní postoj k návrhu nového civilního deliktu „úmyslného investování do mimořádně nebezpečných investic“, které žalobci namítali. V poslední řadě se soud vypořádal s rozsahem žaloby. Soud judikoval, že hlavním problémem žaloby byla absence omezení předmětu a rozsahu žaloby Harvard Climate Justice Coalition. Argumentoval tím, že stejně jako žalující studenti věří, že změna klimatu představuje pro svět jednu z nejzávažnějších hrozeb, jiní studenti by stejně horlivě mohli věřit, že vážnou hrozbu představuje úplně jiná příčina. Soudní spor pokračoval k odvolacímu soudu, který svým rozhodnutím potvrdil zamítnutí žaloby nižším soudem. Ani vyšší soud neshledal dostatečné důvody pro napadení investiční strategie. Soud neshledal, že by investování do fosilních paliv omezovalo akademickou svobodu a úroveň vzdělání. Zároveň se ztotožnil se stanoviskem nižšího soudu, že skutková podstata „úmyslné investování do mimořádně nebezpečných investic“ nezakládá nový civilní delikt, o kterém by soud mohl rozhodnout.

⁴⁵ Rozsudek Massachusetts Appeals Court ze dne 6. října 2016, 15-P-905

Odvolací soud na závěr judikoval, že i přes horlivou, výmluvnou a obdivuhodnou obhajobu není v jeho pravomoci poskytnout studentům odškodnění, které požadují.⁴⁶

O období druhé vlny klimatických žalob lze hovořit jako o období nárůstu jejich počtu a o rozšíření tohoto právního institutu i do Evropy. I přes neúspěchy žalob před národními soudy se jedná o případy, které dláždily cestu pro své úspěšnější nástupce. Zároveň v tomto období přispívaly k povědomí veřejnosti o možnosti právně jednat ve věcech klimatu.

1.2.3. Třetí vlna klimatické litigace

Od roku 2015 hovoříme o tzv. „třetí vlně“ klimatické litigace. V tomto období došlo k zásadnímu nárůstu počtu klimatických žalob, diversifikaci žalobních nároků a rozšíření klimatické litigace na další kontinenty. Rok 2015 je považován za přelomový, jelikož v něm došlo k přijetí Pařížské dohody, o kterou se od té doby opírá množství litigačních případů. Nejvýznamnější případy třetí vlny se ve své podstatě snaží přimět vlády k odpovědnosti za neschopnost jednat způsobem, který by byl v souladu s jejich podílem na globální snaze o zmírnění a přizpůsobení se změně klimatu. Právním základem těchto žalob bývají klimatické závazky a cíle vyplývající z mezinárodních dohod, jakou je právě Pařížská dohoda z roku 2015. Ta mimo jiné obsahuje mezinárodní konsenzus na stanovení globálního teplotního limitu posílený o Zvláštní zprávu IPCC ke globálnímu oteplení o 1,5 °C, společně se stále více uznávaným konceptem *net-zero*, které všechny společně zakládají závazky a odpovědnost států za účinnou klimatickou akci. V rámci třetí vlny potom rozlišujeme dvě litigační kategorie. Žaloby směřující proti vládnímu jednání jak omisivní, tak komisivní povahy, a v kategorii druhé žaloby týkající se povolení činnosti třetí strany.⁴⁷

Do první zmíněné kategorie patří případy, kdy jsou žalovány vlády států a vnitrostátních celků na základě přijatých opatření, nečinnosti ve věcech klimatické změny a dalších aktivit, které údajně vedly ke zvýšení emisí skleníkových plynů, nedostatečnému snižování emisí nebo nedostatečné snaze o adaptaci na změnu klimatu. Setzer a Higham ve studii z roku 2021 takových případů identifikovali 68 v 31 různých jurisdikcích. Byly podané proti národním vládám, vládám vnitrostátních celků, národním úřadům a centrálním bankám. Vůdčím případech těchto strategických protivládních žalob je přelomový případ *Urgenda proti Nizozemí*, který se stal

⁴⁶ Harvard Climate Justice Coalition v. President & Fellows of Harvard College. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/case-documents/2015/20150317_docket-2014-3620-H_memorandum-of-decision.pdf

⁴⁷ SETZER, Joanna, HIGHAM, Catherin. Global Trends in Climate Change Litigation: 2021 snapshot. [online] *Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment and Centre for Climate Change Economics and Policy*, LSE, 2021, s. 23. [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2021/07/Global-trends-in-climate-change-litigation_2021-snapshot.pdf

prvním soudním sporem, ve kterém se žalobcům podařilo úspěšně napadnout celkový přístup národní vlády ke snižování emisí.⁴⁸

Mezi protivládní žaloby řadíme litigaci namířenou proti konkrétním opatřením nebo nečinnosti vládních uskupení, které dle žalobců nejsou v souladu se závazky snižování emisí daných států. Jsou to jak napadení konkrétních vládních politik, např. případ *Transport Action Network* proti *Secretary of State for Transport*,⁴⁹ ve kterém britské soudy rozhodovaly o nutnosti přezkumu Národní politiky o zasílování (*National Policy Statement on National Network*) ve světle nově přijatých ambicióznějších klimatických cílů,⁵⁰ tak napadení v případech údajného selhání při provádění stávajících politik, plánů a rozhodnutí, která byla pro splnění klimatických závazků klíčová.

Druhou kategorií klimatické litigace třetí vlny jsou dle Setzer a Higham žaloby týkající se *nároků týkajících se autorizace činnosti třetí strany*. Do této skupiny patří případy, kdy žalobci napadají rozhodnutí vlády a dalších veřejných orgánů udělit autorizaci k činnosti třetí strany. Musí se jednat o činnost vedoucí k nárůstu emisí skleníkových plynů v rozporu s klimatickými závazky nebo povinnostmi stanovit bezpečné emisní limity dané země. Případů spadajících do této kategorie identifikovali Setzer a Higham 25, napříč 17 různými jurisdikcemi. Při podrobnějším zkoumání problematických autorizací je zřejmé, že nejčastěji se jedná o povolení k činnosti s fosilními palivy nebo energeticky a environmentálně náročné projekty, jako je rozšíření činnosti uhelných dolů (případ *Sharma proti Minister for the Environment* ve kterém australské soudy rozhodovaly o rozšíření těžby v uhelném dole,⁵¹ nebo případ *Plan B Earth proti Secretary of State for Transport*, týkající se expanze letiště Heathrow).⁵²

Ve třetí klimaticko-litigační vlně lze vysledovat rozšíření žalobních nároků a právní argumentace stran. Ta se v posledních letech nejčastěji opírá o prameny správního nebo ústavního práva, kterými žalobci argumentovali v 69 z 93 analyzovaných případů. Ve 48 případech bylo argumentováno lidskými právy a mezinárodními závazky. Zároveň se poprvé objevily žalobní nároky opírající se o škodu utrpěnou na základě tepelného stresu, nebo předčasné smrti způsobené kouřem z lesních požárů.⁵³

⁴⁸ Tamtéž, s. 23

⁴⁹ Rozsudek England and Wales High Court ze dne 24. února 2022, EWHC 503, CO/3011/2021

⁵⁰ Transport Action Network proti Secretary of State for Transport. In *climatecasechart.com* [online]. [cit. 2022-10-21]. Dostupné z: https://climate-laws.org/geographies/united-kingdom/litigation_cases/transport-action-network-v-secretary-of-state-for-transport-on-national-policy-statement

⁵¹ Rozsudek Federal Court of Australia ze dne 15. března 2022. VID 389 of 2021

⁵² Rozsudek Supreme Court of the United Kingdom ze dne 16. prosince 2020, [2020] UKSC 52

⁵³ SETZER, J., HIGHAM, C.. Global Trends in Climate Change Litigation: 2021 snapshot. s. 26. Op. Cit.

První část této práce se zabývala dělením klimatické litigace z několika perspektiv. Jednou z nich bylo dělení na klimatické žaloby, které jsou v souladu s klimatickými cíli a jejich opakem potom litigaci směřující proti klimatické akci. I ve třetí vlně lze nalézt případy, ve kterých žalobci zpochybňovali politiky a opatření orientované na ochranu klimatu. Jedná se ale o menšinu případů, konkrétně 13 žalob podaných mimo USA od roku 2015. O ústavněprávní ochranu vlastnictví se opírá argumentace žaloby v případě *IPC Petroleum France SA proti Francii*.⁵⁴ Společnost IPC Petroleum France SA požádala v roce 2018 o prodloužení svého stávajícího povolení k těžbě fosilních paliv a povolení jim bylo prodlouženo do roku 2040. Po roce 2040 už ve Francii nebude povolen nový výzkum a těžba fosilních paliv, což vyplývá ze zákonů přijatých v návaznosti na závazky z Pařížské dohody. Společnost podala žalobu proti francouzské vládě s tím, že toto expirační datum jejich činnosti zasahuje do práva na pokojné užívání majetku vyplývající z čl. 17 Listiny základních práv Evropské Unie a je v rozporu s francouzským Zákonem o hornictví (*Code minier*), který těžbu po roce 2040 z ekonomických důvodů umožňuje. Soud v rozhodnutí žalobu zamítl, jelikož dle něj v tomto případě obecný veřejný zájem převažuje nad právem těžby a termín 1. ledna 2040 je dostatečnou dobou pro užívání majetku společnosti.⁵⁵

Početnou skupinou žalob jsou od roku 2015 žaloby, kterými se investoři a soukromé společnosti snaží domoci kompenzace předpokládaných ztrát, které očekávají v důsledku opatření odůvodněných změnou klimatu. V únoru 2021 takovou žalobu podala proti nizozemské vládě německá energetická společnost RWE k Mezinárodnímu centru pro urovnávání investičních sporů (*International Center for Settlement of Investment Disputes*) na základě domnělého porušení Smlouvy o energetické chartě (*Energy Charter Treaty*, „Smlouva“) a argumentovala nedostatečnou časovou rezervou pro postupné upuštění od uhlí v nizozemské energetice.⁵⁶ Nizozemí je jednou z 55 smluvních stran mezinárodní Smlouvy, která má za cíl ochránit zahraniční investice v energetice a umožňuje investorům požadovat v arbitráži kompenzaci za ztráty způsobené vládní regulací. Nizozemskou vládou přijatá opatření směřují k upuštění od užívání uhelných elektráren do roku 2030 a dle RWE neposkytují dostatečnou časovou rezervu pro přechod na biomasou poháněné zdroje energie. Vláda v nich zároveň nepočítá s dostatečnou kompenzací ekonomických ztrát energetického giganta. Řízení před mezinárodní arbitráží je podstatné zejména co do jeho rozsahu, jelikož finální rozhodnutí může mít vliv na další kroky

⁵⁴ Rozhodnutí Conseil d'État ze dne 18. prosince 2019, N° 421004, ECLI:FR:XX:2019:421004.20191218

⁵⁵ IPC Petroleum France SA v. France, [online]. *Climate Change Laws of the World, Columbia Law School* [Cit. 2022-10-10]. Dostupné z: https://climate-laws.org/geographies/france/litigation_cases/ipc-petroleum-france-sa-v-france

⁵⁶ Žaloba RWE AG and RWE Eemshaven Holding II BV k Mezinárodnímu centru pro urovnávání investičních sporů ze dne 2. února 2021, ICSID Case No. ARB/21/4

politiků při přijímání klimatických opatření. Právní kroky společnosti RWE nevedly pouze před mezinárodní arbitráž, která zatím o případu nerozhodla. Směřovaly také před nizozemské soudy, kde se společně s další energetickou společností Uniper dožadovaly kompenzací ve výši 1,4 a 1 miliard eur argumentující, že vládní opatření týkající se zákazu užívání uhlí po roce 2030 jsou takovým zásahem do vlastnických práv uhelných elektráren Eemshaven (RWE) a MPP3 (Uniper), že se jedná o formu vyvlastnění.

V listopadu 2022 soud v Haagu rozhodl v neprospěch energetických kolosů a nizozemská vláda tak nemá povinnost ekonomicky kompenzovat postupný zákaz uhlí. Soud ve svém rozhodnutí zdůrazňuje, že vládní opatření byla adekvátní a potřebná ke snížení emisí CO₂. Zároveň zmiňuje předvídatelnost zákazu uhlí, jelikož do roku 2020 nedošlo k dostatečnému snížení emisí ani jedné z elektráren. Nakonec se soud zabýval ekonomickými ztrátami spojenými s uzavřením uhelných elektráren a své zamítavé rozhodnutí odůvodnil dostatečně dlouhým přechodným obdobím, během kterého mohou RWE i Uniper nadále provozovat výdělečnou činnost a zároveň podnikat kroky ke zmírnění ekonomických ztrát.⁵⁷

Setzer a Higham dodávají, že litigaci ve prospěch i neprospěch klimatické akce je třeba věnovat komplexní pozornost, protože ovlivňuje jak politické kroky při tvorbě nových opatření, tak potřebu reformovat stávající prameny práva. O takové reformě se uvažuje i v případě Smlouvy o energetické chartě. V roce 2017 započala jednání o její modernizaci, která mají vyvrcholit v roce 2023 přijetím dodatku o postupném zrušení ochrany investic do fosilních paliv.⁵⁸

Pokud bylo v druhé vlně klimatické litigace poprvé možné sledovat žaloby podané proti soukromým společnostem (např. *Kivalina proti ExxonMobil Corporation*), od roku 2015 jejich počet dále narůstá.

Ruku v ruce s početním nárůstem lze vysledovat rozšíření právní argumentace a strategie žalujících subjektů. Nadále se lze setkat s litigací namířenou proti společnostem zabývajícím se těžbou, rafinováním a prodejem fosilních paliv, která má přímo souviset s emisemi způsobujícími klimatickou změnu. Nově ale můžeme sledovat žaloby podané proti subjektům, které mají nepřímý vliv na nejvíce emitující aktéry, jako jsou například společnosti působící na finančních trzích (případ *McVeigh proti Retail Employees Superannuation Trust*).⁵⁹

⁵⁷ VERBEEK, Bart-Jaap. Court dismisses damage claims by RWE and Uniper. [online] *Centre for Research on Multinational Corporations (SOMO)*, 1. listopadu 2022. [Cit. 2022-10-14] Dostupné z: <https://www.somo.nl/dutch-court-dismisses-damage-claims-by-rwe-and-uniper/#printing>

⁵⁸ SETZER, J., HIGHAM, C.. Global Trends in Climate Change Litigation: 2021 snapshot. s. 27, 29. Op. Cit.

⁵⁹ Rozsudek Federal Court of Australia ze dne 17. ledna 2019, NSD 1333 of 2018

Z nárůstu soudních sporů v soukromém sektoru v posledních letech lze vyvodit potřebu proaktivního postoje subjektů s rozhodovací pravomocí napříč společnostmi, co se týče pochopení a řešení dopadů klimatických změn. Dále je třeba vzít v potaz, že z důvodu narůstajícího počtu mitigační a adaptační litigace i legislativy budou společnosti stále více nucené k přizpůsobení obchodních plánů i svých praktik.

V třetí vlně klimatické litigace se stává stále významnějším trendem klimatická litigace v oblasti *globálního Jihu*. Globálním Jihem rozumíme regiony Latinské Ameriky, Asie, Afriky a Oceánie, což jsou oblasti, které byly a do jisté míry stále jsou *globálním Severem* (Severní Amerika, Evropa, Austrálie) vnímány jako oblasti periferní.⁶⁰ Ve státech globálního Jihu došlo k rozvoji klimatické litigace o něco později než ve zbytku světa. Setzer a Benjamin k tomu dodávají, že klimatická změna v jižních státech dlouho nebyla vnímána jako palčivý problém. Jejich pozornost směřovala k ekonomickému rozvoji, potlačování chudoby, energetické stabilitě a v případě environmentálních problémů existovaly bezprostřednější hrozby jako nebezpečný odpad nebo zajištění pitné vody. V posledních 20 letech se ale paradigma posunulo a klimatické žaloby se staly důležitým prostředkem klimatické akce zejména v oblastech, kde vlády nepřijímají dostatečné kroky k mitigaci a adaptaci na klimatickou změnu.⁶¹

Významným případem, který upoutal světovou pozornost ke klimatické litigaci globálního Jihu, se stal případ pákistánského zemědělce Asghar Leghari, který v roce 2015 podal žalobu proti pákistánské vládě. V ní tvrdil, že vláda nedodržela Národní politiku změny klimatu z roku 2012 (*National Climate Change Policy of 2012*) ani Rámec pro provádění politiky změny klimatu pro roky 2014-2030 (*Framework for Implementation of Climate Change Policy 2014-2030*), nepodnikala dostatečné mitigační ani adaptační kroky, což mělo za následek ohrožení kvality vody, dostatku potravin a energetické bezpečnosti a v důsledku neodpovědného přístupu vlády bylo ohroženo jeho základní právo na život. Soud ve svém rozhodnutí potvrdil žalobcovu tvrzení, že pomalý a laxní přístup vlády k jedné z předních hrozeb dneška opravdu ohrožuje základní práva občanů, kam patří i právo na zdravé a čisté životní prostředí. Soud dále uložil povinnost vytvořit post zmocněnce pro změnu klimatu (*a climate change focal person*), který by kontroloval postup v přijímání klimatických opatření a dále vytvoření Komise pro klimatickou změnu, do které v doplňujícím usnesení jmenoval 21 pracovníků. Příklad *Leghari proti Pákistánu* je jednou

⁶⁰ CONNELL, Raewyn, DADOS, Nour. The Global South, [online] *Contexts*, 11(1), s. 12–13. [cit. 2023-1-12] Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1536504212436479>

⁶¹ SETZER, Joanna, BENJAMIN, Lisa. Climate Litigation in the Global South: Constraints and Innovations, [online] *Transnational Environmental Law*, *Forthcoming*, 18. září 2019, s. 6, [cit. 2023-1-12] Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3456330>

z přelomových klimatických žalob, jelikož se díky ní upřela pozornost na regiony, kterým do té doby v oblasti právní ochrany klimatu nebyla věnována vědeckou ani akademickou obcí dostatečná pozornost.⁶²

Klimatická změna se projevuje na všech kontinentech. Její projevy v zemích globálního Jihu mají ale často ničivou sílu, mají přímý vliv na životy jejich obyvatelů a jsou důvodem k oprávněným obavám. Soud ve svém rozhodnutí neopomenul ničivé záplavy a velká sucha a vyslal tím jasný signál obyvatelstvu, že je třeba vládu donutit k účinnější klimatické akci.⁶³

⁶²Rozsudek Lahore High Court Lahore ze dne 4. září 2015, W.P.No. 25501/2015.

⁶³ BARRITT, E., SEDITI, B. The Symbolic Value of Leghari v Federation of Pakistan: Climate Change Adjudication in the Global South. [online] *King's Law Journal*, 2019, s. 5 [2023-1-23] Dostupné z: https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/111826600/Barritt_and_Sediti_The_Symbolic_Value_of_Leghari_v_Federation_of_Pakistan_170619.pdf

2. Klimatické žaloby v jurisdikci evropských soudů

Případy analyzované v následující části této diplomové práce patří mezi vůdčí případy ve vývoji evropské klimatické litigace. Počínaje případem Urgenda, který dosáhl světového významu, jelikož se jednalo o první klimatickou žalobu, ve které soudy nařídily vládě snížení emisí a přijetí přísnějších emisních opatření. Jak je zmíněno v práci, Urgenda se stala stavebním kamenem pro další popsané případy. Žalobami *Klimaatzaak* a *Notre Affaire à Tous* se povedlo úspěch Urgendy přenést do jurisdikcí francouzských a belgických soudů, které ve svých rozhodnutích dovodily odpovědnost vlád za přispívání ke klimatické změně a povinnost posílit mitigační a adaptační úsilí. V případě *Neubauer* konfrontovali žalobci soud s domnělou protiústavností Klimatického zákona, který měl v rozporu s principem mezigenerační spravedlnosti nepřiměřeně přesouvat břemeno klimatické změny na budoucí generaci. Nakonec tato kapitola analyzuje případ *Milieudefensie* proti *Shellu*, kterým nizozemské soudy opět zásadním způsobem ovlivnily vývoj klimatické litigace, když poprvé dovodily odpovědnost soukromé společnosti z podílu na změně klimatu a nařídily jí snížit emise skleníkových plynů o 45 % do roku 2030.

2.1. Urgenda Foundation proti Nizozemsku

V roce 2015 vynesl Obvodní soud v Haagu (*Rechtbank Den Haag*) nepravomocný rozsudek ve věci Urgenda,⁶⁴ který konstatoval nedostatečnou činnost nizozemské vlády v rozporu s jejími závazky a uložil vládě povinnost snížit emise skleníkových plynů do roku 2020 minimálně o 25 % proti stavu v roce 1990. Proti rozsudku nizozemská vláda přes silné hlasy odborné veřejnosti podala odvolání k Odvolacímu soudu v Haagu (*Gerechtshof Den Haag*). Ten v roce 2018 také judikoval ve prospěch Urgenda Foundation.⁶⁵ Následně se nizozemská vláda obrátila na Nejvyšší soud Nizozemského království (*Hoge Raad*), který v závěru roku 2019 vyslovil povinnost vlády snížit do roku 2020 emise skleníkových plynů nejméně o 25 % v porovnání s rokem 1990 a tím rozhodl ve prospěch Urgenda Foundation.⁶⁶ V rozsudku Nejvyšší soud Nizozemského království nestanovil způsob, jakým má ke snížení dojít, nástroje ponechal na vládě a parlamentu.

⁶⁴ Rozsudek *Rechtbank Den Haag* ze dne 24. června 2015, C/09/456689 / HA ZA 13-1396. [online]. [cit. 3. 12. 2022]. Anglická verze dostupná na:

<https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBDHA:2015:7196>

⁶⁵ Rozsudek *Gerechtshof Den Haag* ze dne 9. října 2018, 200.178.245/01, C/09/456689/ HA ZA 13-1396 [online]. [cit. 3. 12. 2022]. Anglická verze dostupná zde:

<https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHDHA:2018:2610>

⁶⁶ Rozsudek *Hoge Raad der Nederlanden* ze dne 20. února 2019, ECLI:NL:HR:2019:2007, 19/00135. [online]. [cit. 3. 12. 2022]. Anglická verze dostupná na: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2020/20200113_2015-HAZA-C0900456689_judgment.pdf

V návaznosti na soudní proces před Nejvyšším soudem začala nizozemská vláda připravovat opatření směřující ke snížení emisí, nařídila například uzavření uhelné elektrárny Hemweg. K jejímu uzavření mělo dojít v roce 2024, ale proces byl urychlen a ukončení provozu bylo nařízeno již v roce 2020.⁶⁷ Paralelně s probíhajícími soudními jednáními vláda od roku 2018 pracovala na přijetí nového klimatického plánu, který má za cíl 49% snížení emisí do roku 2030. Finální znění bylo přijato v červnu 2019 a zahrnuje opatření daní emisně náročné průmysly⁶⁸ nebo přechod k elektrické energii.⁶⁹

2.1.1. Fakta a pozadí případu

Na začátku svého rozsudku navazuje Nejvyšší soud na rozsudky soudů nižších a deklaruje fakta o klimatu, o která opírá své rozhodnutí, a která nemohou být stranami zpochybněna.

a) Klimatická změna a její následky

Od počátků průmyslové revoluce lidstvo spotřebovává velké množství energie, kterou vyrábí převážně z fosilních zdrojů (uhlí, ropa, zemní plyn). Touto činností dochází k vylučování oxidu uhličitého („CO₂“), který zůstává v atmosféře stovky let, než je postupně absorbován ekosystémy lesů a oceánů. V důsledku probíhající deforestace a oteplování oceánů se schopnost pohlcovat CO₂ z atmosféry snižuje. CO₂ je společně s metanem, oxidem dusným a vodní párou skleníkovým plynem, které ve vyšší koncentraci způsobují *skleníkový efekt*, kdy dochází k zadržování tepla před únikem do atmosféry. V důsledku skleníkového efektu dochází k oteplování planety.

Vědecká obec se shoduje v tom, že nyní je teplota na planetě o 1,1 °C vyšší než v době před průmyslovou revolucí a roční emise CO₂ každým rokem narůstají o 2 %. Dalšímu oteplování planety lze předejít omezením emisí CO₂ do atmosféry, tedy mitigačními opatřeními. Zároveň je třeba přijmout opatření adaptační, která mají reagovat na změnu klimatu ke které na planetě dochází. Napříč vědeckou obcí dále panuje konsenzus, že není možné, aby se teplota zvedla o více než 2 °C v porovnání s předindustriální érou. K těmto závěrům došel jak Mezinárodní panel pro změnu klimatu (IPCC) ve své Páté hodnotící zprávě, tak tvůrci Pařížské dohody. Důsledky překročení by byly pro lidstvo naprosto zásadní.

⁶⁷ MEIJER, Bart. Dutch to close Amsterdam coal-fired power plant four years early – RTL, [online]. *Reuters*, 7. března 2019 [online]. [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-netherlands-energy/dutch-to-close-amsterdam-coal-fired-power-plant-four-years-early-rtl-idUSKCN1QO1JE>

⁶⁸ HERMSE, John. Dutch Government Plans CO₂ Emissions Levy for Industrial Firms. [online]. *Bloomberg*. 28. června 2019 [2022-12-10]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-28/dutch-government-plans-co2-emissions-levy-for-industrial-firms>

⁶⁹ Climate case explained. [online]. *Urgenda* 2023. [cit. 2022-12-3]. Dostupné z: <https://www.urgenda.nl/en/themas/climate-case/climate-case-explained/>

Pro Nizozemí je nebezpečím zejména zvyšující se hladina oceánů, jelikož cca 25 % celkové rozlohy této nížinaté země leží pod úrovní hladiny oceánu.⁷⁰ V návaznosti na činnost Mezinárodního panelu pro změnu klimatu zahájilo v roce 2007 Nizozemí program „Čistě a ekonomicky“ (*Schoon en zuinig*).⁷¹ Jedním z jeho cílů bylo snížení emisí skleníkových plynů o 30 % oproti úrovni z roku 1990 do konce roku 2020. V roce 2011 vydala vláda prohlášení, že snížení emisí se podaří maximálně o 14 % až 17 %.

2.1.2. Procesní stránka případu

a) Strany případu

Stranami případu jsou nezisková organizace Urgenda Foundation („Urgenda“) na straně jedné a na straně druhé Nizozemsko, které v soudním procesu zastupuje Ministerstvo pro infrastrukturu a životní prostředí.

Nezisková organizace Urgenda byla založena v roce 2007 s cílem vytvářet trvale udržitelnou společnost, zabránit klimatické změně a zajistit bezpečný život budoucím generacím.⁷² Společně s Urgendou vystupuje v žalobě 886 občanů Nizozemska, kteří neziskovou organizaci pověřili zastupováním jejich jménem.⁷³

b) Nizozemský právní řád

Vedle určení procesních stran případu je třeba věnovat pozornost i jurisdikci, jejíž soudy o případu rozhodovaly. V předchozí kapitole této práce jsem v rámci dělení klimatických žalob věnovala pozornost dělení na strategické a rutinní žaloby. Strategické žaloby se mimo jiné vyznačují promyšlenou volbou jurisdikce, ve které žalobce předstupuje před soud se svými podněty. Nizozemský právní řád v porovnání s jinými zeměmi poskytuje nebývalý prostor žalobám ve veřejném zájmu. Od roku 1994 se v nizozemském občanském zákoníku (*Burgerlijk Wetboek*) jako výsledek judikatury Nejvyššího soudu vyskytuje ustanovení o aktivní legitimaci spolků ve věcech veřejného zájmu. Aktivní legitimace je spolkům přiznána, pokud zájem odpovídá jejich činnosti. Ta musí být vymezená ve stanovách spolku.

c) Žalobní argumentace Urgendy

Urgenda v žalobě formulovala několik právních argumentů,⁷⁴ jejichž cílem bylo uložení povinnosti vládě snížit objem emitovaných skleníkových plynů o 40 %, případně o minimálních

⁷⁰ Body 2 a) 2.1. Rozsudku Hoge Raad.

⁷¹ Překlad z nizozemského originálu *Schoon en zuinig*. PBL Netherlands Environmental Assessment Agency. [cit. 2022-12-5]. Dostupné z: https://www.pbl.nl/publicaties/Verkenning_Schoon_en_Zuinig

⁷² Bod 2.2.1. Rozsudku Hoge Raad

⁷³ Bod 2.4 Rozsudku Hoge Raad

⁷⁴ Bod 2 b) 2.2.1-2.2.2 Rozsudku Hoge Raad

25 % do konce roku 2020 v porovnání s rokem 1990. Svou aktivní legitimaci opírá o článek 3:305a nizozemského občanského zákoníku, který ji spolkům ve věcech veřejného zájmu přisuzuje. Urgenda argumentuje veřejným zájmem všech občanů Nizozemí, kteří jsou ohroženi klimatickou změnou.

Žalobní nároky a argumentaci Nejvyšší soud shrnul v bodě 2.2.2. následujícím způsobem. Skleníkové plyny produkované Nizozemím se podílejí na nebezpečné změně klimatu. V přepočtu na počet obyvatel bylo Nizozemsko v době podání žaloby třetím největším emitentem CO₂ v Evropské unii.⁷⁵ Pokračující emitování skleníkových plynů, za které je jako výkonná složka státní moci odpovědná vláda, dle Urgendy odporují jejím povinnostem. Emisemi vláda porušuje odpovědnost zakotvenou občanským zákoníkem a z něj vyplývající obecně upravenou prevenční povinnost. Občanskoprávním deliktem může být jak jednání či opomenutí, které lze považovat za společensky nežádoucí. V žalobě Urgenda argumentuje, že vládní program směřující ke snížení emisí o pouhých 14 % je společensky nežádoucí jednání, které naplňuje znaky občanskoprávního deliktu.⁷⁶

Druhým pilířem je rovina lidskoprávní opírající se o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod („EÚLP“), konkrétně čl. 2 – právo na život a čl. 8 - právo na respektování soukromého a rodinného života. Korelaci mezi právem na příznivé životní prostředí a právem na život lze vysledovat z předchozí judikatury Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“), například v případě *Öneryildiz proti Turecku*,⁷⁷ ve kterém soud státům uložil povinnost chránit občany proti ohrožujícím situacím, mezi které zařadil i environmentální riziko. Pod právo na respektování soukromého a rodinného života ESLP v případě *Taşkın a ostatní proti Turecku*⁷⁸ zařadil právo na nemajetkovou újmu způsobenou ohrožením zdraví. K tomu mělo dojít v důsledku důlních aktivit v blízkosti bydliště stěžovatelů, zvýšeného znečištění ovzduší a životního prostředí. Povoláním výstavby a autorizací důlních aktivit Turecko porušilo právo na respektování soukromého a rodinného života, konkrétně právo na bydliště stěžovatelů. Země porušila svou povinnost přijmout opatření potřebná pro zajištění daného práva.

V neposlední řadě se žaloba opírá o zásady mezinárodního práva veřejného znečišťovatel platí a princip prevence (*no-harm principle*), které lze nalézt at' už v preambuli Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, nebo ve Smlouvě o fungování Evropské unie. Urgenda užila odkazu na

⁷⁵ CO₂ emissions (metric tons per capita). [online]. *The World Bank*. [cit. 2023-1-18]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC>

⁷⁶ Podle čl. 6:162(2) Nizozemského občanského zákoníku.

⁷⁷ Rozsudek ESLP ze dne 30. listopadu 2004. Application no. 48939/99.

⁷⁸ Rozsudek ESLP ze dne 30. března 2005. Application no. 46117/99

případ *Trail Smelter*,⁷⁹ ve kterém arbitráž rozhodla tak, že: „Žádný stát nemá právo používat své území takovým způsobem, aby kouřem způsobil škodu na území, majetku ani osobám cizího státu, které se na něm nacházejí. A to v případě, že jsou závažné následky činnosti prokázány na základě jasných a přesvědčivých důkazů“⁸⁰ a založila tak jeden ze základních principů environmentálního práva.

d) Argumentace vlády

Vláda zastupovaná Ministerstvem pro infrastrukturu a životní prostředí se proti žalobě bránila následujícími argumenty. Nejprve se snažila zpochybnit aktivní legitimaci Urgendy, respektive její zastupování současných a budoucích generací v jiných zemích. Žalobu neshledala důvodnou a argumentovala, že ani vnitrostátní ani mezinárodní právo nestanovují právně vymahatelnou povinnost přijmout opatření směřující k emisnímu cíli. Vláda namítala, že cíle stanovené v jejím programu z roku 2007 nejsou právně závazné. K lidskoprávní argumentaci vláda namítala, že ani pod čl. 2 ani pod čl. 8 EÚLP nespadá povinnost státu přijímat mitigační či jiná opatření směřující k boji s klimatickou změnou.

Závěrem se vláda bránila samotné myšlence, že by soud mohl uložit vládě povinnost přijmout konkrétní legislativní kroky, jelikož by tím podle ní došlo k narušení systému dělby moci a jejích vzájemných brzd a rovnováh.⁸¹

Vláda zároveň argumentovala tím, že reálný dopad přijetí opatření požadovaných žalobou by na změnu klimatu nemělo téměř žádný vliv. Jsou to dle nizozemské vlády hlavní emitenti CO₂ jako např. Čína, USA a Indie, kteří mají lví podíl na tom, zda se podaří udržet zvýšení teploty pod 2 °C. Není to Nizozemsko, které se na světových emisích podílí pouhým 0,5 %.⁸²

e) Rozsudek Obvodního soudu v Haagu

Hlavní otázkou sporu mezi Urgendou a vládou byla dle soudu povinnost přijmout přísnější opatření ke snížení emisí skleníkových plynů, než byly limity stanovené v dosavadním plánu vlády. Klimatická změna je dle soudu komplexní a složitá problematika, pro jejíž posouzení není sám kompetentním orgánem. Při posuzování právních otázek tedy vycházel ze skutečností, na kterých se obě strany dohodly a které respektovaly. Jednalo se zejména o hodnotící zprávy IPCC a poznatky nizozemských vědeckých institucí (*Planbureau voor de Leefomgeving*).

⁷⁹ Rozhodnutí Mezinárodní Arbitráže OSN z 16. dubna 1938 a 11. března 1941. Dostupné z: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf.

⁸⁰ ŠTURMA, Pavel a kol. *Casebook: výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 3. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. s. 228.

⁸¹ Bod 2.2.2. Rozsudku Hoge Raad

⁸² ŠEBA, Jan. Klimatická změna před soudem: případ Urgenda proti Nizozemsku. *České právo životního prostředí*. 2017, č. 3 (45), s 119. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_45.pdf

První otázkou, kterou soud zkoumal, byla závažnost rizik klimatické změny a potřebná redukční opatření. Pro posouzení této složité problematiky soud analyzoval tři možné přístupy vedoucí ke snížení emisí. Analýza vedla k souhlasu soudu s argumentací Urgendy. V té době tvrdil, že vládní politika vede ke zvýšenému objemu CO₂ v atmosféře a přijetí přísnějších mitigačních opatření by tomuto jevu mohlo zabránit.⁸³ Vládní argument týkající se minimálního podílu Nizozemí na světových emisích soud nepřijal, jelikož se dle něj jedná o tak významnou hrozbu, že má stát povinnost přijímat jakákoliv mitigační opatření, která mají potenciál důsledky klimatické změny snížit. Stejně se soud vypořádával i s časovým horizontem vládou nabízených mitigačních opatření. V zájmu veřejnosti je přijímat striktní opatření co nejdříve, ne začít po roce 2030.⁸⁴

K zákonnému vztahu státu a Urgendy soud nedovodil přímé povinnosti státu vůči občanskému spolku ani z mezinárodních smluv, jmenovitě Smlouvy o fungování Evropské Unie, ani Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu. Přímou povinnost státu soud nedovodil ani ze zásad mezinárodního práva, konkrétně z principu prevence a zásady znečišťovatel platí. Soud judikoval, že ani mezinárodní smlouvy, ani právní zásady nejsou v rámci nizozemského právního řádu přímo vykonatelné, a tím pádem nezakládají přímý právní nárok fyzických nebo právnických osob. Zároveň soud konstatoval, že stát musí dostát svým mezinárodním závazkům.

Soud dále shledal, že Urgenda nemůže být považována za přímou ani nepřímou oběť podle čl. 34 EÚLP, a proto se na ní nebudou vztahovat čl. 2 a čl. 8 EÚLP. Konkrétní míru ústavní ochrany životního prostředí nelze dovodit ani z čl. 21 nizozemské ústavy.

Soud tedy nedovodil zákonnou povinnost státu vůči Urgendě z ústavních, mezinárodních ani evropských závazků. Dovodil ale, že tyto závazky lze považovat za vodítka pro určení míry diskrece, kterou stát disponuje a jaký je minimální standard péče.

O občanskoprávní odpovědnosti státu vyplývající z § 6:162 (2) občanského zákoníku soud rozhodoval na základě testu s následujícími kritérii:

- povaha a rozsah újmy
- předvídatelnost způsobené újmy
- pravděpodobnost újmy
- povaha jednání (opominutí) vlády
- obtížnost preventivních opatření
- míra státní diskrece.⁸⁵

⁸³ ŠEBA, J. Klimatická změna před soudem: případ Urgenda proti Nizozemsku, s. 122. Op. Cit., Bod 4.32 Rozsudku Rechtbank Den Haag

⁸⁴ Bod 2.3.1 Rozsudku Hoge Raad

⁸⁵ Bod 4.63 Rozsudku Rechtbank Den Haag

Po zvážení jednotlivých kritérií soud rozhodnul, že se vláda dopustila občanskoprávního deliktu tím, že v rozporu s veřejným zájmem nepřijala dostatečné kroky v oblasti klimatické změny a nesplnila tak míru náležité péče dle § 6:162 (2) občanského zákoníku.

Obvodní soud v Haagu se také vyjádřil k otázce zásahu do dělby moci. Soud se domnívá, že opatření požadovaná Urgendou nepředstavují přímý rozkaz vládě přijmout konkrétní opatření a nastavit přesné limity. Jednotlivé kroky a způsoby zůstanou bez jakéhokoli omezení plně na uvážení vlády.

Ve výroku Obvodní soud v Haagu uznal klimatickou politiku vlády za protiprávní a nařídil snížit emise skleníkových plynů o nejméně 25 % do konce roku 2020 v porovnání s rokem 1990.

Rozsudek se stal předběžně vykonatelným a vláda reagovala přijetím ambiciózní klimatické strategie.

f) Odvolání

Proti rozsudku Obvodního soudu v Haagu se vláda odvolala, i přes vlnu nesouhlasu napříč odbornou veřejností. Předsedovi nizozemské vlády doručila mezinárodní skupina vědců, akademiků a občanů veřejný dopis, ve kterém apelovala na zdrženlivost při podání opravného prostředku. Snahou dopisu bylo přesvědčit vládu, aby se Nizozemí ujalo vůdčí role v boji s klimatickou změnou. Na mezinárodním poli by se jednalo o důležitý krok pouze pár týdnů před Pařížským klimatickým summitem. Navzdory snahám klimatických aktivistů na vládu z druhé strany naléhal parlamentní výbor, aby vláda zvolila cestu zrychleného odvolání a vyhnula se tak dlouhému a nákladnému procesu. Tato varianta ale nebyla možná, jelikož vláda se odvolala nejen proti hmotně právní stránce věci, ale i procesní.⁸⁶

g) Rozsudek Odvolacího soudu v Haagu

Jednání před Odvolacím soudem v Haagu proběhlo 9. října 2018 a soud v něm potvrdil rozsudek nižšího stupně, který státu stanovil povinnost snížit emise skleníkových plynů o 25 % do roku 2020. Odvolací soud dal za pravdu lidskoprávní argumentaci Urgendy, která tvrdila, že stát porušuje povinnosti vyplývající s čl. 2 a č. 8 EÚLP. Soud shledal povinnost státu chránit právo na život a právo na respektování soukromého a rodinného života před hrozbami způsobenými klimatickou změnou.

Při podání opravného prostředku se vláda opírala o argument narušení dělby moci. Odvolací soud neshledal, že by vydáním rozsudku soudy nepřiměřeně zasahovaly do systému brzd

⁸⁶ Despite pressure from parliament, the Dutch government refuses to pull appeal in landmark climate case. [online]. *Urgenda 2023*. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://us1.campaign-archive.com/?u=91ffff7bfd16e26db7bee63af&id=c5967d141c&e=46588a629e>

a rovnováh, jelikož se jedná o legitimní demokratickou instituci, která ponechává vládě prostor pro uvážení, jaká opatření zvolí, a jak snížení emisí dosáhne. Dále soud potvrdil povinnost přímo aplikovat závazky z mezinárodních smluv, kterých je Nizozemí členskou stranou a nedovodil žádné ustanovení ze SFEU zabraňující státům přijmout ambicióznější cíle než ty celounijní. Soud se dále neztotožnil s obranou vlády, která se snažila soud přesvědčit o minimálním dopadu nizozemských emisí na jejich celkové množství a dopad na klimatickou změnu.⁸⁷

h) Rozsudek Nejvyššího soudu Nizozemského království

Na počátku roku 2019 podala nizozemská vláda mimořádný opravný prostředek k Nejvyššímu soudu, ve kterém se bránila nejen proti principiálnímu pojetí dělby moci a nepřiměřenému zásahu moci soudní do moci exekutivní, ale proti několika dalším stanoviskům nižších soudů. Stát v kasační stížnosti namítal, že interpretací čl. 2 a čl. 8 EÚLP nelze dovést úroveň dostatečné ochrany, kterou má stát občanům poskytnout. Stát se dále bránil povinnosti snížit své emise o 20 % do konce roku 2020. Nizozemí dle právních zástupců nepřijalo závazek redukovat své emise na danou úroveň, ale přispět ke snížení emisí EU jako celku.⁸⁸

Dovolání podala v dubnu 2019 také Urgenda zdůrazňujíc v něm nebezpečí klimatické změny a povinnost státu snížit emise o 25 % do roku 2020.

V návaznosti na květnové jednání před soudem vydali generální prokurátor a generální advokát stanoviska, ve kterém doporučili soudu potvrdit rozhodnutí nižších soudů.

V prosinci 2019 vydal Nejvyšší soud souhlasné stanovisko a potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu. I přes souhlasné stanovisko se ale Nejvyšší soud zcela neztotožnil s právní argumentací nižších soudů, které odpovědnost státu založily na ochraně základních práv spíše než na právu občanském a z něj vyplývající povinností péče. K aplikaci čl. 8 EÚLP Nejvyšší soud shledal, že z judikatury ESLP lze dovést povinnost států zmírnit či odstranit nebezpečí, které je rizikem pro zdraví obyvatelstva, pokud o něm mají postačující informace. ESLP je ale ve vztahu k čl. 8 velice obezřetný a zejména se snaží vyhnout situaci, kdy by státům uložil povinnost dosáhnout přesných výsledků.

Dle soudu je samotná argumentace porušením EÚLP ve vztahu k Urgendě problematická. Urgenda je nevládní nezisková organizace, která ve své podstatě nemůže nabýt statusu přímé ani nepřímé oběti, stejně jako pozbývá aktivní legitimace k procesu před ESLP. Soud nakonec došel k závěru, že pro účely zvláštní civilní žaloby lze Urgendu považovat za zástupce dotčených

⁸⁷ Urgenda state v. State of Netherlands, In climatecasechart.com. [online]. [cit. 24-11-2022]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/urgenda-foundation-v-kingdom-of-the-netherlands/>

⁸⁸ Bod 4.1 a násl. Rozsudku Hoge Raad

jednotlivců: „...skutečnost, že Urgenda nemá právo podat stížnost na ESLP na základě článku 34 EÚLP, protože sama o sobě není potenciální obětí hrozícího porušení článků 2 a 8 EÚLP, neomezuje její právo podat žalobu podle nizozemského práva v souladu s článkem 3:305a občanského zákoníku jménem obyvatel, kteří jsou ve skutečnosti takovými oběťmi.“⁸⁹

Vomáčka nález komentuje slovy, že soudy svá rozhodnutí opřely o nepřímou použitelnou závazky mezinárodních smluv, společně s povinnostmi vyplývajícími z práva EÚLP a aplikovaly je na specifickou úpravu nizozemské žaloby ve veřejném zájmu. Vomáčka tvrdí, že hlavní roli v úspěchu Urgendy hrála právě specifická vnitrostátní úprava, která je těžko přenositelná do jiných právních úprav. A význam Urgendy tak spatřuje hlavně ve vyslání jasného signálu, že změna klimatu představuje závažné nebezpečí pro životní prostředí, poznatky vědců převádí do povinností států a vlády omezuje v jejich politickém uvážení, aniž by stanovil konkrétní způsoby, jakými mají klimatickou změnu řešit.⁹⁰

2.1.3. Výsledek a dopady případu

I přes úspěch žaloby u soudů nižších instancí, právník Urgendy Dennis van Berkel v roce 2022 komentoval,⁹¹ že to bylo až rozhodnutí Nejvyššího soudu, které vládu donutilo přistupovat k mitigačním opatřením s dostatečnou urgencí a pozorností. Balíček prvotních opatření vláda přijala v roce 2015, ale až v návaznosti na kasační řízení došlo k zásadním omezením těžby uhlí a přijetí dalšího balíku-Rozpočtové memorandum pro rok 2022: *Odolnost a další kroky vpřed (2022 Budget Memorandum: Resilience and further steps forward)*, který obsahoval opatření implementující soudní rozhodnutí.

V souvislosti s cílem snížit emise o 25 % do konce roku 2020, který se Nizozemí podařilo naplnit, Van Berkel podotýká, že toho země nedosáhla díky efektivně fungujícím opatřením vlády, ale kvůli útlumu ekonomiky způsobenému pandemií Covid-19 a v navazujících letech může opět dojít ke zvýšení.

Celkový efekt a dopad soudního procesu v případě Urgenda se ale nedá změřit v procentech vyprodukovaných emisí. Věstník lidských práv a životního prostředí (*Journal of Human Rights and the Environment*) publikoval článek, který poukazuje na úspěšnost a nárůst *urgenda-style* případů po celém světě. Judikatura nizozemských soudů vedla k vytvoření základních principů systematické mitigační litigace. Tyto principy od té doby slouží soudům jako

⁸⁹ Bod 5.9.3 Rozsudku Hoge Raad

⁹⁰ VOMÁČKA, Vojtěch. Soudní dvůr a Urgenda po česku: Jak donutit stát, aby plnil své povinnosti v ochraně životního prostředí. *České právo životního prostředí*. 2019, č. 4 (54), s. 102. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_54.pdf

⁹¹ KAMINSKI, Isabella. Urgenda two years on: What impact has the landmark climate lawsuit had? [online] *The Wave*. 25. května 2022. [cit. 2023-1-23] Dostupné z: <https://www.the-wave.net/urgenda-two-years-on/>

vodítka při posuzování splnění povinnosti péče státu při přijímání mitigačních nebo adaptačních opatření. Úspěch Urgendy také dle Maxwella, Mead a Van Berkel stojí za přesahem klimatické litigace do soukromého sektoru a žalob mířícím proti soukromým společnostem.⁹²

2.2. Neubauer a další proti Německu

O výrazné roli klimatických žalob jako nástroje, který může sloužit k doplnění a zastoupení role zákonodárce v boji proti klimatické změně svědčí rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu *Neubauer a další proti Německu* z roku 2021.⁹³ Německý soud zde po boku soudů nizozemských, francouzských a irských poukázal, jakou roli může soudnictví sehrát při urychlení boje proti změně klimatu, když v přelomovém rozhodnutí judikoval, že cíle klimatického zákona jsou nedostatečné a nevratně přesouvají břemeno razantních emisních opatření na budoucí generace. Rozhodnutí soudu se vyznačuje nebývale holistickým náhledem na změnu klimatu.⁹⁴

2.2.1. Fakta a pozadí případu

V návaznosti na přijetí Pařížské dohody v Německu začala probíhat jednání mezi federální vládou a vládami spolkových zemí, která v roce 2019 vedla k přijetí prvního Zákona o ochraně klimatu (*Bundes-Klimaschutzgesetz*, „KSG“, „Zákon“). Zákon byl reakcí na cíl Pařížské dohody, kterým je globální omezení skleníkových plynů a udržení průměrné teploty pod 2 °C v porovnání s teplotami před průmyslovou revolucí. KSG zavazuje Německo k dosažení uhlíkové neutrality do roku 2050. Uhlíkovou neutralitou je chápána situace, kdy země produkuje takové množství emisí, které příroda dokáže sama zpracovat. Pro dosažení neutrality v roce 2050 byl vytyčen dílčí cíl omezení emisí o 55 % do roku 2030 a limity emisí pro jednotlivá průmyslová odvětví, např. dopravu, energetiku nebo zemědělství.

2.2.2. Procesní stránka případu

a) Strany případu

Spolkový ústavní soud společně rozhodoval o ústavní stížnosti podané skupinou mladých lidí s podporou neziskových organizací Fridays for Future, Greenpeace, a Germanwatch, kde byla

⁹² MAXWELL, Lucy, MEAD, Sarah, VAN BERKEL, Dennis. Standards for adjudicating the next generation of *Urgenda*-style climate cases, *Journal of Human Rights and the Environment* (13/1), Březen 2022. s 35-63. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/view/journals/jhre/13/1/article-p35.xml>

⁹³ Nález ústavního soudu SRN ze dne 29. dubna 2021, sp. zn. 1 BvR 2656/18, 1 BvR 78/20, 1 BvR 96/20, 1 BvR 288/20

⁹⁴ KOTZÉ, Louis J. Neubauer et al. versus Germany: Planetary Climate Litigation for the Anthropocene? [online] *German Law Journal*, 22(8), 19. ledna 2022. [cit. 2023-1-28] Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/neubauer-et-al-versus-germany-planetary-climate-litigation-for-the-anthropocene/1292D5E1F466077F00CDBE9EDB35070E>

jednou ze stěžovatelek Louisa Neubauer, vůdčí postava německého hnutí Fridays for Future.⁹⁵ Dále o stížnosti organizace BUND (Sdružení pro životní prostředí a ochranu přírody Německa) z roku 2018,⁹⁶ o stížnosti Yi Yi Prue a dalších jednotlivců z Bangladéše a Nepálu z roku 2020,⁹⁷ a stížnosti skupiny mladých německých občanů z ledna 2020.⁹⁸ Mezi nimi byli i severoněmečtí sourozenci Backenovi, kteří se právními kroky snažili bránit proti zvedání hladin moří, které by mohlo vést k ohrožení jejich podnikání na rodinné farmě na ostrově u severního pobřeží Německa.⁹⁹

b) Argumentace stěžovatelů

Hlavním argumentem podané ústavní stížnosti byla domněnka nedostatečně specifikovaných požadavků na snížení skleníkových plynů, a to zejména CO₂. Stěžovatelé se dožadovali přijetí přísnějšího právního rámce, který by zabránil zvýšení globální teploty o více než 1,5 °C, které by vedlo k ohrožení milionů životů a nezměrnému dopadu na klimatický systém Země. Stěžovatelé se bránili proti způsobu, kterým KSG přistupuje ke snížení emisí CO₂ a výrazné mitigační opatření předpokládá až po roce 2030 a déle, což představuje nepřiměřené zatížení budoucích generací. Pilíř právní argumentace stěžovatelů spočíval v domnělém porušení povinnosti ochrany na základě čl. 2 a čl. 14 odst. 1 německé ústavy a základního práva na důstojnou budoucnost a právo na minimální ekologickou životní úroveň. Stěžovatelé zároveň ve stížnostech zpochybnili snahu o snížení emisí skleníkových plynů systémem obchodu s emisními povolenkami a zároveň argumentovali nedostatečným odůvodněním přijatého zákona ve světle vědeckých poznatků IPCC.¹⁰⁰

c) Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu

O stížnostech soud v Karlsruhe rozhodoval 29. dubna 2021 a vyhověl jim z části. Odmítnutím soud nepřiznal aktivní žalobní legitimaci ekologickým spolkům, které společně

⁹⁵ Stížnost skupiny mladých a dospívajících osob v čele s Louisou Neubauer, ze dne 6. února 2020. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2020/20200206_11817_complaint-1.pdf

⁹⁶ Stížnost organizace BUND ze dne 22. listopadu 2018. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2018/20181122_11817_complaint.pdf

⁹⁷ Stížnost Yi Yi Prue a dalších z 10. ledna 2020. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2020/20200113_11817_complaint-1.pdf

⁹⁸ Stížnost mladých osob v čele s Linusem Jonathanem Steinmetz ze dne 13. ledna 2020. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2020/20200113_11817_complaint.pdf

⁹⁹ Blíže viz BALOUNOVÁ, Eva. Úspěch německé klimatické ústavní stížnosti: budou se inspirovat i čeští soudci? [online] *Centrum pro lidské právo a udržitelnost: Komentujeme*. 5. května 2021. [cit. 2022-2-2] Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/nemecka-zaloba.html>

¹⁰⁰KOTZÉ, Louis J. Neubauer et al. versus Germany: Planetary Climate Litigation for the Anthropocene? Op. Cit.

s mladými lidmi stížnosti podávaly.¹⁰¹ Soud dále judikoval, že není možné zhodnotit, zda stát porušil ústavní povinnost chránit právo na život, osobní integritu, svobodu a vlastnictví před riziky, které přináší změna klimatu, protože Německo určitá opatření přijala a není jasné, kde je hranice politického uvážení a zda byla překročena, pokud vláda jedná na základě Pařížské dohody.

Soud se dále vypořádal s domnělým porušením čl. 20a základního zákona (*Grundgesetz*), který hovoří o povinnosti chránit přírodní bohatství s vědomím odpovědnosti vůči budoucím generacím, o kterém soud judikoval, že není jisté, zda byl čl. 20a porušen.

Bodem, ve kterém ústavní soud stížnosti vyhověl byl nesoulad KSG s principem proporcionality. Stěžovatelé namítali, že mitigační opatření spočívající ve snižování emisí skleníkových plynů jsou rozložena nerovnoměrně a dopadnou tak podstatně víc na budoucí generace. Čl. 20a základního zákona neumožňuje, aby současná generace na úkor těch budoucích produkovala neúměrně vysoké množství emisí a problémy spojené s jejich snižováním ponechala na generacích, které přijdou. Opatření by totiž pravděpodobně představovala výrazný zásah do jejich práv a svobod. Ze základního zákona vyplývá povinnost zacházet s přírodním bohatstvím šetrně a uchovávat ho i pro příští generace. Soud se vypořádal s argumentem, že případný zásah do práv a svobod z důvodů změny klimatu nelze vyloučit, ale vždy by se jednalo o omezení proporcionalní. Jako protiústavní shledal opatření, která by umožňovala čerpat z uhlíkového rozpočtu před rokem 2030 za účelem splnění závazků Pařížské dohody bez ohledu na vážnost opatření, která by bylo nutné přijmout v navazujících desetiletích.¹⁰² Soud v rozsudku apeloval na koncept *mezigenerační spravedlnosti*, která má co nejvíce přispět ke snížení břemena dopadů klimatické změny z ramen budoucích generací.¹⁰³

Z procesního hlediska soud namítnul, že není možné další plán snižování emisí, který má být účinný od roku 2030, vyhlásit až v roce 2025. Mělo by se jednat o postupně a pravidelně zveřejňované plány, které by obsahovaly roční objem emisí. Zákonodárce se dále nemá spoléhat na výkonnou moc při stanovení objemu emisí.¹⁰⁴

Ústavní soud uložil zákonodárcům povinnost do konce roku 2022 specifikovat, jak budou emise po roce 2030 snižovány.¹⁰⁵

¹⁰¹ Bod 136 Rozsudku.

¹⁰² Body 188, 192 Rozsudku.

¹⁰³ HRONOVÁ, Eliška. Německý klimatický zákon není dostatečně konkrétní a ambiciózní, [online] *Centrum pro lidská práva a demokracii*, 9. srpna 2021, [cit. 2023-1-4]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/nemecky-klimaticky-zakon-neni-dostatecne-konkretni-ambiciozni>

¹⁰⁴ Bod 14 (6) Rozsudku.,

¹⁰⁵ BALOUNOVÁ, Eva. Úspěch německé klimatické ústavní stížnosti: budou se inspirovat i čeští soudci? Op. Cit.

d) Reakce vlády a její kritika

I přes skutečnost, že ústavní soud vynesl rozhodnutí několik měsíců před parlamentními volbami a část odborné veřejnosti očekávala jisté otálení vlády s novelizací klimatického zákona, její zástupci v řádech několika dní od rozsudku představili nový plán snižování emisí.

Dle nich by Německo mělo snížit emise o 65 % do konce roku 2030 a o 88 % do konce roku 2040. K roku 2045 potom Německo plánuje být uhlíkově neutrální. Pro potřebná opatření vláda vyčlenila v rozpočtu částku 8 miliard eur.

Vládní kroky ale nezůstaly bez kritiky, např. spolek Fridays for Future novělu zákona kritizuje pro nedostatek konkrétních plánů týkajících se omezení výroby energie ve spalovacích elektrárnách a navýšení výroby energie z obnovitelných zdrojů, které by spíše než ambiciózní a obecně formulované závazky vedly k reálnému snížení emisí skleníkových plynů.

2.3. Notre Affaire à Tous proti Francii

Případ známý pod názvem „L’affaire du Siècle“ („Případ století“) je do této kapitoly zařazen z několika důvodů. Jedná se o případ, na kterém se dá ilustrovat dominový efekt nizozemského rozhodnutí ve věci Urgenda a jeho vlivu na klimatické hnutí. Notre Affaire à Tous proti Francii je ukázkou podobného typu litigace a jedná se o jednu z prvních klimatických žalob, ve kterých se francouzské soudy musely vypořádat s otázkou dostatečnosti vládou iniciované klimatické akce. Notre Affaire à Tous je případ ve kterém francouzské soudy navázaly na svá předchozí rozhodnutí ve prospěch klimatické akce.¹⁰⁶ Takovým rozhodnutím bylo např. vyhovění žalobě obce *Grande-Synthe*, která v roce 2019 žalovala francouzskou vládu v čele s prezidentem Emmanuelem Macronem z důvodu zvláštní zranitelnosti vůči dopadům změny klimatu. Nejvyšší správní soud žalobě vyhověl a uložil vládě povinnost ve lhůtě 3 měsíců prokázat, že přijímá opatření vedoucí ke splnění emisních závazků.¹⁰⁷

2.3.1. Fakta a pozadí případu

Nejpozději od 60. let 20. století znají odborníci, politici a široká veřejnost příčiny změn klimatu a rizika s nimi spojená. I přes tyto rozsáhlé znalosti však žádná z francouzských vlád nepřijala efektivní opatření směřující ke zmírnění nebo zastavení klimatických změn a jejich přijetí bylo vytrvale odkládáno. Tato premisa vedla k založení sdružení Notre Affaire à Tous, které společně s dalšími 3 neziskovými organizacemi, za široké podpory veřejnosti, v roce 2018 zahájilo

¹⁰⁶ Commune de Grande-Synthe proti Francii, Rozsudek Conseil d’État ze dne 1. července 2021, N° 427301

¹⁰⁷ BALOUNOVÁ, Eva. Úspěch německé klimatické ústavní stížnosti: budou se inspirovat i čeští soudci? Op. Cit.

soudní proces s cílem prokázat, že svou nečinností v boji proti změně klimatu stát porušuje svoje povinnosti. Petici na podporu klimatické žaloby podepsalo 2,3 milionu francouzských občanů.¹⁰⁸

2.3.2. Procesní stránka případu

a) Strany případu

Na straně žaloby vystupují 4 neziskové organizace: Fondation pour la Nature et l'Homme (FNH), Greenpeace France, Notre Affaire à Tous a Oxfam France („Notre Affaire à Tous“), které společně podaly žalobu proti francouzské vládě.

b) Argumentace Notre Affaire à Tous

Organizace Notre Affaire à Tous se žalobou snažila napadnout nečinnost vlády, která vytyčila cíl snížení emisí skleníkových plynů na 40 % do konce roku 2030 v porovnání s rokem 1990, ale při nahlédnutí na periodu mezi lety 2015–2019 je očividné, že Francie spotřebovává více ze svého uhlíkového rozpočtu, než je udržitelné pro dosažení emisních cílů. Problematickým žaloba shledává i fakt, že dílčího cíle stanoveného pro rok 2020 bude dosaženo až v roce 2026.¹⁰⁹

Žaloba svůj žalobní nárok, spočívající v přijetí účinnějších opatření, opírala o několik argumentů, které vyplývají jak z přímo, tak z nepřímo aplikovatelných právních norem. Notre Affaire à Tous v žalobě argumentovala povinností státu vypořádat se s klimatickou krizí vyplývající z francouzské Charty životního prostředí (*Charte de l'environnement*). Dále z EÚLP, konkrétně čl. 2 a čl. 8. V neposlední řadě potom organizace argumentovala obecným právním principem, dle kterého má každý člověk právo na život v udržitelném klimatickém systému. Tento princip žaloba dovozuje z vnitrostátního práva, např. preambule Charty životního prostředí nebo čl. L.110-1 francouzského Zákoníku práva životního prostředí (*Code de l'environnement*) i práva mezinárodního, např. Pařížské dohody, Kyotského protokolu a dalších pramenů. V žalobě předeslané právní ustanovení zakládají dle obžaloby povinnost státu přijmout účinná opatření zaměřená na boj proti změně klimatu. Žaloba svou právní argumentaci opřela také o specifické závazky plynoucí z práva EU.¹¹⁰

¹⁰⁸ Tisková zpráva organizací Fondation pour la Nature et l'Homme, Greenpeace France, Notre Affaire à Tous a Oxfam France ze dne 18. prosince 2018. [online] *Press Release, Inaction over climate change: Let's fight for justice* [cit. 2023-2-15]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2018/20181218_NA_press-release-1.pdf

¹⁰⁹ BALOUNOVÁ, Eva. Úspěch německé klimatické ústavní stížnosti: budou se inspirovat i čeští soudci? Op. Cit.

¹¹⁰ Notre Affaire à Tous proti Francii. In *clxtoolkit.com* [online]. [cit. 2023-1-10]. Dostupné z: <https://clxtoolkit.com/casebook/notre-affaire-a-tous-v-france/>

c) První fáze právního procesu

Organizace zahájily právní kroky v prosinci 2018 zasláním předběžného dopisu o náhradu škody (*lettre préalable indemnitaire*), kterým se podle francouzského právního řádu zahajuje řízení o žalobě pro nečinnost. Dopis byl adresovaný předsedovi vlády Edouardovi Philippovi a dalším 12 členům francouzské vlády, kteří dle žalobců svou nečinností porušili povinnost přijímat opatření bránící klimatickým změnám.

d) Druhá fáze právního procesu

Na jaře následujícího roku vláda popřela porušení svých povinností, což vedlo k podání žaloby proti vládě k Správnímu soudu v Paříži (*Tribunal administratif de Paris*).¹¹¹ V žalobě se Notre Affaire à Tous dožadovala napravení nedostatečné klimatické akce a těchto kroků:

- Přijmout opatření směřující k omezení emisí skleníkových plynů do ovzduší v takové míře, který odpovídá podílu Francie na produkci globálních emisí. Zároveň vzít v potaz postavení Francie jako vyspělé země, která má více možností, jak potřebná opatření implementovat.
- Zaručit dosažení emisních cílů stanovených pro snížení produkce emisí, rozvoj obnovitelných zdrojů energie a zvýšení energetické efektivity.
- Přizpůsobit a připravit francouzské obyvatelstvo a území na změny způsobené klimatem.

Dále Notre Affaire à Tous požadovala morální odškodnění v symbolické výši 1 eura, jako náhradu škody, kterou vláda svou nečinností ve vztahu ke klimatické změně způsobila.¹¹²

e) Rozhodnutí pařížského správního soudu

Soud se nejprve zabýval legitimací neziskových organizací a podobně jako soudy v rozhodnutí Urgenda i francouzský soud přiznal environmentálním organizacím aktivní legitimaci.¹¹³ Ve svém finálním rozhodnutí z října 2021 Správní soud v Paříži judikoval v neprospěch vlády s tím, že její nečinnost způsobuje ekologickou škodu.¹¹⁴ Zároveň vládě nařídil přijmout do 2 měsíců opatření, která by vedla ke splnění klimatických závazků. Rozhodnutí soudu se opíralo o ustavení občanského zákoníku (*Code civil*), které obsahuje ustanovení o ekologické škodě. Soud shledal odpovědnost státu za neplnění klimatických cílů.

¹¹¹ Stručné shrnutí hlavních bodů žaloby podané k Tribunal administratif de Paris ze dne 14. března 2019. [online]. [cit. 2023-10-1]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2019/20190314_NA_complaint.pdf

¹¹² Notre Affaire à Tous proti Francii. In climatecasechart.com [online]. [cit. 2023-1-13]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/notre-affaire-a-tous-and-others-v-france/>

¹¹³ Body 12-15 Rozsudku.

¹¹⁴ Rozsudek Tribunal Administratif de Paris ze dne 14. října 2021 ve věci N° s 1904967, 1904968, 1904972, 1904976/4-1.

Část žaloby, které soud nevyhověl, se týkala povinnosti vytyčit konkrétní cíle, pokud je nelze jednoznačně propojit s ekologickými škodami. Soud zároveň nepřiznal požadovanou náhradu škody s odůvodněním, které apelovalo na možnost státu škody v budoucnu napravit.¹¹⁵

Žalobcům se naopak podařilo získat morální odškodnění, v symbolické výši 1 eura pro každou z žalujících organizací.¹¹⁶

f) Dopady rozhodnutí

Případ *Notre Affaire à Tous* proti Francii je v mnoha směrech rozhodnutím podobným nizozemské *Urgendě* s tím rozdílem, že možnosti klimatických žalob posouvá v oblasti náhrady škody. *Notre Affaire à Tous* u soudu uspěla s nárokem na náhradu ekologické škody, která byla vládou způsobena tím, že Francie nedodržela cíle, které měla v oblasti snižování emisí skleníkových plynů nastavené.¹¹⁷

2.4. VZW Klimaatzaak proti Belgickému království a dalším

V červnu 2021 vynesl prvoinstanční soud v Bruselu rozhodnutí ve věci *VZW Klimaatzaak proti Belgii*.¹¹⁸ Jedná se o další z klimatických žalob postavených na úspěchu *Urgendy* v Nizozemí.

2.4.1. Procesní stránka případu

a) Strany případu

Obdobně jako v případě *Urgenda* se i zde na stranu žaloby postavila nestátní nezisková organizace po boku 8 442 individuálních žalobců. Organizace *Klimaatzaak* podala žalobu proti čtyřem subjektům – belgické federální vládě a regionálním vládám Vlámka, Valonska a hlavního města Bruselu.

b) Argumentace žaloby

Stejně jako v předchozích případech evropské litigace rozebraných v této kapitole žalobci případu *Klimaatzaak* namítali nedostatečnost vládní klimatické politiky, která neposkytuje občanům adekvátní ochranu před dopady změn klimatu. Organizace a občané v žalobě tvrdí, že belgická vláda selhala ve své povinnosti náležitě péče tím, že nepřijala dostatečné mitigační a adaptační kroky směřující k uhlíkové neutralitě. Svou argumentaci opřeli o několik pilířů.

¹¹⁵ Body 35-37 Rozsudku.

¹¹⁶ Bod 9 Rozsudku.

¹¹⁷ *Notre Affaire à Tous* proti Francii in naturaljustice.org. [online]. [cit. 2023-2-22]. Dostupné z: <https://naturaljustice.org/wp-content/uploads/2022/03/Notre-Affaire-a-Tous-and-Others-v.-France.pdf>.

¹¹⁸ Rozsudek Tribunal de première instance ancophone Bruxelles ze dne 17. června 2021, 2015/4585/A.

První z nich je postaven na vnitrostátním právu, konkrétně na čl. 1382 a čl. 1883 belgického občanského zákoníku (*Code civil*), které tvoří právní základ belgické občanskoprávní odpovědnosti. Na základě těchto ustanovení má subjekt povinnost nahradit újmu za kumulativního splnění tří podmínek: dopustil se protiprávního jednání (ať už jednáním nebo opomenutím), způsobil újmu a existuje příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a způsobenou škodou. Žaloba tvrdila, že nepřijetí mitigačních a litigačních opatření občanskoprávní odpovědnost zakládá.¹¹⁹

Druhým pilířem je potom v žalobě argumentace lidskoprávní. Srovnatelně s Urgendou a dalšími žalobami organizace Klimaatzaak namítala porušení čl. 2 a čl. 8 EÚLP. Zároveň ale přidala argumentaci porušení čl. 6 a čl. 24 Úmluvy o právech dítěte.

V petitu žalobci apelovali na soud, aby vládě uložil povinnost stanovit dostatečně přesné a právně závazné emisní cíle, spočívající v 48% snížení k roku 2025 a 65 % k roku 2030 v porovnání v 1990 se snahou dosáhnout uhlíkové neutrality v roce 2050.¹²⁰

c) Soud první instance v Bruselu

Soud nejprve přezkoumával přípustnost žaloby dle čl. 17 belgického soudního řádu (*Code Judiciaire*) na základě kterého zkoumal, zda žaloba přinese žalobcům osobní prospěch. Jak v případě Klimaatzaak, tak v případě občanů, shledal osobní zájem na výsledku žaloby.¹²¹ Zájem organizace Klimaatzaak je dán jejím statutem environmentálního spolku, který byl založen za účelem ochrany životního prostředí. U fyzických osob je to potom vliv klimatické krize na jejich každodenní život v důsledku nečinnosti vlády.

V červnu 2021 prvoinstanční soud v Bruselu rozhodl v neprospěch žalovaných vlád a shledal, že v důsledku nepřijetí konkrétních emisních cílů porušily svou povinnost ochránit obyvatele před dopady klimatické krize. V rozhodnutí soud uvedl, že i přes obeznamenost s možnými dopady klimatické změny vlády selhaly v přijetí kroků, které by jim mohly zabránit.¹²²

Žaloba nebyla úspěšná ve své snaze přesvědčit soud, aby vládám stanovil konkrétní emisní limity.¹²³ Své rozhodnutí soud zdůvodnil příliš velkým vychýlením z moci soudní a narušením

¹¹⁹ TIGRE, Antonia Maria, PETEL, Matthias, DE SPIEGELEIR, Antoine. Guest commentary: Lessons from the Belgian climate case: The devil is in the details. [online]. Climate Law: A Sabin Center blog. 15. listopadu 2021. [cit. 2023-10-1]. Dostupné z: <https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2021/11/15/guest-commentary-lessons-from-the-belgium-climate-case-the-devil-is-in-the-details/>

¹²⁰ RENGLLET, Charlotte, SMIS, Stefaan. The Belgian Climate Case: A Step Forward in Invoking Human Rights Standards in Climate Litigation? [online]. *American Society of International Law*. (25/21). 4. října 2021. [cit. 2023-10-6]. Dostupné z: <https://www.asil.org/insights/volume/25/issue/21>

¹²¹ Bod 1.2 Rozsudku.

¹²² Bod 2.3.2. Rozsudku.

¹²³ Bod 2.3.3. Rozsudku.

systemu dělby moci. Soud nevyvodil povinnost stanovit přesné cíle z práva evropského ani mezinárodního a shledal, že tyto kroky náležejí vládě.¹²⁴

d) Odvolání

Na rozhodnutí bruselského prvoinstančního soudu procesně navázalo podání opravného prostředku organizací Klimaatzaak společně s individuálními žalobci, které bylo namířeno proti části rozhodnutí, kdy soud odmítl stanovit vládám přesné klimatické cíle. Organizace ve svém odvolání z listopadu 2021 namítala nesprávné posouzení civilní odpovědnosti belgických exekutivních orgánů, kdy měl soud při analýze jejího porušení dle čl. 1382 občanského zákoníku vycházet pouze z pozitivního práva mezinárodního, evropského a vnitrostátního a nevzal v potaz nečinnost orgánů i přes známá rizika s ní spojená.

Po podání opravného prostředku mají nyní strany 16 měsíců na podání svých písemných stanovisek. Klimaatzaak své stanovisko odvolacímu soudu zaslala 30. září 2022, jednání před soudem ve věci Klimaatzaak je nařízeno od 14. září do 6. října 2023.¹²⁵ Odvolací soud z důvodu vážnosti případu zkrátil lhůtu pro písemná stanoviska. Lze tedy konstatovat, že na případ nahlíží jako na přelomový a stejně tak k němu přistupuje.¹²⁶

2.5. Milieudéfensie a další proti Royal Dutch Shell PLC

Následující případ se od předchozích liší v jedné podstatné skutečnosti. Jedná se o první strategickou klimatickou žalobu, ve které soud vyhověl žalobě směřující proti soukromé společnosti. Dosah a význam rozhodnutí ve věci *Milieudéfensie a další proti Royal Dutch Shell PLC*¹²⁷ lze v plné míře očekávat v následujících letech, protože tak jako se případ Urgenda stal průkopníkem strategické litigace proti státům a vládám, případ Milieudéfensie bude sloužit jako stavební kámen strategické litigace směřující do soukromého sektoru. Setzer a Byrnes označují klimatickou litigaci namířenou proti soukromým společnostem za jeden z hlavních trendů v oblasti klimatické litigace ve svém Snapshotu z roku 2022.¹²⁸ Případ Milieudéfensie se stal první

¹²⁴ VZW Klimaatzaak proti Belgickému království a dalším. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2023-12-12].

Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/vzw-klimaatzaak-v-kingdom-of-belgium-et-al/>
¹²⁵ Odvolání Klimaatzaak (Conclusions Principales d' Appel) ve věci RG n° 2021/AR/1589 – 2022/AR/737 – 2022/AR/891 zasláné Cour d' Appel de Bruxelles dne 30. září 2022. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://affaireclimat.cdn.prismic.io/affaireclimat/bdb1acfd-ed1c-45b5-9f36-081b649c224e_20220930_Klimaatzaak_Concl+Principales+d%27Appel_def_anoniem.pdf

¹²⁶ Časová osa důležitých momentů případu Klimaatzaak. In [klimaatzaak.eu](https://www.klimaatzaak.eu). [online]. [cit. 2023-1-23]. Dostupné z: <https://www.klimaatzaak.eu>

¹²⁷ Rozsudek Okresního soudu v Haagu (*Rechtbank Den Haag*) ze dne 26. května 2021 ve věci C/09/571932 / HA ZA 19-379

¹²⁸ SETZER, J., HIGHAM, C. Global Trends in Climate Change Litigation: 2022 snapshot. Op. Cit.

vlaštovkou mezi procesy, ve kterých jsou za emise skleníkových plynů hnány k odpovědnosti přímo obchodní korporace stojící za produkcí největšího množství emisí.

2.5.1. Fakta a pozadí případu

V dubnu 2019 podalo 7 nizozemským neziskových organizací („Milieudefensie“ nebo „žalobci“) společně s více než 17 000 individuálními žalobci žalobu proti společnosti Royal Dutch Shell k nizozemskému obvodnímu soudu v Haagu (Rechtbank Den Haag). Jejich snahou bylo dosáhnout soudního rozhodnutí, které by deklarovalo povinnost společnosti snížit do roku 2030 emise celé skupiny Shell o 45 % v porovnání s rokem 2019.

Mezi hlavní faktory, které ovlivnily případ Milieudefensie, patří přijetí Pařížské dohody, ve které se smluvní strany zavázaly omezit nárůst globální průměrné teploty pod 2 °C v porovnání s teplotami před průmyslovou revolucí. K dosažení tohoto cíle světové společenství stanovilo dílčí cíle pro konkrétní roky a koncept uhlíkového rozpočtu.¹²⁹ V návaznosti na přijetí Pařížské dohody začaly signatářské státy budovat koncepce a plány, jak nárůstu teploty zamezit. Jedna z největších ropných a plynárenských nadnárodních společností Royal Dutch Shell („RDS“ nebo „Shell“) sídlí v Nizozemsku, které je smluvní stranou Pařížské dohody. RDS se řadí mezi přední emitenty globálních emisí, je devátým největším emitentem mezi soukromými společnostmi. V době před přijetím Pařížské dohody v Shellu probíhal interní audit a hodnocení jejich vnitřních aktivit. Čelní představitel celé skupiny Ben van Beurden potom deklaroval, že cíle Pařížské dohody jsou nedosažitelné a Shell neplánuje změnit svůj obchodní model od ropy a zemního plynu.¹³⁰ Po přijetí dohody Shell vydal prohlášení, že se svými emisemi bude zabývat a zveřejnil plán,¹³¹ který spočíval ve snížení emisí oxidu uhličitého o 30 % do roku 2035 v porovnání s rokem 2016 a o 65 % do roku 2050.¹³²

¹²⁹ Dle uskupení Fakta o klimatu je uhlíkový rozpočet označení pro množství CO₂, které lidstvo může vypustit, aniž by překročilo určitou teplotní hranici. Oteplování planety totiž závisí na celkovém množství vypuštěných emisí CO₂. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/koncept-uhlikovy-rozpocet>

¹³⁰ BOUSSO, Ron, NASRALLA, Shadia. Natural gas here to stay beyond energy transition, Big Oil says, [online]. *Reuters*. 9. října 2018. [cit. 2022-2-20]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-oil-conference-gas/natural-gas-here-to-stay-beyond-energy-transition-big-oil-says-idUSKCN1MJ1CJ>

¹³¹ Our Climate Target: Frequently Asked Questions. In shell.com. [cit. 2023-1-7]. Dostupné z: <https://www.shell.com/energy-and-innovation/the-energy-future/what-is-shells-net-carbon-footprint-ambition/faq.html>

¹³² CLARKE, Mark, CONNELLAN, Clare, KERSCHNER, Seth, DE CATELLE, William, HANSE, Thomas. Milieudefensie et al v. Shell: Climate change claimants prevail again in Dutch court – this time, against corporations. [online]. *White & Case LLP 1996- 2023*. 28. května 2021. [cit. 2023-1-9]. Dostupné z: <https://www.whitecase.com/insight-alert/milieudefensie-et-al-v-shell-climate-change-claimants-prevail-again-dutch-court-time>

2.5.2. Procesní stránka případu

a) Strany případu

Na straně žaloby figuruje 7 environmentálních organizací v čele s organizací Milieudefensie – nizozemskou pobočkou spolku Friends of the Earth. Ta začala podklady k případu připravovat v roce 2016, v roce 2018 potom společnost RDS předložila oficiální dopis, ve kterém tvrdila, že je společnost odpovědná za přispívání ke klimatické změně. V roce 2019 Milieudefensie společně s 6 dalšími environmentálními organizacemi (ActionAid Netherlands, BothEnds, Fossielvrij NL, Jongeren Milieu Actief, Waddenvereniging a Greenpeace) a 17 379 individuálními žalobci podali žalobu k soudu.¹³³

Společnost Royal Dutch Shell je britsko-nizozemský nadnárodní gigant s hlavním ústředím v nizozemském Haagu. Právě díky nizozemskému sídlu firmy bylo možné žalobu proti RDS vznést před tamními soudy.

b) Argumentace žalobců

Milieudefensie v žalobním nároku požadovala, aby soud vyslovil společenskou odpovědnost společnosti Royal Dutch Shell za výrazný podíl celé skupiny Shell na potenciálně nebezpečné změně klimatu. Své argumenty žaloba opírala o povinnost péče vyplývající z nizozemského občanského zákoníku (*Burgerlijk Wetboek*).

Obdobně jako v Urgendě žaloba argumentovala porušením péče vůči občanům v důsledku nedostatečné klimatické akce, v tomto případě porušení povinnosti péče žaloba rozšiřuje na soukromou společnost. Žalobci tvrdili, že vzhledem k cílům Pařížské dohody a obecné shody vědecké obce na nebezpečí, které mohou znamenat dopady klimatické krize, má společnost Shell povinnost přijmout kroky k omezení emisí v rámci jejích aktivit.

Prvním pilířem, o který se opírá právní argumentace žalobců, je povinnost náležité péče vyplývající z čl. 6:162 nizozemského občanského zákoníku. Druhým potom lidskoprávní argumentace porušení čl. 2 a čl. 8 EÚLP.

Žaloba dále tvrdila, že zanedbání péče vyplývá i z dlouhodobé obecné znalosti negativních dopadů emisí na změnu klimatu, zavádějících prohlášení zástupců společnosti a přijímání neadekvátních klimatických opatření, které vedou k ohrožení nizozemských občanů a představují nebezpečnou nedbalost ze strany RDS.¹³⁴

¹³³ KNOTTNERUS, Roeline. How we defeated Shell: Milieudefensie et al. v. Royal Dutch Shell PLC - a peek behind the scenes, [online]. *Vereniging Milieudefensie, Friends of the Earth Netherlands publication*. Březen 2021. s. 5-6. [cit. 2023-1-19]. Dostupné z: <https://www.foei.org/wp-content/uploads/2021/11/How-we-defeated-Shell.pdf>

¹³⁴ Milieudefensie a další proti Royal Dutch Shell PLC. In *climatecasechart.com*. [online]. [cit. 2023-1-24]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/milieudefensie-et-al-v-royal-dutch-shell-plc/>

c) Argumentace Royal Dutch Shell

Ve své obhajobě před haagským obvodním soudem z listopadu 2019 společnost Shell namítala, že neexistuje žádná zákonná ani jiná právní úprava, ze které by šla dovodit odpovědnost za nedodržování emisních stropů. Společnost zároveň namítala, že právní nároky, které Milieudéfensie vyvozuje z EÚLP, jsou příliš obecné a nespádají do její působnosti.¹³⁵

d) Rozhodnutí obvodního soudu v Haagu

Na podání obou stran navázalo dodání věcných a právních důkazů v září a říjnu 2020, po kterém následovalo soudní projednání v prosinci 2020.¹³⁶

Haagský soud připustil hromadnou žalobu environmetálních organizací, jelikož shledal, že podání žaloby bylo v souladu se zájmy vytyčenými ve stanovách Milieudéfensie, Greenpeace, Waddenvereniging, Fossielvrij NL, BothEnds i Jongeren Milieu Actief.¹³⁷ Žalobní legitimaci neuznal u organizace ActionAid Netherlands, jelikož její činnost není v zájmu nizozemských občanů a zamítl žalobní legitimaci individuálních žalobců, jelikož jejich zájmy byly dostatečně reprezentovány skupinovou žalobou.¹³⁸

Dne 26. května 2021 haagský soud nařídil Shellu snížit své emise o 45 % do konce roku 2030 v porovnání s rokem 2019. Toto snížení se má týkat jak činností společnosti samotné, tak emisí koncových uživatelů. V návaznosti na koncept *uhlíkového rozpočtu* soud rozhodl, že i přesto, že 85 % emisí Shellu spadá na úroveň skupiny 3, tedy konečných zákazníků, má Shell odpovědnost i za tyto emise.¹³⁹ Haagský soud v rozhodnutí nestanovil, jakým způsobem má Shell snížení o 45 % dosáhnout, ponechal společnosti flexibilitu nakládání se svým energetickým portfoliem.¹⁴⁰ Tím, že se má snížení týkat skupin 1, 2 i 3 dle uhlíkového rozpočtu, může vést například k omezení nových investic do těžby fosilních paliv nebo omezení produkce fosilních zdrojů.

Dílním obranným argumentem Shellu bylo tvrzení, že snížení emisí jejich společnosti nebude mít na globální emise žádný efekt, jelikož jejich místo nahradí jiná soukromá společnost.

¹³⁵ Obhajoba společnosti Royal Dutch Shell PLC adresována Obvodnímu soudu v Haagu ve věci C/09/571932 2019/379. [cit. 2023-1-28]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2019/20191113_8918_reply.pdf

¹³⁶ Dokumenty k případu Milieudéfensie a další proti Royal Dutch Shell PLC, C/09/571932 2019/379. Dostupné zde: <https://en.milieudéfensie.nl/news/overview-of-legal-documents-climatecase-against-shell>

¹³⁷ Bod 4.2.6 Rozsudku.

¹³⁸ Body 4.2.5 a 5.1. Rozsudku.

¹³⁹ Přednáška Moniky Feigerlové s názvem: *Klimatické žaloby proti soukromým společnostem*, ze dne 2. listopadu 2022. Ústavu státu a práva AK. Záznam dostupný zde:

https://www.youtube.com/watch?v=CnpooTxB7Cc&ab_channel=Centrumproklimatick%C3%A9pr%C3%A1voaur%C5%BEitelnost

¹⁴⁰ Bod 5.3 Rozsudku.

Soud tento argument ale nepovažoval za pádný, upozornil na příčinnou souvislost mezi omezením výroby fosilních paliv a snížením emisí. Dále shledal, že nelze předvídat, zda jiné společnosti nahradí Shell v jeho aktivitách, obzvláště tváří v tvář Pařížské dohodě. Soud uznal, že RDS sama nevyřeší globální problém emisí, ale shledal, že je individuálně částečně odpovědná za svůj podíl na světových emisích, který může ovlivnit a kontrolovat. Soud zároveň rozhodl o předběžné vykonatelnosti rozhodnutí.¹⁴¹

e) Odvolání

Dne 20. července 2022 se RDS odvolala proti rozhodnutí haagského obvodního soudu. Tomu předcházela aktivita Milieudefensie, kdy organizace zaslala v dubnu 2022 dopis představenstvu Shellu, ve které důrazně apelovala na přijetí opatření v souladu s verdiktem obvodního soudu z května předchozího roku a upuštění od dalších procesních kroků.

2.5.3. Výsledek a dopady případu

Jak o odvolání rozhodne vyšší soud samozřejmě nelze předvídat, na výsledek soudního procesu bude muset veřejnost několik měsíců či let počkat. Jelikož ale soud v nepravomocném rozsudku nařídil předběžnou vykonatelnost, má společnost Shell od roku 2021 povinnost přijímat opatření v souladu s rozsudkem haagského soudu.¹⁴²

Rozhodnutí ve věci Milieudefensie vypovídá o tom, jakou rychlostí se vyvíjí odvětví klimatických žalob. Až do žaloby vůči společnosti Shell byly strategické klimatické žaloby úspěšné pouze proti národním vládám. Lze tedy očekávat nárůst obdobných právních kroků ze stran environmentálních organizací a aktivistů, ale i rozhodnutí orgánů inspirovaných případem Milieudefensie.

Tato kapitola se podrobně zabývala 4 případy klimatických žalob a 1 klimatické ústavní stížnosti. Zmapovala jak právní, politická a celospolečenská východiska, tak procesní stránku případů vedoucí k jednotlivým rozhodnutím. Nahlédla do právní argumentace žalobců, rozhodnutí soudů a dopadů, které případy v Nizozemí, Belgii, Německu a Francii přinesly. Na konkrétních případech ilustrovala vývoj klimatické litigace počínaje případem Urgenda až po případ Milieudefensie a vzájemný vliv úspěšných klimatických žalob v jurisdikcích evropských soudů.

¹⁴¹ Milieudefensie a další proti Royal Dutch Shell PLC. In *climatecasechart.com*. Op. Cit.

¹⁴² EASTWOOD, Sam, WEICHBRODT, Johannes. ESG Litigation: Shell to Appeal Court Ruling in Netherlands Climate Case. [online]. *Eye on ESG Blog (Mayer Brown)*. 25. června 2021. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.mayerbrown.com/en/perspectives-events/blogs/2021/07/esg-litigation-shell-to-appeal-court-ruling-in-netherlands-climate-case>

3. Vybrané právní otázky evropské klimatické litigace

3.1. Vztah mezi soudy a zákonodárci v rámci klimatické normotvorby

Jedna z hlavních právních otázek spojených s problematikou klimatických žalob se týká vztahu mezi mocí soudní, mocí výkonnou a mocí zákonodárnou. Překračují soudy své pravomoci, když vládám nařídí přijetí přísnější klimatické politiky? Je přijetí národních klimatických plánů otázkou čistě politickou, o které nevolený soudce nemůže rozhodovat? V následující kapitole se pokusím nalézt odpovědi na vznesené otázky.

Cílem strategických klimatických žalob jako jsou případy Urgenda, Milieudefensie nebo Klimaatzaak je změna nebo přijetí nové státní politiky ochrany klimatu, což může být předmětem kritiky založené na ideálech dělby moci v liberálních demokraciích. V demokratických státech s fungujícím systémem brzd a rovnováh je „úkol“ moci soudní přezkoumávat legislativu tak, aby byla zaručená její efektivita a její představitelé nepřekračovali morální hranice dané společnosti. Rovnováhou potom musí být jistá restrikce činnosti justice, jejíž výkon nemá excesivně zasahovat do činnosti legislativní a výkonné.¹⁴³

Princip dělby moci je založen jak na dělbě jednotlivých složek státní moci, tak na jejich vzájemné kontrole. Jedním z předmětů činnosti nezávislých soudních orgánů je ochrana subjektivních práv občanů před mocí výkonnou. V demokratickém státním zřízení má vláda jako orgán moci výkonné povinnost předstoupit před soud a obhájit své kroky, pokud je k tomu předvolána. Je to právě absence dostatečného odůvodnění stávajících klimatických plánů, která vedla k rozhodnutí haagského soudu vyhovět žalobě Urgendy a nařídít vládě přijetí přísnějších opatření. Soud vyslovil přijetí opatření, která by se opírala alespoň o to minimum, které stát sám uznal jako nutné pro prevenci dopadů klimatické krize. Ch. Eckes k tomu uvádí, že právě vymáhání ospravedlnění vládních kroků, které zasahují do lidských práv, je předmětem činnosti justice a je to příklad správně fungujícího systému brzd a rovnováh státní moci.¹⁴⁴

V případě německé ústavní stížnosti stěžovatelé namítali neslučitelnost federálního zákona o změně klimatu s minimálně požadovaným standardem odůvodnění legislativního opatření, který je zakotven lidskými právy. Dle stěžovatelů nebyl naplněn standard racionálního odůvodnění tím, že zákonodárci dostatečně nezohlednili zjištění mezivládního panelu IPCC.¹⁴⁵ Ve své analýze však Spolkový ústavní soud konstatoval pouze nedostatečně odůvodněný zásah do práv budoucích

¹⁴³ ŠEBA, J. Klimatická změna před soudem: případ Urgenda proti Nizozemsku, Op. Cit.

¹⁴⁴ ECKES, Christina. Separation of Powers in Climate Cases: Comparing cases in Germany and the Netherlands, [online]. *VerfBlog*, 5. října 2021. [cit. 2023-1-19]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/separation-of-powers-in-climate-cases/>

¹⁴⁵ Bod 71 Rozsudku Spolkového ústavního soudu

generací v důsledku nedostatečného snížení emisí do roku 2030. Soud v případě Neubauer judikoval, že soulad přijatých zákonů závisí na výsledku legislativního procesu, nikoli na odůvodnění dané normy. Povinnost řádně odůvodnit přijatá legislativní opatření soud zohledňuje ve vztahu k budoucím generacím a ochraně jejich lidských práv. Soud v rámci mezigenerační spravedlnosti zasáhl do pravomocí současných zákonodárců ve prospěch a za účelem ochrany budoucích generací občanů i normotvůrců.

Německý ústavní soud na základě stížnosti judikoval disproporční snižování emisí skleníkových plynů s větším dopadem na budoucí generace a stanovil povinnost státu specifikovat, jak bude emisní politika státu po roce 2030 vypadat. Soud dovodil, že vymezení množství povolených emisí v čase spadá do pravomoci zákonodárského sboru, nikoliv exekutivy. Konkrétní podobu emisních plánů státu ale označil za otázku politickou, nikoliv otázkou pro moc soudní.¹⁴⁶

Ani v případě Urgendy, ani v případě Neubauer nelze konstatovat, že by soudy nahradily politické rozhodnutí svým vlastním uvážením. V případě nizozemské vlády i německého zákonodárského sboru soudy po složkách státní moci požadovaly lepší odůvodnění jejich kroků ve světle jim známých faktů o klimatické změně. Důsledkem obou rozhodnutí je vyšší legitimita dostatečně zdůvodněných politických kroků dnes i v budoucnosti.¹⁴⁷

Podobně postupoval soud ve francouzské klimatické žalobě *Notre Affaire à Tous proti Francii*. I zde soud dovodil povinnost vlády přijmout v řádu měsíců opatření vedoucí ke splnění svých mezinárodních klimatických závazků. Správní soud dovodil odpovědnost vlády za nedostatečné snižování emisí skleníkových plynů, když mezi lety 2015–2018 Francie přesáhla hodnoty uhlíkového rozpočtu a stanovil povinnost přijmout opatření pro dodatečné snižování v letech 2021 a 2022. V rozhodnutí *Notre Affaire à Tous* soud dovodil odpovědnost vlády vůči mezinárodním i vnitrostátním závazkům, ale zároveň nechal na politickém uvážení konkrétní podobu požadovaných opatření i metodu zvolenou pro dosažení emisí skleníkových plynů.

K otázce dělby moci se ve svém rozhodnutí vyjádřil i prvoinstanční soud v Bruselu ve věci *VZW Klimaatzaak proti Belgii*. Soud podobně jako v dalších Urgendou inspirovaných případech judikoval nedostatečnost vládní klimatické politiky, která dle žalobců neposkytuje občanům dostatečnou ochranu. Soud shledal, že federální i regionální vlády opravdu porušily svou povinnost péče tím, že nepřijaly dostatečná preventivní opatření proti dopadům klimatické změny a nejednaly v souladu s čl. 2 a 8 EÚLP.

¹⁴⁶ Body 259–261 Rozsudku Spolkového ústavního soudu

¹⁴⁷ ECKES, Christina. Separation of Powers in Climate Cases: Comparing cases in Germany and the Netherlands, Op. Cit.

Žalobci se v petitu domáhali stanovení přesných a právně závazných emisních cílů, spočívající v snížení emisí o 48 % do roku 2025 a snížení o 65 % do roku 2030 v porovnání s rokem 1990. Snahou by potom mělo být dosažení uhlíkové neutrality do roku 2050. Soud ale stanovení takto přesných emisních cílů odmítl, protože v něm spatřoval přesah soudní pravomoci do diskreční pravomoci složky zákonodárné a výkonné.¹⁴⁸

Z rozhodovací činnosti soudů ve výše popsáných případech je patrné, že soudy při svém rozhodování věnují principu dělby moci a jeho dodržování v oblasti klimatické litigace značnou pozornost. Belgický soud odmítl stanovit vládám přesné a právně vymahatelné emisní limity. Soudy německé, francouzské a nizozemské ponechávají konkrétní podobu klimatických opatření na zákonodárné a výkonné složce státní moci. Soudní kontrola zbylých složek státní moci je nedílnou součástí principu dělby moci a pokud nedochází k jejím excesům, posiluje legitimitu činnosti zákonodárců.

3.2. Lidskoprávní aspekt klimatických žalob dle evropských soudů

Je bezpečně prokázanou skutečností, že klimatická změna představuje značnou hrozbu pro lidská práva. Tvrdit ale porušování lidských práv pouhou existencí změny klimatu by bylo chybné. Ohrožení je třeba vnímat spíše jako zásah klimatické změny do užívání lidských práv. Müllerová uvádí, že aby bylo možné konstatovat porušení lidského práva, je třeba konkrétního subjektu, který by byl nositelem povinnosti dodržovat dané lidské právo a jeho konání nebo nekonání by nebylo v souladu s danou právní povinností. Nejčastějším subjektem nesoucím lidskoprávní povinnosti jsou státy. Nositeli lidských práv jsou potom ze zásady fyzické osoby.¹⁴⁹ Trend vystavit právní základ klimaticko-litigačních případů na lidskoprávní argumentaci je možné jasně vysledovat v éře po přijetí Pařížské dohody a svědčí o snaze najít efektivní způsoby boje proti dopadům klimatické změny tam, kde právní i jiné prostředky nedosahují kýžených cílů.¹⁵⁰

3.2.1. Článek 2 a článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve vybraných klimatických žalobách

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod („EÚLP“ nebo „Úmluva“) je jedním z nejdůležitějších lidskoprávních nástrojů. Jedná se o dokument sjednaný v rámci Rady

¹⁴⁸ TIGRE, Antonia Maria. A look back at significant decisions in climate litigation in 2021. [online]. Climate Law: A Sabin Center blog. 23. prosince 2021. [cit. 2023-12-6] Dostupné z: <https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2021/12/23/a-look-back-at-significant-decisions-in-climate-litigation-in-2021/>

¹⁴⁹ MÜLLEROVÁ, H. a kol. Klimatické právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 190-191. ISBN 978-80-7676-580-1

¹⁵⁰ SAVARESI, M., ALABRESE, J. Scott. Editorial, *Journal of Human Rights and the Environment*. 13/1. Březen 2022, 13/1 s. 1-6.

Evropy, má 47 signatářských států a dvě instituce odpovědné za její dodržování a vymáhání. První je Výbor ministrů Rady Evropy a druhou Evropský soud pro lidská práva („ESLP“ nebo „Soud“) sídlící ve Štrasburku. Význam a dosah EÚLP spočívá z velké míry v soudních pravomocích štrasburského soudu. Před něj mohou předstoupit „*fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou*“,¹⁵¹ po vyčerpání všech vnitrostátních prostředků. I když by se mohlo zdát, že hlavním orgánem vymáhajícím právo EÚLP je soud ve Štrasburku, není tomu tak. Role ESLP v aplikaci Úmluvy je subsidiární k jejímu vymáhání vnitrostátními soudy. Jsou to právě jednotlivé ratifikující země a její soudní systémy, které musí v jednotlivých případech dbát na dodržování práv a svobod garantovaných Úmluvou.¹⁵²

To, že je klimatická změna značnou hrozbou pro lidská práva již odborná společnost dávno etablovala. Snaha o ochranu před jejími dopady se dostává do popředí zájmu společnosti za využití široké škály různých nástrojů. Mezi ně patří i EÚLP jako právní nástroj k ochraně lidských práv. Mezi články ani protokoly Úmluvy ale *právo na příznivé životní prostředí* tak, jak ho známe např. z čl. 35 Ústavy České republiky, nenalezneme. V lidskoprávních případech, které se dostanou před ESLP v souvislosti s ochranou životního prostředí, soud aplikuje široký výklad čl. 2 – práva na život a čl. 8 – práva na respektování soukromého a rodinného života.

Právo na život patří mezi stěžejní lidská práva a je zakotveno snad ve všech hlavních lidskoprávních nástrojích, počínaje Všeobecnou deklarací lidských práv, přes Mezinárodní pakt o občanských a politických právech po Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv. Jak jsem zmínila v předchozí části, pro vyvození odpovědnosti za porušení lidských práv je třeba existence subjektu, který by byl nositelem lidskoprávních povinností. Nejčastěji jsou potom těmito subjekty státy. Povinnosti související s ochranou práva na život jsou tradičně vykládány poměrně široce, spadá pod ně např. povinnost předcházet situacím, které by měly potenciál bezprostředně ohrozit právo na život. Takové riziko představují i environmentální a přírodní hrozby způsobené přímo či nepřímo klimatickou změnou. Z vědeckých poznatků o klimatické změně a jejích předpokládaných a uznávaných dopadech na možnosti užívat právo na život lze konstatovat, že stát, který se nezasadí o přijetí opatření ve snaze zabránit škodlivým následkům, jedná v rozporu se svými lidskoprávními povinnostmi.¹⁵³

¹⁵¹ Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, čl. 34

¹⁵² STONE, Alec, KELLER, Hellen. The reception of the ECHR in national legal orders. *A Europe of Rights. The Impact of the ECHR in National Legal Systems*, Oxford Scholarship, 2008, s. 3-28

¹⁵³ MÜLLEROVÁ, H. a kol. Klimatické právo. s. 193-194. Op. Cit.

Pod právo na respektování soukromého a rodinného života, tedy čl. 8 EÚLP, potom soudy širokým výkladem podřazují environmentální případy, ve kterých povinné subjekty nesplnili své pozitivní závazky k ochraně soukromého a rodinného života, domova a korespondence. Nejčastěji se jedná o případy, kdy bylo v důsledku nedostatečně regulované činnosti ohroženo obydlí stěžovatelů nebo jako v případě *Taşkın a ostatní proti Turecku* došlo k ohrožení zdraví stěžovatelů v důsledku nebezpečných aktivit.

Vzhledem k dosavadní aplikaci čl. 8 štrasburským soudem lze konstatovat, že je čl. 8 vhodným právním základem pro argumentaci v klimatických žalobách, pokud poškození životního prostředí a jeho následky mají potenciál zasáhnout do soukromého a rodinného života obětí. O čl. 2 se mohou stěžovatelé opřít, pokud porušení lidskoprávních povinností vede k přímému ohrožení na životě. V judikatuře ESLP k čl. 2 a čl. 8 nalezneme povinnost účinně regulovat činnost vedoucí k ohrožení lidských práv, což hraje důležitou roli pro strany těch případů klimatické litigace, ve které stěžovatelé požadují přijetí efektivnějších emisních limitů, vládních klimatických politik atd.¹⁵⁴

a) Lidskoprávní argumentace Urgendy

Lidskoprávní argumentace v žalobě organizace Urgenda opírající se o čl. 2 a čl. 8 nebyla prvoinstančním soudem vyslyšena. Haagský soud shledal, že Urgendu nelze považovat za přímou ani nepřímou oběť dle čl. 34 EÚLP. Toto rozhodnutí ale zvrátil odvolací soud, který shledal, že stát má povinnost „chránit životy svých občanů dle čl. 2 EÚLP a dle čl. 8, který vytváří povinnost chránit právo na obydlí a soukromý život“¹⁵⁵ a žaloba Urgendy tak získala status lidskoprávního případu. Stejně jako při řízení o opravném prostředku rozhodl i Nejvyšší soud v prosinci 2019, který potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu a znovu konstatoval povinnost státu chránit své občany před bezprostřední hrozbou změny klimatu.¹⁵⁶

Lidskoprávní rovina případu Urgenda se v navazujících letech stala základním stavebním kamenem klimatické litigace v Evropě a jinde ve světě.

b) Lidskoprávní argumentace Klimaatzaak

Belgický soud první instance rozhodoval o domnělém porušení čl. 2, čl. 8 EÚLP a společně s nimi o porušení čl. 6 a čl. 24 Úmluvy o právech dítěte. Soud ve svém rozhodnutí několikrát

¹⁵⁴ PANAGIOTIS, V. The use of Articles 2 and 8 ECHR in climate change litigation in the aftermath of the Urgenda ruling [online]. Michailopoulos and Associates Law Firm. *Maastricht University - Faculty of Law*. Březen 2021. [cit. 2023-1-23]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3843252

¹⁵⁵ Bod 43 Rozsudku Gerechthof Den Haag

¹⁵⁶ ŠEFCÍKOVÁ, Adriana. *Climate Litigation and Human Rights*. [online]. Praha, 2020 [cit. 2023-2-9]. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. JUDr. Karolina Žáková, Ph.D. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/118353/120363687.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

zdůraznil, že kromě selhání v dodržení vlastních klimatických cílů, selhaly federální a regionální vlády v rovině lidskoprávní, kam přijetí efektivních mitigačních opatření patří. V rozsudku bruselský soud došel k závěru, že v důsledku nepřijetí konkrétních emisích cílů vlády porušily svou povinnost ochránit obyvatele před dopady klimatické krize. Své rozhodnutí ale opřel zejména o nedodržení vlastních vládních závazků a EÚLP použil spíše jako podpůrný argument. Proti rozsudku se organizace *Klimaatzaak* odvolala, tak nezbyvá než vyčkat, jak se s lidskoprávní argumentací vypořádá odvolací soud.¹⁵⁷

c) Lidskoprávní argumentace *Notre Affaire à Tous*

Mezi hlavní právní pilíře žaloby ve věci *Notre Affaire à Tous proti Francii* patřila povinnost státu vypořádat se s klimatickou krizí, kterou žalobci dovozovali z francouzské Charty životního prostředí a čl. 2 a čl. 8 EÚLP. Soud ve svém rozsudku argumentaci lidskoprávními povinnostmi přijmout efektivnější opatření nerefletoval, své rozhodnutí opíral o ustanovení občanského zákoníku.

Lidskoprávní linku případu lze vysledovat i při snaze argumentovat právem na život v udržitelném klimatickém systému, což je obecná zásada, kterou ve francouzském právním řádu výslovně nelze nalézt. Žalobci tvrdili, že na obecné zásady je nutné nahlížet v souladu s „obecným právním povědomím dané doby“, a že souvislost mezi příznivým klimatem a užíváním lidských práv je skutečnost dnes již dobře známá z pramenů mezinárodního i vnitrostátního práva.¹⁵⁸

d) Lidskoprávní argumentace *Milieudéfensie*

Klimatická litigace se dlouhou dobu týkala žalob vedených proti státům a opomíjela soukromý sektor. Jedním z hlavních důvodů je absence právně vymahatelných nástrojů a závazných požadavků, kterými by šla činnost korporací v oblasti klimatického práva účinně regulovat. Tento nedostatek vedl k nárůstu využívání *soft law*, tedy rozličných doporučení zakládajících se na dobrovolných normách chování. Dalším nástrojem sloužícím k řešení újmy spojeným s následky klimatické změny se stala lidská práva. Lidskoprávní nástroje hrají důležitou roli ve snaze ovlivnit chování soukromých společností zejména ve finančním a energetickém sektoru, kde chybí vymezení specifických režimů klimaticko-právní odpovědnosti.

Snaha o aplikaci *soft law* nástrojů v oblasti práva klimatické změny může vést i přes právo mezinárodní. Jak lze vysledovat v případě *Milieudéfensie*, normy mezinárodního práva zde byly užity jako součást nizozemského právního řádu. Nizozemské soudy v něm široce aplikovaly

¹⁵⁷ TIGRE, Antonia Maria, PETEL, Matthias, DE SPIEGELEIR, Antoine. Guest commentary: Lessons from the Belgian climate case: The devil is in the details. Op. Cit.

¹⁵⁸ *Notre Affaire à Tous proti Francii*. In *clxtoolkit.com* [online]. [cit. 2023-6-2]. Op. Cit.

mezinárodní zásady, z kterých dovodily povinnost korporace snížit emise skleníkových plynů ze své činnosti.

Žaloba proti společnosti Shell se řadí mezi *žaloby zdůrazňující povinnost korporací respektovat lidská práva*, jejím významem není snaha kompenzovat škody způsobené v minulosti, ale změnit budoucí jednání a činnost společnosti tak, aby byla v souladu s cíli Pařížské dohody. Nizozemí, kde má společnost Shell své sídlo, je jednou ze signatářských zemí.

Na základě žalobního petitu haagský soud vyslovil společenskou odpovědnost Shellu za činnost přispívající ke klimatické změně. Civilní delikttní odpovědnost dovedl z nizozemského občanského zákoníku. Jeho obecné ustanovení o náležité péči vyložil s využitím mezinárodních norem, včetně Pařížské dohody a Obecných zásad OSN pro byznys a lidská práva.¹⁵⁹

K žalobní argumentaci opírající se o čl. 2 a čl. 8 EÚLP soud vyslovil, že jednání Shellu vede k ohrožení práva na život a práva na respektování soukromého a rodinného života, jak vyplývají z EÚLP.¹⁶⁰ Tento výklad vychází z tzv. nepřímého horizontálního účinku EÚLP, jak poznamenává profesor Hartkamp: *„Hodnoty zakotvené v základních právech jsou důležité pro společnost jako celek. Je proto žádoucí, aby se jich do určité míry mohli dovolat i občané ve svých vzájemných vztazích s ostatními občany. To se týká i spolků a jiných organizací soukromoprávní povahy. Zejména proto, že v dnešní době mohou soukromé společnosti vykonávat takovou právní, ekonomickou i fyzickou kontrolu nad jednotlivci, že ochrana před jejich činností je stejně potřebná jako ochrana před kontrolou veřejných institucí.“*¹⁶¹

Dá se konstatovat, že případ Milieudefensie staví na úspěchu Urgendy a vysílá jasný signál do soukromého sektoru, že změna klimatu je lidskoprávní otázkou a plyne z ní povinnost chránit lidská práva. Zároveň poukazuje na problematiku energetického sektoru, kdy se společnost začíná vymezovat proti dalším investicím do fosilních paliv a lze očekávat stále více střetů mezi činnostmi energetických gigantů a lidských práv.

e) **Práva budoucích generací v případě Neubauer**

Specifikem klimatické litigace oproti dřívějším lidskoprávním žalobám je zaměření na budoucí generace, kdy je poukazováno na jejich zranitelnost ve vztahu k dopadům změn klimatu. V klimatické litigaci se objevuje snaha brát ohledy na zájmy a práva generací, které přijdou po nás, jelikož rozhodování a kroky současné generace bude mít zásadní vliv na uplatňování jejich lidských práv. V roce 2021 databáze Sabinova centra čítala 32 případů zaměřených na skupiny

¹⁵⁹ MÜLLEROVÁ, H. a kol. Klimatické právo. Op. Cit.

¹⁶⁰ ŠEFCÍKOVÁ, Adriana. *Climate Litigation and Human Rights*. s. 66. Op. Cit.

¹⁶¹ HARTKAMP, A. S. *Europees recht en Nederlands vermogensrecht*. Deventer: Wolters Kluwer, 2018. s. 339, Čtvrtá edice. Přeloženo v *Summons Milieudefensie et al. v. Royal Dutch Shell plc*, § 667.

mladých lidí.¹⁶² Přístup současné generace např. k činnostem přispívajícím k emisím skleníkových plynů, bude mít v budoucnu nepopiratelný dopad na právo na život, zdraví, vodu, ekonomickou bezpečnost, právo na rodinný život a další.¹⁶³ Budoucí generace ovšem nelze v kontextu práva lidských práv považovat za lidskoprávní subjekt, takové postavení nevyplývá ani z mezinárodního režimu ochrany klimatu, ani s ním nepracuje Pařížská dohoda. Zájmy budoucích generací lze dovodit z principu mezigenerační spravedlnosti, principu předběžné opatrnosti, principu nediskriminace. Zájmy budoucích generací mají své místo i mezi lidskoprávní argumentací žalobců některých klimatických žalob. Jedná se o ty případy, kde na straně žaloby obvykle figuruje skupina mladých lidí a dětí, kteří se tak snaží o reprezentaci bezprostředně dospívající generace a jejich následovníků.

Mezi případy popsanými v této práci, je to potom ústavní stížnost ve věci Neubauer, kde se argumentace stěžovatelů opírá o práva budoucí generace. Stížnost argumentovala disproporčně silným zásahem do jejich budoucích práv. Dále je ve stížnosti zdůrazněno, že budoucí generace ponese následky klimatických změn i přes nemožnost nyní podniknout preventivní kroky z důvodu společenského nerovného postavení mladých lidí a dětí. Mezi konkrétně ohrožená práva řadí právo na lidskou důstojnost, život, fyzickou integritu, majetek a právo na svobodnou volbu a výkon povolání nebo zaměstnání.

Skupina mladých lidí ve stížnosti požadovala ochranu pod vnitrostátním i mezinárodním právem před zhoršením dopadů klimatické změny a přijetí dostatečně efektivních opatření, která by brala v potaz i budoucí dopad nadcházejících změn.

Ústavní spolkový soud v rozhodnutí Neubauer pracoval zejména s výše zmíněným principem mezigenerační solidarity a uložil zákonodárcům povinnost přijmout efektivnější opatření, která by reflektovala skutečnost, že výsledek nyní přijatých mitigačních a adaptačních norem se nejvíce projeví za několik desítek let. Princip mezigenerační spravedlnosti, ačkoliv v mezinárodním právu životního prostředí již dlouho uznávaný, zde byl přelomově užit v klimaticko-právním kontextu.¹⁶⁴

¹⁶² PARKER, L., MESTRE, J., JODOIN, S., WEWERITKE-SINGH, M. When the kids put climate change on trial: youth-focused rights-based climate litigation around the world. *Journal of Human Rights and the Environment*, březen 2022, 13/1, s. 64–89.

¹⁶³ LEWIS, B. The Rights of Future Generations within the Post-Paris Climate Regime. *Transnational Environmental Law*, 7(1). 17. října 2017. [cit. 2023-1-23] Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/transnational-environmental-law/article/rights-of-future-generations-within-the-postparis-climate-regime/97B5436585946E0381757D96EA52D857>

¹⁶⁴ PARKER, L., MESTRE, J., JODOIN, S., WEWERITKE-SINGH, M. When the kids put climate change on trial: youth-focused rights-based climate litigation around the world. *Op. Cit.*

3.3. Aktivní žalobní legitimace v evropské klimatické litigaci

Právní oblast klimatické litigace se vyznačuje poměrně širokou škálou subjektů vystupujících na straně žalobců nebo stěžovatelů. Typicky se jedná o nestátní neziskové organizace, fyzické osoby vystupující individuálně nebo ve skupině, zastupitelstva obcí a místních samospráv. Ve strategických klimatických žalobách lze často vysledovat více rozličných subjektů na straně žalujících. Důvody pro tuto pestrost jsou následující. Na straně jedné je to snaha žalobců poukázat na rozsáhlé dopady klimatické změny, které mají potenciál ovlivnit užívání práv široké řady aktérů, důvodem druhým je potom strategie žalobců po stránce právní.

Snahou žalujících je dosáhnout projednání žaloby ve věci samé a vynesení meritorního rozsudku. Aby se ale soud mohl zabývat domnělým porušením práva, jeho nositelem, obsahem a hranicemi, musí stěžovatel naplnit zákonné podmínky stanovené pro procesní žalobní legitimaci. Pokud je nenaplní, nelze přistoupit k soudnímu řízení jako takovému a soud se nebude moci zabývat namítaným porušením práv žalobce.¹⁶⁵ Pokud na straně žaloby figuruje několik rozličných subjektů, šance na kladné posouzení aktivní žalobní legitimace alespoň některého z nich se zvyšuje, spolu s šancí na meritorní projednání obsahu žaloby soudem.¹⁶⁶

Ke strategické klimatické litigaci patří volba právního řádu, ve které žalobci zahájí právní kroky. Právní řády jednotlivých států se mohou zásadním způsobem lišit, co do možností, které pro strategickou litigaci představují. V předchozí části jsme se zabývali litigační činností v jurisdikci nizozemského, francouzského, německého a belgického soudnictví.

3.3.1. Nizozemí

Specifikum nizozemského procesního soudnictví je otevřenost žalobám ve veřejném zájmu a hromadným žalobám. Jeden ze stavebních kamenů úspěchu Urgendy byla možnost podat žalobu na ochranu veřejného zájmu jménem jiných osob na základě nizozemského občanského zákoníku.¹⁶⁷ Vláda se ve své obraně argumentovala nedostatkem aktivní žalobní legitimace Urgendy, jelikož ta dle svého podání nezastupuje pouze občany Nizozemí, ale je zástupcem jak nizozemských občanů, tak budoucích generací a celého zbytku světa. Haagský soud se ve svém rozhodnutí přiklonil na stranu Urgendy a potvrdil její aktivní legitimaci. Rozdílne potom judikoval k aktivní legitimaci 886 individuálních žalobců. Soud shledal, že i přes jejich možnost dovolávat

¹⁶⁵ MÜLLEROVÁ, H. a kol. Právo na příznivé životní prostředí: Nové interpretační přístupy. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. 288 s. ISBN 978-80-87439-29-6

¹⁶⁶ SNOPKOVÁ, Tereza, MÜLLEROVÁ, Hana. O první české klimatické žalobě [online] *Centrum pro lidské právo a udržitelnost: Komentujeme*. 5. května 2021. [cit. 2022-2-12] Dostupné z:

<https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/ceska-klimazaloba-podana.html>

¹⁶⁷ ŠEFCÍKOVÁ, Adriana. *Climate Litigation and Human Rights*. s. 46. Op. Cit.

se ochrany svých práv dle čl. 2 a čl. 8 EÚLP, jejich žalobní nároky by nevedly k jinému rozhodnutí než v případě Urgendy, jelikož jsou jejich zájmy totožné.¹⁶⁸

Nizozemské soudy rozhodovaly o dvou žalobách popsanych v této práci. Nejprve o žalobě neziskové organizace Urgenda, o několik let později o sporu mezi organizací Milieudéfensie a dalších se společností Shell. V obou klimatických žalobách stály na straně žaloby jednak nestátní neziskové organizace, tak skupina individuálních žalobců. V předchozím odstavci jsem se věnovala důvodům, pro které soud odmítl aktivní žalobní legitimaci fyzických osob v žalobě z roku 2015, obdobně haagský soud odmítl aktivní žalobní legitimaci 17 379 osob v případě Milieudéfensie. Rozhodnutí mělo podobné odůvodnění. Soud se domníval, že zájmy skupiny žalobců byly již dostatečně reprezentovány hromadnou žalobou a nebylo by dosaženo rozdílného rozsudku.

Jak organizace Urgenda, tak 7 neziskových organizací-Milieudéfensie, Greenpeace, Waddenvereniging, Fossielvrij NL, BothEnds a Jongeren Milieu Actief, které vystupovaly na straně žaloby proti Shellu, jsou ekologické spolky, které byly založeny za účelem ochrany přírody a klimatu. Podání klimatické žaloby je jako jeden z nástrojů ochrany klimatu v souladu se zájmy vytyčenými v jejich stanovách a je to důvodem pro přiznání aktivní žalobní legitimace. Jedinou environmentální organizací, kterou soud k podání žaloby nelegitimizoval byla ActionAid Netherlands, jelikož její činnost nebyla v zájmu nizozemských občanů.

3.3.2. Francie

V návaznosti a v souladu s judikaturou nizozemských soudů rozhodoval i pařížský správní soud a o aktivní žalobní legitimaci neziskových organizací Fondation pour la Nature et l'Homme (FNH), Greenpeace France, Notre Affaire à Tous a Oxfam France rozhodl kladně. Opřel se o jejich zájem na ochraně životního prostředí vytyčený ve stanovách environmentálních spolků. Podání klimatické žaloby je dle soudu v souladu s cílem organizací.

3.3.3. Německo

Stížnost k německému Spolkovému ústavnímu soudu podalo několik subjektů, u nichž se soud zabýval jejich legitimací stížnost podat. Aktivní legitimaci přiznal skupině mladých lidí v čele s Louisou Neubauer, skupině jednotlivců z Bangladéše a Nepálu a skupině mladých německých občanů. Soud ale odmítl rozhodovat o stížnosti podané ekologickými spolky. Soud shledal, že ačkoliv by žaloba „ve jménu životního prostředí“ ze strany ekologických spolků mohla být pro ochranu klimatu prospěšná, nemá oporu v německém ústavním systému. Ten nepřiznává

¹⁶⁸ ŠEBA, J. Klimatická změna před soudem: případ Urgenda proti Nizozemsku, Op. Cit.,

aktivní legitimaci neziskovým organizacím, pokud netvrdí porušení jejich vlastních práv. Aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti Spolkový ústavní soud nedovodil ani na základě čl. 47 EÚLP.¹⁶⁹

3.3.4. Belgie

Postup belgického soudu v žalobě organizace Klimaatzaak spolu se skupinou individuálních žalobců byl zajímavý v tom, že soudy dovodily aktivní žalobní legitimaci jak neziskové organizace Klimaatzaak, tak tisícovek zainteresovaných občanů. Své rozhodnutí soud opřel o shledání osobního zájmu na výsledku žaloby všech žalujících subjektů. Zájem environmentálního spolku dovodil z jejího statusu a důvodu založení za účelem ochrany životního prostředí. Zájem individuálních žalobců potom dovodil z prokázaných dopadů klimatických změn, které budou mít dopad na všechny oblasti lidského života. Došlo k tomu i přes tradičně přísná kritéria pro žaloby ve veřejném zájmu belgického právní řádu, kdy je třeba, aby žalobce prokázal osobní, přímý a skutečný zájem na výsledku žaloby. Soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že jeho příslušnost projednat žalobu Klimaatzaak vyplývá nejen z belgického soudního řádu (čl. 18 a čl. 18), ale také z čl. 9 Aarhuské úmluvy. Rozšíření aplikace Aarhuské úmluvy na neziskovou organizaci je zajímavé pro další klimatickou litigaci ve státech, které jsou smluvní stranou Úmluvy.¹⁷⁰

¹⁶⁹ German Klimaklage (Neubauer, et al. v. Germany). In [onlineacademiccommunity.uvic.ca](https://onlineacademiccommunity.uvic.ca/climatechangelitigation/2021/08/03/german-klimaklage-neubauer-et-al-v-germany/) [online]. [cit. 2023-2-17]. Dostupné z: <https://onlineacademiccommunity.uvic.ca/climatechangelitigation/2021/08/03/german-klimaklage-neubauer-et-al-v-germany/>

¹⁷⁰ TIGRE, Antonia Maria, PETEL, Matthias, DE SPIEGELEIR, Antoine. Guest commentary: Lessons from the Belgian climate case: The devil is in the details. Op. Cit.

Závěr

V úvodu této diplomové práce jsem si za hlavní cíl vytyčila zmapování, definování a popsání institutu klimatické litigace jako celku a následnou analýzu pěti významných případů klimatické litigace v jurisdikci evropských soudů. Cílem analýzy bylo popsání případů po stránce procesní, z hlediska použití právní argumentace a z hlediska dopadů, které soudní řízení měla na klimatickou akci v jednotlivých státech. V poslední kapitole potom bylo cílem komparovat jednotlivé klimatické žaloby nebo stížnosti v kontextu konkrétních právních otázek spojených s klimatickou litigací.

Klimatická litigace je institut, který se od svých počátků v 80. letech 20. století v USA rozšířil do všech koutů světa a z jednotek případů se počet klimatických žalob vyšplhal na více než 2 000 klimatických případů monitorovaných dnes. Výrazný nárůst počtu klimatických případů podnítilo přijetí Pařížské dohody v roce 2015, které vedlo ke zvýšení povědomí o klimatické změně mezi veřejností a médii. Ve stejném roce rozhodl nizozemský soud v přelomovém případě Urgenda, ve kterém uložil vládě povinnost snížit emise skleníkových plynů o 25 %. K rozšíření klimatické litigace došlo i z hlediska geografického. Ze zemí globálního Severu se klimaticko-litigační činnost stále více rozšiřuje i do zemí globálního Jihu. Do oblastí, které čelí extrémním dopadům klimatické krize a kde v jejich důsledku dochází k omezování užití lidských práv.

Domnívám se, že na základě úspěšných precedentů z Nizozemí a Německa lze klimatickou litigaci považovat za účinný právní nástroj při snaze stabilizovat emise skleníkových plynů v atmosféře. Ani v období po přijetí Pařížské dohody státy nepřijímají dostatečná mitigační a adaptační opatření. Soudy v případech Urgenda, Klimaatzaak, Affaire à Tous i Neubauer samy judikovaly, že způsob řešení klimatické krize spadá do volného posouzení moci exekutivní a zákonodárné. Dle soudů ale politická reprezentace překročila prostor politického uvážení, když nekonala v souladu se závazky plynoucími z Pařížské dohody a lidskoprávních dokumentů. Dopady zkoumaných soudních rozhodnutí tak z pravidla vedly k přijetí ambicióznějších emisních plánů. Nizozemská vláda v návaznosti na rozhodnutí Urgenda rozhodla o uzavření uhelného dolu Hemweg a přijala nový klimatický plán cílící na 49% snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030. Rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu vedlo k urychlené politické aktivitě a přijetí nového plánu snižování emisí, jehož cílem je uhlíková neutralita v roce 2045.

Význam klimatické litigace lze dále ilustrovat na případě společnosti Shell z roku 2021. I přes obrovský vliv soukromého sektoru a jeho podílu na emisích skleníkových plynů, dosud spočívala úprava převážně v soft law instrumentech odvislých na vůli korporací. Vymahatelné mitigační nebo adaptační povinnosti se na ně vztahovaly jen výjimečně, nejčastěji v podobě

různého druhu zdanění emisně náročných činností a obchodování s emisními povolenkami. Rozhodnutí nizozemského soudu, ve kterém judikoval povinnost korporace podílet se na snižování emisí skleníkových plynů, společně s povinností změnit obchodní model společnosti, se stalo prvním svého druhu. Soud společnost shledal odpovědnou za přispívání ke klimatické změně na základě občanského deliktního práva. Shell bude muset snížit své emise skupiny 1, 2 i 3 o 45 % do konce roku 2030. Rozhodnutí má vliv nejen na obchodní plány fosilních společností, ale také na veřejnost z hlediska investování do korporací podnikajících ve fosilním průmyslu.

Ve všech popsanych případech lze sledovat výraznou linku lidskoprávní argumentace žalobců. Vliv dopadů klimatické změny na užívání lidských práv je dle vědecké obce nepopíratelný a lidskoprávní argumentace tak představuje jeden ze zásadních právních argumentů, které stěžovatelé soudům předkládají. Důležitým právním nástrojem evropské klimatické litigace je Evropská úmluva o ochraně základních práv a svobod. Důvodem je silné postavení Evropského soudu pro lidská práva, jehož judikatura má silný vliv na členské státy, které mají povinnost principy EÚLP implementovat do svých právních řádů a promítnout do činnosti vnitrostátních soudů. Právo na život a právo na respektování soukromého a rodinného života EÚLP dlouhodobě dává do souvislosti s povinností států přijímat opatření, která by bránila ohrožení těchto práv. Environmentální rizika vyvolaná klimatickou změnou lze dle judikatury EÚLP zařadit mezi faktory ohrožující právo na život a právo na bydliště, které spadá pod právo na respektování soukromého a rodinného života. O porušení těchto dvou práv rozhodly jak odvolací soud v případě Urgenda, belgický soud v žalobě Klimaatzaak, tak soud v případě Milieudefensie, kde ohrožení práv soukromou společností dovodil z nepřímého horizontálního účinku EÚLP. Lidskoprávní argumentaci založenou na mezigenerační solidaritě potom podpořil německý Spolkový ústavní soud, když judikoval, že nedostatečné klimatické závazky státu nepřiměřeně dopadnou na budoucí generace a jejich možnost užití základních práv a svobod.

Klimatická litigace se oproti jiným oblastem práva vyznačuje širokým spektrem aktérů, které se na ní podílejí. Globální povaha klimatické změny, aktivismus spojený se snahou o ochranu klimatu, přesah do několika právních oborů a vysoký zájem veřejnosti na průběhu a výsledcích soudních řízení, jsou specifika, která vedou k zapojení různých subjektů do klimatických případů. Řady žalovaných subjektů se od tradičněji vnímaných států, vlád, federálních správních orgánů rozšířily o vnitrostátní orgány, jako např. jednotlivé spolkové republiky v případě Neubauer a zásadním zlomem byla žaloba proti soukromé společnosti Shell, která klimatickou žalobu převedla do soukromé sféry. Mezi žalujícími subjekty v klimaticko-litigačních případech nejčastěji figurují nestátní neziskové organizace, jednotliví žalobci, obce a skupiny vystupující jménem individuálních žalobců. Ve zkoumané judikatuře lze sledovat, jak jednotlivé soudy přistoupily k otázce aktivní

žalobní legitimace žalujících subjektů. Pro přiznání aktivní legitimace environmentálním spolkům soudy rozhodovaly na základě stanov těchto organizací. Soudy vyhodnotily, že podání žaloby na ochranu klimatu bylo v souladu se stanovami environmentálních organizací Urgenda, Milieudefensie, Notre Affaire à Tous i Klimaatzaak. Aktivní žalobní legitimaci nepřiznal soud environmentálnímu spolku v případě Neubauer, jelikož nemohl prokázat porušení vlastního práva. K aktivní žalobní legitimaci jednotlivců soudy judikovaly také rozdílně. V případě Urgenda soud vyslovil, že jejich zájmy jsou totožné se zájmy neziskové organizace a jsou již dostatečně reprezentovány. V případě Neubauer a Klimaatzaak naopak soudy vyslovily souhlas s aktivní legitimací skupin jednotlivců. V Belgii pro jejich dostatečně osobní zájem na dopadech klimatické změny, v Německu potom i jako zástupce budoucích generací.

Jak je ze shora uvedeného patrné, klimatické žaloby představují způsob, kterým se zejména ve světle jiných, nedostatečně rychlých a efektivních nástrojů klimatického práva, lze pokoušet o snížení emisí skleníkových plynů lidskou činností do atmosféry. Nejedná se ovšem o nástroj všespásný. I přes judikaturu posilující klimatickou akci, závisí reálné snížení emisí skleníkových plynů na vládách, politických institucích a soukromých společnostech. Klimatické žaloby jsou nástroj, který může tlakem na ostatní subjekty výrazným způsobem podpořit adaptační a mitigační úsilí dalších aktérů.

Vývoj klimatických žalob v evropském kontextu, abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje klimatickým žalobám v evropském kontextu. Cílem práce je popsání a zmapování institutu klimatické litigace jako celku, jeho dělení dle dílčích hledisek a historický vývoj klimatických žalob ve světě a v Evropě. Práce dále detailně popisuje pět vůdčích případů klimatické litigace v Evropě. Případy Urgenda Foundation proti Nizozemí, Neubauer proti Německu, Notre Affaire à Tous proti Francii, VZZ Klimaatzaak proti Belgickému království, a případ Milieudefensie proti Royal Dutch Shell PLC byly zvoleny na základě jejich vzájemné provázanosti a dopadu, který v jednotlivých zemích představovaly v rámci boje proti změnám klimatu. V závěru se práce snaží komparací zkoumaných případů nalézt odpovědi na právní otázky spojené s klimatickou litigací.

Mezi hlavní metody užití při zpracování této diplomové práce patří rešerše odborné právní literatury, judikatury zahraničních soudů a právních předpisů. Získané poznatky byly analyzovány a za použití interpretačních metod byly zobecněny do závěrů této práce.

Tato diplomová práce se kromě úvodu a závěru dělí do tří hlavních kapitol, většina se dále dělí na podkapitoly a obsahuje jednotlivé body. První kapitola pojednává o vzniku, původu a vývoji klimatických žalob. Druhá kapitola se zabývá klíčovými případy klimatické litigace v Evropě. Jednotlivé žaloby představuje v kontextu společenského a politického dění, popisuje jednotlivá soudní řízení, analyzuje rozsudky dílčích soudů a jejich rozhodnutí. Ve třetí kapitole dochází k analýze tří právních otázek spojených s klimatickou litigací. V první části se zabývá principem dělby moci a zkoumá, jaký postoj zaujaly jednotlivé soudy. Část druhá zkoumá užití práva lidských práv v klimaticko-litigačních případech. Poslední část třetí kapitoly zkoumá problematiku aktivní žalobní legitimace subjektů evropských klimatických žalob v rozsudcích evropských soudů.

Na základě zjištění této diplomové práce lze dospět k závěru, že jsou klimatické žaloby právním nástrojem, který tváří v tvář dopadům klimatické změny, nabývá stále více na významu. Klimatické žaloby mohou být účinným způsobem, jak podpořit další adaptační a mitigační opatření. Jejich dopad je ale silně závislý na konkrétním právním řádu, mezinárodních závazcích dané země, politické vůli a atmosféře ve společnosti.

Klíčová slova: Klimatické žaloby, Změna klimatu, Klimatická litigace

Evolution of climate litigation in European context, abstract

This diploma thesis deals with the evolution of climate litigation in the European context. The aim of this paper is to describe and map the institute of climate litigation as a whole, to describe its types based on different standpoints and aspects and to describe the historical development of climate litigation in the world and in Europe. This paper further describes five leading cases of European climate litigation in detail. The cases of Urgenda Foundation v. The Netherlands, Neubauer v. Germany, Notre Affaire à Tous v. France, VZZ Klimaatzaak v. the Kingdom of Belgium, and the case of Milieudefensie v. Royal Dutch Shell PLC were thoughtfully chosen based on their connection and the impact they had on climate action in their respective countries. To finish, this thesis aims to find answers to several legal questions concerning climate litigation by comparing those described climate cases.

The main methods used in this diploma thesis were the research of legal literature, case law of foreign courts and legal regulations. The conclusions of this paper were gained by analysis of information and subsequent use of different methods of interpretation.

This diploma thesis is divided into an introduction and a conclusion and three main chapters, some of which are further divided into subchapters and individual points. The first chapter focuses with the origin and development of climate litigation. The second chapter analyses key climate cases of European climate litigation. The chapter presents individual lawsuits within their political and social background, describes all the legal proceedings, and analyses individual court findings and their impact. The third chapter is concerned with three legal issues of climate litigation. First, the chapter deals with the principle of separation of powers and takes a look at the approach of European courts. Next it focuses on the human rights-based climate litigation. Lastly, the issue of active legal standing is discussed within the European climate litigation.

Conclusion can be made, that faced with the effects of climate change, climate litigation is more significant than ever. It presents an effective way to strengthen other adaptation and mitigation efforts. However, the impact of climate litigation is highly dependent on particular jurisdiction, international obligations, the political will and societal pressure on other institutions.

Key words: Climate litigation, Climate change, Climate lawsuit

Seznam zkratk

OSN	Organizace spojených národů
EU	Evropská unie
Kjótský protokol	Kjótský protokol k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu (1997), vyhlášený pod č. 81/2005 Sb. m. s.
ICCPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (<i>International Covenant on Civil and Political Rights</i>), vyhlášený pod č. 120/1976 Sb.
IPCC	Mezinárodní panel pro změny klimatu (<i>Intergovernmental Panel on Climate Change</i>)
Pařížská dohoda	Pařížská dohoda k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu (2016), vyhlášena 1.1.2017 pod č. 64/2017 Sb. m. s.
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
Ústava	Ústavní zákon čl. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Použité zdroje

I. Odborná literatura

- BALOUNOVÁ, Eva. Úvod do klimatické litigace: globální přehled. *České právo životního prostředí*. 2020, č. 3 (57).
- MÜLLEROVÁ, H. a kol. *Klimatické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022. ISBN 978-80-7676-580-1
- MÜLLEROVÁ, H. a kol. *Právo na příznivé životní prostředí: Nové interpretační přístupy*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. 288 s. ISBN 978-80-87439-29-6
- MÜLLEROVÁ, H. a kol. *Právo na příznivé životní prostředí: Zkušenosti vybraných evropských zemí a návrhy na budoucí uplatňování v ČR*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2018, ISBN: 978-80-87439-35-7.
- MÜLLEROVÁ, Hana. Několik poznámek k formování klimatického práva, In Vplyv klimatickej zmeny a právny poriadok. Bratislavské právnické fórum 2020. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie 6.-7. februára 2020*. Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta. 2020. ISBN 978-80-7160-565-2.
- ŠTURMA, Pavel a kol. *Casebook: výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 3. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015.
- ŠEBA, Jan. Klimatická změna před soudem: případ Urgenda proti Nizozemsku. *České právo životního prostředí*. 2017, č. 3 (45).
- VOMÁČKA, Vojtěch. Soudní dvůr a Urgenda po česku: Jak donutit stát, aby plnil své povinnosti v ochraně životního prostředí. *České právo životního prostředí*. 2019, č. 4 (54).
- DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN: 978-80-7400-338-7 s. 84, marg. č. 314.

II. Cizojazyčná literatura

- MAXWELL, Lucy, MEAD, Sarah, VAN BERKEL, Dennis. Standards for adjudicating the next generation of *Urgenda*-style climate cases, *Journal of Human Rights and the Environment* (13/1), březen 2022. s. 35-63.
- SAVARESI, M., ALABRESE, J. Scott. Editorial, *Journal of Human Rights and the Environment* (13/1), březen 2022, s. 1-6.
- PARKER, L., MESTRE, J., JODOIN, S., WEWERITKE-SINGH, M. When the kids put climate change on trial: youth-focused rights-based climate litigation around the world. *Journal of Human Rights and the Environment* (13/1), březen 2022, s. 64–89.
- STONE, Alec, KELLER, Hellen. The reception of the ECHR in national legal orders. *A Europe of Rights. The Impact of the ECHR in National Legal Systems*, Oxford Scholarship, 2008, s. 3-28.
- HARTKAMP, A. S. *Europees recht en Nederlands vermogensrecht*. Deventer: Wolters Kluwer, 2018. s. 339, Čtvrtá edice.

III. Elektronické články – odborné

- BALOUNOVÁ, Eva. Úspěch německé klimatické ústavní stížnosti: budou se inspirovat i čeští soudci? [online] *Centrum pro lidské právo a udržitelnost: Komentujeme*. 5. května 2021. [cit. 2022-2-2] Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/nemecka-zaloba.html>.
- BALOUNOVÁ, Kamila. Výbor OSN pro lidská práva přitvrzuje: Neprovedením včasných adaptačních opatření na změnu klimatu byla porušena lidská práva [online] *Centrum pro lidské právo a udržitelnost: Komentujeme*. 11. listopadu 2022. [cit. 2023-10-1]. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/>
- SNOPKOVÁ, Tereza, MÜLLEROVÁ, Hana. O první české klimatické žalobě [online] *Centrum pro lidské právo a udržitelnost: Komentujeme*. 5. května 2021. [cit. 2022-2-12] Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/ceska-klimazaloba-podana.html>
- BARRITT, E., SEDITI, B. The Symbolic Value of Leghari v Federation of Pakistan: Climate Change Adjudication in the Global South. [online] *King's Law Journal*,

- 2019, s. 5 [cit. 2023-1-23] Dostupné z: https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/111826600/Barritt_and_Sediti_The_Symbolic_Value_of_Leghari_v_Federation_of_Pakistan_170619.pdf
- BURGER, Michael, METZGER, Daniel J. Global Climate Change Litigation Report 2020: Status Review [online]. *United Nations Environment Program*, 2020, Columbia Public Law Research Paper. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/34818/GCLR.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
 - GOLNARAGHI, Myriam, SETZER, Joana, BROOKE, Nigel, LAWRENCE, Wynne, WILLIMAS, Lucia. Climate Change Litigation – Insights into the evolving global landscape, *The Geneva Association*, Duben 2021, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://www.genevaassociation.org/publication/climate-change-and-environment/climate-change-litigation-insights-evolving-global>.
 - ESKANDER, Shaikh, SETZER, Joanna, FANKHAUSER, Sam. Global Lessons from Climate Change Legislation and Litigation [online]. *Environmental and Energy Policy and the Economy*, volume 2, 2021. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/348667760_Global_Lessons_from_Climate_Change_Legislation_and_Litigation.
 - SETZER, Joanna, BYRNES, Rebecca. Global Trends in Climate Change Litigation: 2019 snapshot. [online] *Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment and Centre for Climate Change Economics and Policy*, LSE, 2019, s. 5. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2019/07/GRI_Global-trends-in-climate-change-litigation-2019-snapshot-2.pdf
 - SETZER, Joanna, HIGHAM, Catherin. Global Trends in Climate Change Litigation: 2021 snapshot. [online] *Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment and Centre for Climate Change Economics and Policy*, LSE, 2021, s. 23. [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2021/07/Global-trends-in-climate-change-litigation_2021-snapshot.pdf

- SETZER, Joanna, HIGHAM, Catherin. Global Trends in Climate Change Litigation: 2022 snapshot. [online] *Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment and Centre for Climate Change Economics and Policy*, LSE, 2022, [cit. 2022-10-29]. Dostupné z: <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2022/08/Global-trends-in-climate-change-litigation-2022-snapshot.pdf>.
- HEEDE, Richard. Tracing anthropogenic carbon dioxide and methane emissions to fossil fuel and cement producers, 1854–2010 [online]. *Climatic Change* (2014). [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/259634408_Tracing_anthropogenic_carbon_dioxide_and_methane_emissions_to_fossil_fuel_and_cement_producers_1854-2010.
- HEEDE, Richard. Update of Carbon Majors 1965-2018, Press release – 9 December 2020. [online]. *Climate Accountability Institute*. [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://climateaccountability.org/pdf/CAI%20PressRelease%20Dec20.pdf>
- PEEL, Jaqueline, LIN, Jolene. Transnational Climate Litigation: The Contribution of the Global South, [online] *American Journal of International Law, University of Melbourne Legal Studies Research Paper No. 843*, 28. dubna 2019. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3379155>
- PEEL, Jacqueline, OSOFSKY, Hari M. Climate Change Litigation: Regulatory Pathways to Cleaner Energy. [online] *Cambridge University Press*. 2015. [online] [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/books/climate-changelitigation/DB1A948D69FE080EBFFB938EE2D58545>
- SETZER, Joanna, BENJAMIN, Lisa. Climate Litigation in the Global South: Constraints and Innovations, [online] *Transnational Environmental Law, Forthcoming*, 18. září 2019, s. 6, [cit. 2023-1-12] Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3456330>
- SORENSON, Quin M. *Native Village of Kivalina v. ExxonMobil Corp.: The end of “climate change” tort litigation?* [online], The American Bar Association. 1. Ledna 2013. [cit. 2022-10-12]. Dostupné z: https://www.americanbar.org/groups/environment_energy_resources/publications/tr

ends/2012_13/january_february/native_village_kivalina_v_exxonmobil_corp_end_climate_change_tort_litigation/

- VOIGT, Christina. UNHRC is Turning up the Heat: Human Rights Violations Due to Inadequate Adaptation Action to Climate Change [online], *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of the International Law*. 26. září 2022. [cit. 2023-11-1]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/unhrc-is-turning-up-the-heat-human-rights-violations-due-to-inadequate-adaptation-action-to-climate-change/>
- KOTZÉ, Louis J. Neubauer et al. versus Germany: Planetary Climate Litigation for the Anthropocene? [online] *German Law Journal*, 22(8), 19. ledna 2022. [cit. 2023-1-28] Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/neubauer-et-al-versus-germany-planetary-climate-litigation-for-the-anthropocene/1292D5E1F466077F00CDBE9EDB35070E>
- TIGRE, Antonia Maria, PETEL, Matthias, DE SPIEGELEIR, Antoine. Guest commentary: Lessons from the Belgian climate case: The devil is in the details. [online]. *Climate Law: A Sabin Center blog*. 15. listopadu 2021. [cit. 2023-10-1]. Dostupné z: <https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2021/11/15/guest-commentary-lessons-from-the-belgium-climate-case-the-devil-is-in-the-details/>
- TIGRE, Antonia Maria. A look back at significant decisions in climate litigation in 2021. [online]. *Climate Law: A Sabin Center blog*. 23. prosince 2021. [cit. 2023-2-6] Dostupné z: <https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2021/12/23/a-look-back-at-significant-decisions-in-climate-litigation-in-2021/>
- RENGLLET, Charlotte, SMIS. Stefaan. The Belgian Climate Case: A Step Forward in Invoking Human Rights Standards in Climate Litigation? [online]. *American Society of International Law*. (25/21). 4. října 2021. [cit. 2023-10-6]. Dostupné z: <https://www.asil.org/insights/volume/25/issue/21>
- ECKES, Christina. Separation of Powers in Climate Cases: Comparing cases in Germany and the Netherlands, [online]. *VerfBlog*, 5. října 2021. [cit. 2023-1-19]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/separation-of-powers-in-climate-cases/>
- LEWIS, B. The Rights of Future Generations within the Post-Paris Climate Regime. *Transnational Environmental Law*, 7(1). 17. října 2017. [cit. 2023-1-23] Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/transnational-environmental->

law/article/rights-of-future-generations-within-the-postparis-climate-regime/97B5436585946E0381757D96EA52D857

IV. Elektronické články – ostatní

- Definice *Carbon Majors*. [online] Climate Accountability Institute. [cit. 2022-10-29]. Dostupné z: <https://climateaccountability.org/carbonmajors.html>
- Definice *Climate Action* převzatá z Oxfordského slovníku. [online] [cit. 2022-10-27] Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/climate-action>
- Lliuya v RWE AG. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2016/20161215_Case-No.-2-O-28515-Essen-Regional-Court_decision-1.pdf
- ClientEarth na BP p.l.c. k UK NPC. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/complaint-against-bp-in-respect-of-violations-of-the-oecd-guidelines/>
- Harvard Climate Justice Coalition v. President & Fellows of Harvard College. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/case-documents/2015/20150317_docket-2014-3620-H_memorandum-of-decision.pdf
- Transport Action Network proti Secretary of State for Transport. In climatecasechart.com [online]. [cit. 2022-10-21]. Dostupné z: https://climate-laws.org/geographies/united-kingdom/litigation_cases/transport-action-network-v-secretary-of-state-for-transport-on-national-policy-statement
- Urgenda state v. State of Netherlands, In climatecasechart.com. [online]. [cit. 24-11-2022]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/urgenda-foundation-v-kingdom-of-the-netherlands/>
- Milieudefensie a další proti Royal Dutch Shell PLC. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2023-1-24]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/milieudefensie-et-al-v-royal-dutch-shell-plc/>

- VZW Klimaatzaak proti Belgickému království a dalším. In climatecasechart.com. [online]. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/vzw-klimaatzaak-v-kingdom-of-belgium-et-al/>
- IPC Petroleum France SA v. France, [online]. *Climate Change Laws of the World, Columbia Law School* [Cit. 2022-10-10]. Dostupné z: https://climate-laws.org/geographies/france/litigation_cases/ipc-petroleum-france-sa-v-france
- Notre Affaire à Tous proti Francii. In clxtoolkit.com [online]. [cit. 2023-10-1]. Dostupné z: <https://clxtoolkit.com/casebook/notre-affaire-a-tous-v-france/>
- Notre Affaire à Tous proti Francii. In climatecasecharte.com [online]. [cit. 2023-1-13]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/non-us-case/notre-affaire-a-tous-and-others-v-france/>
- Notre Affaire à Tous proti Francii. In naturaljustice.org. [online]. [cit. 2023-2-22]. Dostupné z: <https://naturaljustice.org/wp-content/uploads/2022/03/Notre-Affaire-a-Tous-and-Others-v.-France.pdf>.
- German Klimaklage (Neubauer, et al. v. Germany). In onlineacademiccommunity.uvic.ca [online]. [cit. 2023-2-17]. Dostupné z: <https://onlineacademiccommunity.uvic.ca/climatechangelitigation/2021/08/03/german-klimaklage-neubauer-et-al-v-germany/>
- STEPHENS, Tim. Low-Lying Pacific Islands Sue Over Climate Change, *The Maritime Executive* [online], 30. října 2019. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://maritime-executive.com/editorials/low-lying-pacific-islands-sue-over-climate-change>.
- ROSANE, Olivia. How to Save the World: Everything You Need to Know About Climate Activism. [online], *EcoWatch*, 22. listopadu 2021. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.ecowatch.com/climate-activism-guide-2655772029.html>
- VERBEEK, Bart-Jaap. Court dismisses damage claims by RWE and Uniper. [online] *Centre for Research on Multinational Corporations (SOMO)*, 1. listopadu 2022. [Cit. 2022-10-14] Dostupné z: <https://www.somo.nl/dutch-court-dismisses-damage-claims-by-rwe-and-uniper/#printing>

- CONNELL, Raewyn, DADOS, Nour. The Global South, [online] *Contexts*, 11(1), s. 12–13. [cit. 2023-1-12] Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1536504212436479>
- MEIJER, Bart. Dutch to close Amsterdam coal-fired power plant four years early – RTL, [online]. *Reuters*, 7. března 2019. [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-netherlands-energy/dutch-to-close-amsterdam-coal-fired-power-plant-four-years-early-rtl-idUSKCN1QO1JE>
- HERMSE, John. Dutch Government Plans CO2 Emissions Levy for Industrial Firms. [online]. *Bloomberg*. 28. června 2019 [2022-12-10]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-28/dutch-government-plans-co2-emissions-levy-for-industrial-firms>
- Despite pressure from parliament, the Dutch government refuses to pull appeal in landmark climate case. [online]. *Urgenda 2023*. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://us1.campaign-archive.com/?u=91ffff7bfd16e26db7bee63af&id=c5967d141c&e=46588a629e>
- KAMINSKI, Isabella. Urgenda two years on: What impact has the landmark climate lawsuit had? [online] *The Wave*. 25. května 2022. [cit. 2023-1-23] Dostupné z: <https://www.the-wave.net/urgenda-two-years-on/>
- HRONOVÁ, Eliška. Německý klimatický zákon není dostatečně konkrétní a ambiciózní, [online] *Centrum pro lidská práva a demokracii*, 9. srpna 2021, [cit. 2023-1-4]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/nemecky-klimaticky-zakon-neni-dostatecne-konkretni-ambiciozni>
- BOUSSO, Ron, NASRALLA, Shadia. Natural gas here to stay beyond energy transition, Big Oil says, [online]. *Reuters*. 9. října 2018. [cit. 2022-2-20]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-oil-conference-gas/natural-gas-here-to-stay-beyond-energy-transition-big-oil-says-idUSKCN1MJ1CJ>
- *Our Climate Target: Frequently Asked Questions*. In shell.com. [cit. 2023-1-7]. Dostupné z: <https://www.shell.com/energy-and-innovation/the-energy-future/what-is-shells-net-carbon-footprint-ambition/faq.html>
- CLARKE, Mark, CONNELLAN, Clare, KERSCHNER, Seth, DE CATELLE, William, HANSE, Thomas. Milieudefensie et al v. Shell: Climate change claimants

prevail again in Dutch court – this time, against corporations. [online]. *White & Case LLP 1996- 2023*. 28. května 2021. [cit. 2023-1-9]. Dostupné z: <https://www.whitecase.com/insight-alert/milieudefensie-et-al-v-shell-climate-change-claimants-prevail-again-dutch-court-time>

- KNOTTNERUS, Roeline. How we defeated Shell: Milieudefensie et al. v. Royal Dutch Shell PLC - a peek behind the scenes, [online]. *Vereniging Milieudefensie, Friends of the Earth Netherlands publication*. Březen 2021. s. 5-6. [cit. 2023-1-19]. Dostupné z: <https://www.foei.org/wp-content/uploads/2021/11/How-we-defeated-Shell.pdf>
- EASTWOOD, Sam, WEICHBRODT, Johannes. ESG Litigation: Shell to Appeal Court Ruling in Netherlands Climate Case. [online]. *Eye on ESG Blog (Mayer Brown)*. 25. června 2021. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.mayerbrown.com/en/perspectives-events/blogs/2021/07/esg-litigation-shell-to-appeal-court-ruling-in-netherlands-climate-case>

V. Interaktivní mapy a aplikace

- Databáze Sabin centra pro klimatické právo na Kolumbijské univerzitě [online]. New York, 2023 [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <http://climatecasechart.com/climate-change-litigation/about/>.
- Granthamův vědecký institut pro změnu klimatu, LSE [online]. Londýn, 2023 [cit. 2022-10-15]. Dostupné z: <https://climate-laws.org/methodology-litigation>.
- Climate case explained. [online]. *Urgenda 2023*. [cit. 2022-12-3]. Dostupné z: <https://www.urgenda.nl/en/themas/climate-case/climate-case-explained/>
- Emise CO₂ (metrických tun na obyvatele). [online]. *The World Bank*. [cit. 2023-1-18]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC>
- Časová osa důležitých momentů případu Klimaatzaak. In klimaatzaak.eu. [online]. [cit. 2023-1-23]. Dostupné z: <https://www.klimaatzaak.eu/en>
- Infografika k uhlíkovému rozpočtu. [cit. 2022-2-20]. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/koncept-uhlikovy-rozpocet>

VI. Akademické práce

- PANAGIOTIS, V. The use of Articles 2 and 8 ECHR in climate change litigation in the aftermath of the Urgenda ruling [online]. Michailopoulos and Associates Law Firm. *Maastricht University - Faculty of Law*. Březen 2021. [cit. 2023-1-23]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3843252
- ŠEFČÍKOVÁ, Adriana. *Climate Litigation and Human Rights*. [online]. Praha, 2020 [cit. 2023-2-9]. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. JUDr. Karolina Žáková, Ph.D. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/118353/120363687.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

VII. Ostatní

- Přednáška Moniky Feigerlové s názvem: Klimatické žaloby proti soukromým společnostem, ze dne 2. listopadu 2022. Ústavu státu a práva AK. Záznam dostupný zde:
https://www.youtube.com/watch?v=CnpooTxB7Cc&ab_channel=Centrumproklimatic%C3%A9pr%C3%A1voaudr%C5%BElitnost
- Plán nizozemské agentury životního prostředí „Schoon en zuinig“ [cit. 2022-12-5]. Dostupné z: https://www.pbl.nl/publicaties/Verkenning_Schoon_en_Zuinig
- Stížnost ClientEarth na BP p.l.c. k UK National Contact Point for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises ze dne 16. června 2020. [online] [cit. 2022-11-27]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/client-earth-complaint-to-the-uk-ncp-about-bp/initial-assessment-clientearth-complaint-to-the-uk-ncp-about-bp>.
- Žaloba RWE AG and RWE Eemshaven Holding II BV k Mezinárodnímu centru pro urovnávání investičních sporů ze dne 2. února 2021, ICSID Case No. ARB/21/4
- Tisková zpráva organizací Fondation pour la Nature et l'Homme, Greenpeace France, Notre Affaire à Tous a Oxfam France ze dne 18. prosince 2018. [online] Press Release, Inaction over climate change: Let's fight for justice [cit. 2023-2-15]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2018/20181218_NA_press-release-1.pdf
- Stručné shrnutí hlavních bodů žaloby podané k Tribunal administratif de Paris ze dne 14. března 2019. [online]. [cit. 2023-10-1]. Dostupné z:

http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2019/20190314_NA_complaint.pdf

- Obhajoba společnosti Royal Dutch Shell PLC adresována Obvodnímu soudu v Haagu ve věci C/09/571932 2019/379. [cit. 2023-1-28]. Dostupné z: http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2019/20191113_8918_reply.pdf
- Odvolání Klimaatzaak (Conclusions Principales d'Appel) ve věci RG n° 2021/AR/1589 – 2022/AR/737 – 2022/AR/891 zaslané Cour d'Appel de Bruxelles dne 30. září 2022. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://affaireclimat.cdn.prismic.io/affaireclimat/bdb1acfd-ed1c-45b5-9f36-081b649c224e_20220930_Klimaatzaak_Concl+Principales+d%27Appel_def_anon_iem.pdf

Použitá soudní rozhodnutí

I. Zahraniční rozhodnutí

- Rozsudek Nejvyššího soudu (Supreme Court of Ireland) ze dne 31. července 2020, [2020], IESC 49.
- Rozhodnutí okresního soudu v Oregonu (Oregon District Court) dne 10. listopadu 2016, 5:15-cv-01517-TC
- Rozsudek Divizního soudu (Divisional Court of Ireland) ze dne 27. února 2020, [2020] EWCA Civ 214
- Rozsudek Okresního soudu v Essenu (Essen Regional Court) ze dne 23. listopadu 2015, 2 0 285/15
- Rozhodnutí Rady státu (Conseil d'État) ze dne 17. září 2019, 19168000015
- Rozsudek Nejvyššího soudu USA (Supreme Court) ze dne 21. září 2012, 696 F.3d 849, 2012 WL 4215921(9th Cir. 2012)
- Rozsudek Odvolacího soudu v Massachussetts (Massachussetts Appeals Court) ze dne 6. října 2016, 15-P-905
- Rozsudek Vrchního soudu (England and Wales High Court) ze dne 24. února 2022, EWHC 503, CO/3011/2021
- Rozsudek Nejvyššího soudu Austrálie (Federal Court of Australia) ze dne 15. března 2022. VID 389 of 2021
- Rozsudek Nejvyššího soudu Spojeného království (Supreme Court of the United Kingdom) ze dne 16. prosince 2020, [2020] UKSC 52
- Rozhodnutí Rady státu (Conseil d'État) ze dne 18. prosince 2019, N° 421004, ECLI:FR:XX:2019:421004.20191218
- Rozsudek Nejvyššího soudu Austrálie (Federal Court of Australia) ze dne 17. ledna 2019, NSD 1333 of 2018
- Rozsudek Vrchního soudu v Lahore (Lahore High Court Lahore) ze dne 4. září 2015, W.P. No. 25501/2015
- Rozsudek Okresního soudu v Haagu (Rechtbank Den Haag) ze dne 24. června 2015, C/09/456689 / HA ZA 13-1396
- Rozsudek Odvolacího soudu v Haagu (Gerechtshof Den Haag) ze dne 9. října 2018, 200.178.245/01, C/09/456689/ HA ZA 13-1396

- Rozsudek Nejvyššího soudu (Hoge Raad) Nizozemského království ze dne 20. února 2019, ECLI:NL:HR:2019:2007, 19/00135.
- Rozsudek ESLP ze dne 30. listopadu 2004. Application no. 48939/99.
- Rozsudek ESLP ze dne 30. března 2005. Application no. 46117/99
- Nález ústavního soudu SRN (Bundesverfassungsgericht) ze dne 29. dubna 2021, sp. zn. 1 BvR 2656/18, 1 BvR 78/20, 1 BvR 96/20, 1 BvR 288/20
- Rozhodnutí Rady státu (Conseil d'État) ze dne 1. července 2021, N° 427301
- Rozsudek Pařížského správního tribunálu (Tribunal Administratif de Paris) ze dne 14. října 2021 ve věci N0 s 1904967, 1904968, 1904972, 1904976/4-1.
- Rozsudek Bruselského tribunálu první instance (Tribunal de première instance francophone Bruxelles) ze dne 17. června 2021, 2015/4585/A.
- Rozsudek Okresního soudu v Haagu (Rechtbank Den Haag) ze dne 26. května 2021 ve věci C/09/571932 / HA ZA 19-379

II. Ostatní

- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. února 2016, 9A 208/2015 – 292
- Rozhodnutí Mezinárodní Arbitráže OSN z 16. dubna 1938 a 11. března 1941.
- Rozhodnutí Výboru OSN pro práva lidská práva ze dne 22. září 2022, CCPR/C/135/D/3624/2019